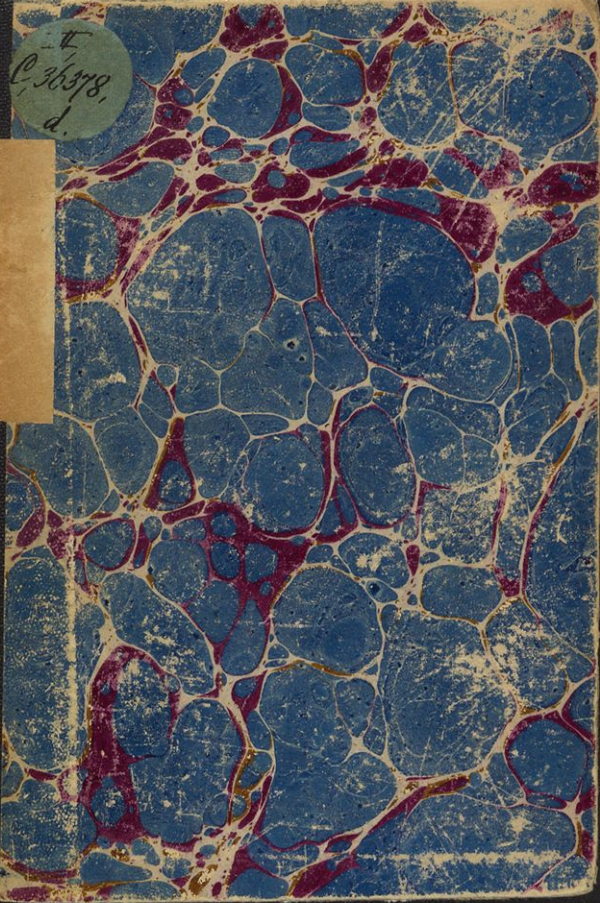

4
C 36378
d.

36378, II, C, d.

MED 远 远 远 远 远 远 远 远
ROMANSKIMI 远
NÁRODI 远 远 远 远 远 远

S p o m i n i

iz

Italije, Španije, Francije in Švice.

Spisal

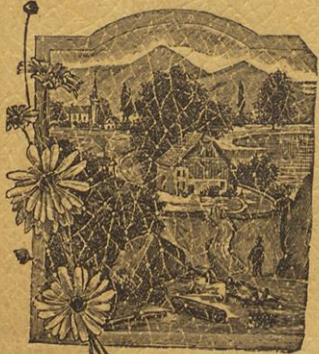
Josip Lavfižar,

župnik v Rátečah
na Gorenjskem.

V Ljubljani.

Samozaložba.
„Katol. Tiskarna.“

1901.

6378, II, C, d

36378, II, C, d

1893

MED ROMANSKIMI NÁRODI

Popotni spomini

iz

Italije, Španije, Francije in Švice.

Spisal

Josip Lavtižar

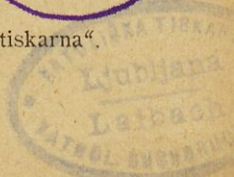
župnik v Rátečah na Gorenjskem

V Ljubljani, 1901.

Samozaložba. — Tiskala „Katoliška tiskarna“.

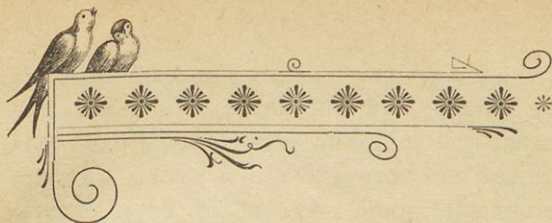

№ 030005948

OBSEG.

	Stran
1. Odhod na Beneško	1
2. Milan	8
3. V Piemontu	17
4. Riviera	25
5. Marseille	34
6. Na Špansko!	44
7. Glavno mesto Katalunije	54
8. Montserrat	68
9. Manresa	82
10. Skozi aragonsko puščavo	93
11. Zaragoza	104
12. Proti oceanu	118
13. Pri Baskih	127
14. Lourdes	137
15. Lourdes-Lyon	149
16. Iz Francije v Švico	161
17. Bern	171
18. Iz Berna v Zürich	182
19. Zopet na Avstrijskem	193
20. Povratek v domovino	202

1. Odhod na Beneško.

To je bilo govorjenja v vasi, ko izvé ljudstvo, da grem na daljno poto-
vanje skozi Italijo, Španijo,
Francijo in Švico. Odsluženi vojaki,
sedaj že sivolasi možje, so pripovedovali več
dni poprej spomine iz svojih mladih let, kako
hudo je bilo na Beneškem in v Lombardiji,
ko so se v vročih bojih merili z Lahi. Rekar
govori o kastélu v Veroni, Logar omenja šance
v Peschieri, Grebenec je celo trdil, da še
tič ne more zleteti skozi trdnjavo v Man-
tovi. In tako so pripovedovali razne reči
eden za drugim. Nad vse pa je bila čudna
opazka starega Završnika, naj pogledam v
Milanu, ali še stoji zakleta črna kača na
stebri v cerkvi sv. Ambroža. Posebno ži-
vahni razgovori so se pledli med ženicami;

nekatero so prorokovale kar naravnost, da ne pridem več živ nazaj. Pri vsaki bolj važni reči je seveda pomislekov dovolj, toda človek ne more računati z vsemi. Za tako potovanje moraš imeti nekaj časa, denarja in poguma. Treba se je krepko odločiti in prepustiti božjemu varstvu, saj

brez pomoči ne ostane,
kdor se Njemu izroči.

Prišel je čas odhoda dne 5. avgusta 1900. Ob ginljivem slovesu so klicali iz hiš poslednji „z Bogom!“ Kaki dobri mamici se je utrnila morebiti še solza v očesu. Zadnji, ki mi je podal roko in dalj časa tekel za vozom, je bil občinski tepček Skalarjev Jaka. Revež je mislil, da se ne vidiva več na svetu.

Župan krepko poganja konjiča, da pride pravočasno na Trbiž. Tu se snideva s tovarišem magistratnim svetnikom Alojzijem Kremžarjem, s katerim sva skupno potovala in podpirala drug drugega v raznih slučajih. Večkrat se je bilo treba muditi na kolodvorih pri blagajni, poiskati takega uradnika ali iti po drugih poslih.

Kolikor mogoče je opravil vselej eden za oba, drug pa čul ta čas pri prtljagi, katere sva imela precej s seboj. Gledé varnosti sva prenočevala vedno v eni sobi, vsled tega je bilo stanovanje nekoliko ceneje. Plača za stanovanje je iznašala kaj malega nad 4 K za dve postelji, kar pač ni drago. Vožnjo po železnici je nama oskrbela Tom Cook-ova potovalna pisarna na Dunaju, ki je računila za vso progo od Pontablja do Beljaka nazaj za vsakega 355 kron. Listki so imeli veljavo za drugi razred z brzovlaki. Izkaznice v podobi zvezkov so morale biti lastnoročno podpisane in potrjene na onih postajah, kjer se je pričel nov zvezek.

Pozdravljene bodite naše gore: Mangart, Ponca, Mojstrovka, Ciprnik in kakor se že imenujete vsaka posebej, pozdravljene, da vas vidim zopet ob veselem povratku. Še en pogled na sv. Višarje s priporočilom za srečno pot, in vlak jo piše skozi kanalsko dolino brez prestanka do P o n t e b b e. Tu nas spravijo v laške vozove, ki se vrté v ozki soteski nad reko Belo (Fella) ob vznožju karniških in julijskih planin. Dolina se začne polagoma odpirati pri širokemrodu

Tagliamenta, od Žminja (Gemona) dalje je na obeh straneh lepo obdelano polje. Vedno bližje prihaja V i d e m (Udine) s svojo veliko vojašnico na hribu, nad mestnimi poslopji pa kraljuje ostareli zvonik stolne cerkve, podoben mogočni trdnjavi iz davno preteklih časov. Na kolodvoru čaka veliko ljudstva, med njimi nekaj italijanskih orožnikov, ki so toliko bolj oprezni, odkar je pred enim tednom anarhist Bresci umoril kralja Umberta v Monci (29. jul. 1900).

Železniški stroj jo briše silno hitro naprej, da smo kmalu čez ogromni most, pri katerem sem naštel blizu sto obokanih oddelkov. Tagliamento teče namreč v več strugah, čez nje so naredili samo en most, kateremu ni lahko dobiti enakega. Kadar vozijo vlaki mimo, stoji na obzidanem prostoru sredi mostu čuvaj, ali prav za prav čuvarica, kajti tu opravljajo to službo ženske s sivim klobukom na glavi in z rumenim trakom okoli rokava.

Ob mestecu Sacile se vspenja gorovje, katero nadkriljuje Monto Cavallo, pri Conegliano so majhni griči, Treviso s svojimi priprostimi cerkvenimi stolpi pa je

vže raztegnjeno na obširni planjavi. Sem in tje tekajoč ponuja natakár na kolodvoru različno pijačo ter kriči v tako zoprnem glasu, da bi ga ne mogel dolgo poslušati. V voz vstopi mož boljšega stanu kakih 40 let. Na obrazu se mu bere dobrovoljen odkrit značaj, ki se takoj prikupi, a to zabuhlo napihnjeno lice bledorumenkaste barve je slabo spričevalo o njegovem zdravju. Vidi se, da ne morejo jetra slabe krvi ločiti od dobre, in da je vsled tega delovanje žolča nepravilno, kakor pri vseh močnih pivcih. Možu je posebno dišalo kadenje, akoprav so laške smodke najslabše, kar jih poznajo naši kadilci. Komaj спуši eno, pa zopet prižiga drugo, slednjič nasloni glavo na steno in objame ga sladek spanec, da mu ostanek smodke pade iz ust. Reveža je prevzela vročina, še bolj pa obilno zavžita pijača, bržkone bo posledica nerednega življenja prezgodnja smrt.

Mestre! Presesti se moramo v drug vlak, dosedanji gre namreč v Benetke. Kako blizu si, mesto na lagunah, toda ne morem te obiskati, ker si izven potovalnega načrta. Naša proga, ki je šla do Mestre proti jugu,

se obrne kar hkratu na zapadno stran. Kdor se je v neznanih krajih vozil po železnici, ve iz lastne skušnje, kako nagli spremen štirih strani sveta zmoti človeka, da ne vé več, odkod in kam. Meni se je vedno dozdevalo, kakor bi se peljali proti solnčnemu izhodu, in da pridemo zdaj zdaj k jadranskemu morju; celo magnetiška igla, ki gotovo kaže, me ni mogla prepričati o situaciji. Šele Padova, stoječa ob južni strani proge, mi odpravi napačno domišljijo in razjasni položaj. Rad bi te počastil, sv. Anton, mogoče se vidiva o drugi priliki, danes te pozdravljam le od daleč, ko gledam kupole nad tvojim svetiščem.

Naprej in naprej gre vožnja. Monte Venda, s svojima dvema vrhovoma podoben Šmarni Gori, izginjuje iz oči, kakor bi se potapljal v daljavi, mesto njega pa vstaja gorovje Monte Bérico, pod katerim je razprostrta Vicenza. Na okrog se širijo obraščeni griči, ki toliko prijetnejše denejo očesu, kolikor dalj je zrlo poprej samo enolično planjavo. Od daleč se vzdigujejo višave z mogočnim zidovjem, kaj je to? Kaj pomenjajo ti kasteli, bastijoni, nasipi? V Veroni

smo, v mestu, ki je mnogokrat kljubovalo sovražniku, v trdnjavi, iz katere se je razlegal bojni vrišč, v vojaškem taboru, kjer je odmeval grom topov, pošiljajoč pozdrav upornikom. Reka Adiža (Etsch), ki priteče s Tirolskega, deli Verono v dva dela; ob času vojske so napeljevali vodo v okope med zidovjem. Vsa okolica, osobito zapadna in jugozapadna stran, je namočena s krvjo naših vojakov. Najhujše je bilo pri Custozzi 25. julija 1848, toda boj se je končal s slavno zmago Radeckega, ki je zagnal italijansko vojsko in njenega načelnika kralja Karola Alberta daleč nazaj v Lombardijo.

Glej, ondi se nekaj lesketa v popoldanskem solncu, vedno bližje prihajamo vodni površini in kmalu smo na obrežju velikega jezera „Lago di Garda.“ Vstavimo se ob njegovi južni strani poleg ogromnih vtrdb. Peschiera — kdo te ne pozna izmed slovenskih starih vojakov! Iz jezera teče reka Mincio, vsa obzidana in obdana s prekopmi. Tod okoli se je večkrat zbirala avstrijska armada ter navdušeno korakala na bojno polje, posadka v Peschieri pa je s topovi varovala trdnjavo. Žal, da se je kon-

čala strašna bitka pri Solferino (jugozapad. od Peschiere) 24. junija 1859 za nas nesrečno. Boj je trajal celih štirinajst ur. Lahov in ž njimi združenih Francozov je bilo 161 tisoč, avstrijskih vojakov pa 139 tisoč. Štirikrat je naskočil sovražnik Solferino, toda prav tolikokrat se je moral umakniti. Še-le v petem poskusu se je odločila osoda Avstrijcev, ki so odšli čez Mincio nazaj. Poraz so zakrivili nespretni generali zaradi nasprotujočih si povelj. Kjer ni edinosti v zapovedovanju, ondi mora iti vse narobe. Poleg tega so bili ubogi vojaki v tako hudih naporih slabo oskrbljeni z živežem, ker je imela vojskino upravo v rokah — korupcija.

Izgubili smo Lombardijo, čez sedem let pa še Beneško (1866), da sega italijansko kraljestvo sedaj prav med Slovence.

2. Milan.

Lahni valčki gardskega jezera migljajo kakor za slovo, v njih pa se zrcalijo jasno obrisane gore, katere nadkriljuje Monte Baldo v višini 2200 metrov. Zapustili smo Beneško

ter prišli čez Mincio na lombardsko ozemlje. Prvo večje mesto B r e s c i a z mogočno stolno kupolo, ima prijazno lego pod griči, ki so pozidani z belimi vilami. Spomnim se srednjeveškega A r n o l d a, tukajšnjega domačina, ki je z ognjevito zgovornostjo pripravljajal pot ljudovladi ter zlasti Rim vznemirjal s svojimi nauki, da je moral papež Hadrijan IV. (1154—1159) celo cesarja Friderika Barbarosso prositi pomoči zoper upornika. Njegov tragični konec je znan iz zgodovine, v Bresciji so mu postavili meščani spominek kot svojemu rojaku. Od Brescije dalje gre železnica po obširnih planjavah; izpeljana je na več krajih v nepregledno dolgi naravnostni črti. Zato vozi vlak silno hitro, vse leti mimo nas, kar naenkrat zdrčimo čez Addo in kmalu smo v Milanu, največjem mestu zgornje Italije.

Milan ima znamenito preteklost. Sovražniki so ga 48 krat oblegali in 28 krat premagali, da morebiti nobeno drugo mesto na svetu ni poskusilo toliko izprememb. A čeprav ga je v raznih dobah obiskoval vihar za viharjem, iz vsakega se je dvignil še lepši, iz podrtij so nastale nove palače, in

nove ulice se širile na vse strani, da šteje sedaj blizu pol milijona prebivalcev. Obseg mu znaša 13 km, premer od jugovzhodnih vrat Porta Romana do severo - zapadnega Arco della pace pa 3.5 km. Hodil sem brez vodnika semintje, kažipot mi je bila knjižica z mestnim načrtom ter mi služila tako dobro, da sem dobil brez truda znamenitejše reči. Po sebi je umevno, da ne bom opisoval mesta na dolgo in široko, saj se dobijo take razlage v strokovnih knjigah; tu hočem omenjati le vtise, katere sem imel jaz, drugi naj jih opisujejo drugače, vsak po svoji osebni naravi.

Kar si ogleduješ v Milanu, vse prekosi g o t s k a s t o l n i c a, katero so začeli staviti l. 1386. Velikanska zgradba, 148 m dolga in 88 m široka, ima za 40 tisoč ljudi prostora ter je za cerkvijo sv. Petra v Rimu in za katedralo v Sevilli največja cerkev na svetu. Od vrha do tal vsa iz belega kamna, je okrašena z množico stolpov in stolpičev (123), z neverojetnim številom kipov (krog 6000) in z drugim kamenitim nakitjem. Najvišji stolp, na katerem se leskeče kolo-salna soha Matere božje, dosega višino 108 m.

Ker stoji cerkev sredi prostornega trga popolno sama za-se, ločena od drugih poslopij, se vidi še veličastnejša, v nočni razsvetljavi ali pri svitu meseca pa je kar naravnost čarobna. Ko sem korakal po stopnicah proti glavnemu portalu, spominjajoč se lepote Salomonovega tempeljna, in zamaknjen v ogledovanju svetovnega čuda, vzdigajočega se pred menoj, mi pride naproti prodajalec, ki razkazuje s prikupljivo besedo razne dragocenosti. Kako se blesté v lični škatljici, katero ima obešeno pred seboj, prstani, uhani, medalijoni, zapestnice itd., vse okinčano z migljajočimi biseri mnogovrstnih barv! Ako je blago pristno, mora biti velika vrednost, toda gotovo ni brez talmi — zlata in brez ponarejenih kamenčkov. Mož kaže to in drugo, slednjič pravi: „Le piace questo?“ ter mi ponudi fino izdelano emajlovano milansko stolnico. Če bi se vračeval proti domu, bi se bila napravila kaka kupčija, v začetku potovanja pa nisem hotel izdajati denarja za nepotrebne reči, zato se izmuznem skozi velika vrata ter vstopim v svetišče. Ko gledaš ta kras in to veličastvo, tedaj spoznaš svojo nezmožnost, a klanjaš se hkratu

silovitosti človeškega duha, ki zmore kaj takega.

Pred očmi ti je odprt hram božji, sloneč na 52 ogromnih stebrih. Petero ladij te pelje proti velikemu oltarju, ki ga je posvetil papež Martin V. l. 1418. mnogo let pozneje pa je posvetil vso stolnico nadškof Karol Boromej († 1578), čegar sveto truplo hrani dragocena kriptna pod cerkvijo. Med častitimi ostanki me je zanimalo leseno razpelo katero je nosil sv. Karol ob času kuge po Milanu. Videč, da ljudstvo popolno obupava in v velikem številu zapušča mesto zaradi grozne morilke, napove, trdno zaupajoč v pomoč božjo, spokorno procesijo. Pepela si potrosi na glavo, okoli vratu obesi vrv in v roki držeč prav to sv. razpelo stopa bosonog po ulicah s klicem: „Parce Domine, parce populo tuo.“ (Prizanesi Gospod, prizanesi svojemu ljudstvu). Ta molitev je prodrla nebesa, kuga poneha, prebivalci se vračujejo nazaj in polagoma zopet oživi na pol izumrlo mesto.

Iz stolnice jo mahnem skozi Via Torino, da obiščem največjo znamenitost Milana, baziliko sv. Ambroža. Va-njo je za-

branil sv. Ambrož († 397) vstop cesarju Teodoziju, dokler se ne spokori zaradi svoje grozovitosti v Solunu; tu se je pri krstu sv. Avgušтина (387) razlegala vesela hvalnica „Te Deum laudamus“; tu so bili z železno krono-venčani nemški cesarji, in še sedaj je ohranjen prastari steber, poleg katerega so prisegali zvestobo. Še mnogo drugih veličnih dogodkov nas spominja sveti kraj, ki je kar preobložen s slikami in kipi iz davne preteklosti. Poiskal sem v cerkvi tudi ono kačo, o kateri je pripovedal ráteški Završnik z naročilom, naj je ne pozabim ogledati. Opazim jo na granitnem stebru srednje ladije ter poizvem, da je narejena iz brona, da so jo nekdaž imeli prav za tisto kačo, o kateri beremo v četrthi Mojžezovi knjigi (Numeri 21, 9), a sedaj se splošno sodi, da kača ni drugega kakor staro pagansko znamenje, katero so častili malikovalci. Sicer imajo pa matere še dandanes neko zaupanje va-njo, ako jim obole otroci.

Moj tiskani „cicerone“ pripomni, da nisem več daleč od glasovite zadnje večerje, katero je naslikal Leonardo da Vinci l. 1497 za obednico dominikanskega samostana. Po-

dam se v ulico Corso Porta Magenta ter pridem do cerkve Santa Maria delle grazie, ki je s svojo tronadstropno kupolo nekaj posebnega. Poleg nje stoji obširno poslopje z napisom: „Cenacolo Vinciano“. Dva neprijazna uradnika sta prodajala dolgčas vsak pri svoji mizi v veži vojašnice. Prvemu plačam eno liro vstopnine, drugi sprejme vstopnico in me izpusti skozi ozko ograjo, ki se suče s šesterimi rogovilami na okrog. Človek se skoro boji te sumljive naprave in premišljuje v prvem hipu, ali bi šel v škripec ali ne. Bržkone so ga naredili zaradi tega, da hodijo obiskovalci posamezno skozi in da ne more nobeden vstopiti brez plače. V zapuščeni obednici ni žive duše, le sluga hodi po sobi, brisoč prah raz stolov. Oko mi obstoji na podolgovati, 9 metrov dolgi steni, katero je okrasil Leonardo s svetovnoznano sliko Izveličarja, sedečega med apostoli pri zadnji večerji. Ljubezniva podoba, umotvor prve vrste, je gotovo znana marsikateremu čitatelju, saj nam ne gre iz spomina, ako smo jo videli le enkrat. Umetnik predstavlja Gospoda prav v onem trenutku, ko izgovarja besede: „Eden izmed vas me bo izdal.“

Začudeno gibanje se opazuje med učenci, iznenadeni si ne morejo misliti, kdo bi bil zmožen storiti kaj takega, tudi nezvesti Juda se dela, kakor bi ne vedel o tem. Žal da je freska zelo poškodovana, ker so refektorij rabi i dalj časa kot konjski hlev. Razni slikarji so se poskušali, kdo napravi boljši posnetek originala, zato vidiš na stojalih kakor na šolskih tablah razpostavljenih več kopij, bolj ali manj podobnih prvotni sliki.

Po mostovžih in po dvorišču so se izprehajali vojaki, ki posedujejo sedaj tihi dom dominikancev; iz samostana je pač lahko napraviti vojašnico. Redovnikom se pove termin, kedaj morajo oditi; po preteku odpovedi se postavijo pod milo nebo, akoprav še nimajo drugega stanovanja, v samostanu je treba podreti nekaj sten, in kmalu je dovolj prostora. Na Laškem dobiš večinoma po vseh mestih vojake tam, kjer so prebivali pred leti menihi ali nune. Res da je bilo veliko samostanov, a vsi so imeli pravico do obstanka, ako ne druge vsaj to, da so si po pošteni poti pridobili imetje Tako se spoštuje pravna lastnina!

Vseh 85 milanskih cerkvâ sicer nisem videl, tudi skozi vseh 16 mestnih vrat nisem šel, kajti za bolj natanko proučavanje bi moral imeti več časa. Ogledal pa sem Viktor Emanuelove galerije t. j. navskrižne ulice, ki so pokrite s stekleno streho in imajo v središču visoko kupolo. Slednjič omenjam še velikanski s prekopi obdani grad (castello), okoli katerega sem pohajkoval, spominjajoč se hudih bojov med Avstrijci in Lahi. Radecki se jim mora sicer umakniti 22. marca 1848, toda v spomin jim zapusti pomenljive besede: „Na svidenje!“ To obljubo je tudi držal, kajti po dobrih štirih mesecih (6. avgusta) se je povrnil s pomnoženo vojsko v Milan nazaj. Neka bojazen me obide, ko hodim okoli tega ogromnega zidovja, stoječega na samem že bolj zunaj mesta. Pride mi namreč na misel, da bi me kot ptujca lahko kdo napadel, zato odidem skozi Via Dante v svojo gostilno „Albergo commercio.“ Tu spravim robo skupaj, plačam račun, zapustim „italijanski Pariz“ ter se obrnem proti Turinu.

3. V Piemontu.

Večkrat sem že potoval v domačih in
ptujih krajih, toda ne po sedanjem običajnem
načinu s parnim strojem ali dvokolesom,
ampak s palico v roki, s torbico čez ramo
in z zaprašenimi čevlji, včasih celo z žulji
na nogah. Dasi je pešhoja semtrtje težavna,
vendar so spomini, ki se vtisnejo pri ogle-
dovanju naravnih prizorov in pri srečavanju
raznih ljudi, tako prijetni, da jih ne pozabiš
nikdar več. A po 150 km. dolgi progi iz
Milana do Turina bi ne hodil rad peš, ker
je okolica zelo enolična, nikjer gore niti
griča, povsod ravnina. Kamor pogledaš, z
rižem posajene njive in v dolгих vrstah z
murbinim drevjem zasajeni drevoredi. Poleg
tega so ti kraji s krvavimi potezami zapi-
sani v zgodovini (Magenta, Novara!) N o -
v a r a se ponaša s svojimi 35 tisoč prebi-
valci, s famozno vzneseno kupolo sv. Gav-
dencija in s stolno cerkvijo. Kmalu nas pre-
stavi vlak čez most, pod katerim teče S e s -
s i a, divja hči planin, izvirajoča pod lede-
nikom Monte Rosa ob švicarski meji. Ši-
roka struga nanošenega peska kaže, kako
narašča reka ob nevihtah.

V Vercelli dobimo prijaznega, že bolj priletnega frančiškana. V desnem rokavu ima spravljenih nekaj zvezkov brevirja, v levem pa grozdje, ki je videti prav okusno, dasi bi ga ne jedel s posebnim veseljem. Začela sva razgovor v italijanščini, ker pa moje znanje ne zadostuje za konverzacijo, treba je vzeti na pomoč latinski jezik. Patrova izreka je bila seveda popolno italijanskega značaja, vendar sva dobro razumela eden drugega. Da so latinski klasiki lepo pisali, je res; drugo vprašanje je, kako so govorili, morebiti slično sedanjim Lahom? Redovnik, bolj velike postave in vpadlega lica, je imel tako obrabljeno haljo, da se ni sledila več prvotna rujava barva na njej, istinita podoba radovoljnega uboštva. Vže v Milanu me je srečal mlad samostanski brat s še bolj ponošenim habitom, noseč v roki veliko korbo, ker je šel menda na trg kupovat potrebnih reči. Mimo njega se je izprehajalo mnogo imenitne gospode, opravljene v najfinejši obleki, da se je kazal še večji kontrast med oglodanim suknom ter baržunom in svilo milanske aristokracije. Tu sem videl po eni strani pojasnjen izrek

sv. Ivana o tretjem zlu, ki kraljuje med nami, to je napuh življenja; po drugi strani pa se mi je zdelo, da oznanuje borna halja nečimrnost vsega posvetnega. S tovarišem, ki sem ga dobil v Vercelli, sva govorila tudi nekaj o duhovskih častnih službah in o modri upravi samostanske družine. Predstojnika ali gvardijana volijo le za nekaj časa, ko mine ta doba, ga lahko zopet odstavijo, ako jim ni všeč. Prav zdrava ideja in dobra vaja v ponižnosti: danes naš predstojnik, jutri pa ne več. Tu šele najde pravi pomen beseda Gospodova: „Kdor je vaš gospod, naj je vaš služabnik“, ki se ne čita samo na papirju sv. pisma, temveč tudi v zgodovini našega življenja. Čast namreč lahko zapelje človeka, da previsoko ceni sebe in se povzdiguje nad druge, ki so morebiti boljši kakor on sam.

Drugim načelovati je sicer častna stvar, toda nobena posebna sreča, kajti s tako službo je združena marsikaka skrb, vrh tega so predstojniki bolj kakor navadni ljudje izpostavljeni kritikovanju. Zato je treba skrbeti za spopolnitev lastnega notranjega človeka, da podložnim niso samo na-

videzno dober izgled, temveč tudi v resnici. Čudno, da so nekateri že po naravnih lastnostih predestinirani zapovedovalci, česar pa ne kažejo vselej z bogve kako bistro glavo, ampak z nekim taktnim in vstrajnim vedenjem ter z gotovo brezčutnostjo, ako jim ne gre vse po volji. S temi svojstvi nadoમેščajo to, česar jim manjka na duhovitosti, in prav zaradi tega izvršujejo svoj poklic mnogo bolje, kakor oni, ki so dobili več talentov.

Ko smo čez reko D o r a B a l t e a, se vidi ob jugu nekaj gora in ob njihovem vznožju T u r i n. Kinč vsakemu mestu so visoki cerkveni stolpi, vzdigujoči se ponosno v zrak. A teh ima Turin zelo malo, pač pa veliko tovarniških dimnikov, ki mu dajejo nekako prozaično podobo, vsaj od severozapadne strani, od katere sem ga gledal jaz. Vlak nas je namreč dalj časa peljal poleg mesta ter se slednjič vstavil na kolodvoru di Porta Susa.

Ker sem imel za obisk odloženo le eno popoldne, shranim svoje reči na postaji in odidem prazen v mesto, kakor bi prišel na kratek izprehod. Frančiškan me vpraša pri

slovesu, me li kaj skrbi tako dolgo poto-
vanje? Ko odgovorim, da nekoliko vendar,
mi poda roko z besedami: „Deus sit in iti-
nere tuo et angelus eius.“ (Bog naj bo s
teboj na potovanju in njegov angelj.“ Tob.
5, 21). Še nekaj me je mislil vprašati, pa
naproti mu pride znanec, ki je imel, kakor
sem sklepal iz obnašanja, o nujni zadevi go-
voriti žnjim. Hvala ti, osiveli samotar, za
vošilo, vem, da ti prihaja iz srca. Mirni izraz
na tvojem obličju kaže, da si korenito ob-
računil z vsakim slepilom in da ti je zatrta
želja po vsej minljivosti. Ti si že zdavnej
zapustil svet ter bivaš srečen v samostanu,
mene pa še žene dalje in dalje. Pač pride
tudi zame tisti čas, ko bom bival, ako mi
Bog včakati dá starih let, v tihi sobici,
živeč od spominov preteklih dni ter priča-
kujoč ure, ki me pozove k zadnjemu poto-
vanju. A sedaj sem še toliko čvrst, da se
ne strašim težav, ki me čakajo med nezna-
nimi ljudmi v daljnih deželah.

Kamor pogledam, povsod zasajeni dre-
voredi, ravne ulice, in tako dolge, da ni
videti konca. Na obeh straneh hiš so kolo-
nade, pod katerimi imajo trgovci prodajal-

nice, pešci pa prijetno šetališče, da se ni treba vmikati vozovom. Mesto ima popolno moderni značaj, nikjer ni starega poslopja, vse ceste so kakor nove in zgrajene po geometriških pravilih. Moj tovariš, ki je videl že dosti sveta, opomni, da ima Turin glede pravilne zidave neko podobo z Mannheim-om na Nemškem. In vendar človeka na vse zadnje vtrudijo te ravne črte, da si želi kakega spremena, naj bo že kakoršenkoli. Čeprav je simetrija pogoj dobrega okusa, kljub temu ne dopada očesu, ako se rabi pretirano. Šahova desčica, polna belih in črnih kvadratov, ti je gotovo všeč, a dolgo je ne boš ogledoval, zdi se ti predolgočasna. Dandanes mnogokrat podirajo hiše samo zato, da se delajo pravokotne ulice. Ta navada ima nekako opravičenje glede ložjega in bolj varnega prometa, z estetičnega stališča pa bi je ne mogli zagovarjati s tehničnimi razlogi.

Najprej ostanem pred spominkom, zloženim iz težkih neobdelanih skal, katere so pripeljali iz predora Mont Cenis, ko je bila dovršena podzemeljska železniška zveza med Italijo in Francijo. Na Piazza di Castello,

središču turinskega življenja, ogledujem fotografije, ki predstavljajo nadškofa Avgušтина Richelmy, izvoljenega nekoliko poprej kardinalom; marsikdo drugi še postoji poleg mene, da vidi cerkvenega dostojanstvenika. Od tu pridem na velik trg, sredi katerega stoji star grad, okinčan s stolpiči in nazobčanim zidovjem ter obdan s prekopi (Palazzo Madama). Ko grem po stopnicah proti glavnemu vhodu, da vidim tudi znotranjo masivno zgradbo, se mi pridruži pijan baraba, ponujajoč za pet frankov album mestnih znamenitosti. Spoznal me je kot ptujca, zato se nadeja, da dobi zahtevano svoto, vsaj petkrat preveliko. En frank bi že dal za to malenkost, ker me je pa mislil le preveč ogoljufati, se sploh nisem hotel razgovarjati ž njim. Nekako jezno je gledal in poslal par krepkih prislovic za menoj, hujšega se ni zgodilo. Ne daleč proč stoji stolna cerkev sv. Ivana Krstnika, sezidana l. 1492 v renesanskem slogu, torej ob času, ko je bila v naših krajih še povsod gotika v veljavi. V stolnici je velezanimiva kapela sv. rešnjega Telesa, v njej se hrani prt, v katerem je bilo zavito Odrešenikovo truplo; je li ta ostanek

res pristen, nisem natančneje poizvedoval, ogledati sem moral še več drugih reči. Krasen pogled se odpre na kamenitem mostu, ki drži čez reko Po. Pred teboj se vspenja Marijino svetišče „Gran Madre di Dio“, še višje je kapucinski samostan, z daljnega hriba pa gleda mogočna kupola cerkve „Superga“, brezdvomno najlepši kinč vse okolice. Lahki, ki tako radi govore v superlativu, povzdigujejo Supergo z najbolj izbranimi besedami. Tako se n. pr. čita na prilepjenem naznanilu, s katerim se vabijo ptujci na to višino: „La penna è impotente a descrivere il complesso di sensationi, che assale lo spettatore; il suo cuore si conforta nel bello, nel buono, nel grande, nel giusto, e scendendo da Superga l'anima sua si eleva ed egli, si sente migliore“. Žična železnica te pripelje v eni uri na vrh, raz katerega imaš pred seboj razgrnjeno daljno obzorje, na severni strani molita o jasnih dnevih iznad gorovja celo ledeni kopi *Mont Blanc* in *Mont Rosa*.

Dan se je začel nagibati proti večeru in treba je poiskati okrepčila, ker me čaka danes še vožnja do Genove. Vprašam, kje

bi bila v obližju dobra gostilna in vljuden gospod mi pokaže restavracijo Cambio z opazko, da je na prav dobrem glasu in da se toči v njej pristen „chianti“, temno-rudeče vino domačega pridelka. Ostal sem v verandi, kjer sta stregla gostom dva gibčna natakarja. Tje čez trg se vidi palača Carignana, ki nosi v zlatih črkah napis, da je bil rojen v njej kralj Viktor Emanuel II. Rad bi se pomudil dalj časa v nekdanji prestolnici laških kraljev, toda strogo sestavljeni potovalni red kliče: naprej!

4. Riviera.

Slovo sem dal Turinu ter se odpeljal po progi Asti, Alessandria in Novi proti sredo-zemskemu morju. *Alessandria*, zgrajena in imenovana po papežu Aleksandru III. l. 1168, nima posebnih znamenitosti; le mogočno, deloma še sedaj ohranjeno zidovje kaže, kako dobro je bilo mesto nekdanj zavarovano. V trdi noči drdra vlak dalje skozi prerove ligurijskih gora in nas srečno dovede v oholo *Genovo* (la superba). Čeprav je že proč ednajsta večerna ura, se

izprehaja po razsvetljenih ulicah še mnogo ljudstva, Italijani se namreč radi pozno v noč hlade, ker je po dnevu prevroče; odprtih je bilo celo nekaj prodajalnic. Za danes ne želim družega, kakor prenočališča, katero kmalu dobim v hotelu „Confidenza“ sredi mesta. Kadar je človek vtrujen in vrh tega še zaspan, da mu oči kar lezejo skupaj, mu najboljše dene počitek. Saj je glavni pogoj koristnega potovanja ta, da porabiš noč za spanje, se dvigneš drugo jutro pokrepčan z ležišča in s toliko večjim zanimanjem ogleduješ kraje, katere vidiš prvič v življenju.

Krtačarju, ki je čakal na trgu pred cerkvijo sv. Ambroža, sem rad dal 20 centezimov, da mi je osnažil obutev. Revež se je že težko priklanjal in izdihnil večkrat pri svojem poslu, a usnje je zlikal prav sijajno. Vprašam ga, koliko kaj zasluži na dan? Odgovori mi, da so dohodki zelo različni, od ene do tri lire, kakor ravno nanese. Sedaj je nekoliko boljša služba, odkar so mu magistratni očetje dovolili monopol, da drug ne sme iskati zaslužka na tem trgu kakor on sam. Najboljše je v zimskih mesecih; takrat dohaja s severnih

krajev na solčne obale Riviere veliko ptujcev, ki prinesejo mnogo denarja s seboj, da tudi krtačar nekaj več dobi.

V cerkvi sv. Ambroža je pred stranskim oltarjem cerkvenec ravno prižigal sveče in kar tačas mehanično pel litanije Matere božje. Pred ograjo klečeča redovnica je odpevala z nežnim glasom „ora pro nobis“ ter privabila polagoma nekaj deklic, da so jej pomagale pri petju. Potem pristopijo trije duhovniki v prazničnem ornatu, opravijo molitve po litanijah, in slednjič je bil blagoslov z Najsvetejšim. Navzoča peščica ljudi se je obnašala prav spoštljivo; videlo se je, da so prišli vsaj ti, kolikor jih je bilo, iz pobožnosti v hišo božjo. Zunaj pa se čuje vrišč; vse je vtopljeno v posvetnih skrbah, vse dere za mamonom, dasi pozemeljska sreča nima stanovitnega obstanka.

Od tu peljejo ulice navzgor — Genova leži namreč v bregu — do gledališča Carlo Felice, pred katerim se križajo ceste na več strani. Kdo so neki ti elegantno napravljeni možje v dolgih črnih suknjah, belih rokavicah in z močnimi, okovanimi palicami v roki? Več sem jih že srečal in pogledal za

njimi, pa tudi sami so me „fiksirali“, da sem mislil: čemu tako zanimanje za mojo osebo? To so mestni policaji, vsi velike, močne postave. S počasnim korakom se izprehajajo semterje, stoje ob hišnih vogalih in opazujejo z bistrim očesom vsako nenavadno stvar, kajti v tako obljudenih pomorskih mestih, kamor se priklati po suhem in po vodi različna sodrga, je treba večje opreznosti. Sumljivega človeka vdarijo s palico po roki, to pomeni, da mora iti ž njimi v preiskovalnico, kjer se izkaže, kdo je, odkod pride in kam je namenjen. Dušeslovja se niso učili na višjih šolah, pa vendar znajo čitati značaj na obrazu, ker so imeli opraviti že večkrat z raznimi „eksempolari“, da jim je vsled tega skušnja najboljša učenica.

Sedaj se vstavi pred menoj električni tramvaj z napisom „C a m p o s a n t o.“ Ravno prav, o genoveškem pokopališču sem slišal mnogo pripovedovati, hajd tje, saj 3 km ni taka daljava. Peljemo se po klancu navzdol, potem gre vožnja ob izsušenem potoku Bisagno, slednjič se konča v tihi dolini zunaj mesta. Pred nami je obzidan

velikansk prostor, poln marmornatih umotvorov, kakoršne more iz kamna izsekati le živa domišljija italijanskega kiparja. Ptujec hodi pod visokimi arkadami, katerih ni konca ne kraja, občuduje krasoto spominkov, a vsak korak ga spominja, da ima tukaj smrt svoje kraljestvo. Na vzvišenem prostoru stoji okrogla cerkev (rotunda) sredi katere je oltar, obdan z gladko zbrušenimi stebri črnega marmorja.

Pridši v mesto nazaj obiščem m o r s k o p r i s t a n i š č e, ki sega v polkrogu okoli Genove. Ob nabrežju se razteguje dolga vrsta večinoma peteronadstropnih hiš z gotsko obokanimi hodniki. V pritličju je polno prodajalnic raznega blaga in izloženih vseh mogočih jestvin. Živahno gibanje vlada v tem oddelku, posebno veliko se vidi ljudstva delavskega stanu. Eni nakladajo blago v ladije, drugi je prenašajo na suho, vmes škripljejo dvokolesni vozovi, ki se le težko vmikajo med seboj. Živinčeta (konji in mule) niso vprežena v par kakor pri nas, temveč eno za drugim, in vsako nosi na vratu zvonec, da je bingljanje enako srenjski čredi na paši. Kdor je videl te

hrumne prizore, pozna živahen promet, ki vlada v genoveški luki.

Toda hitimo dalje. Ko ogledam še krasno cerkev dell' Annunciazione, znotraj kar preobloženo z zlatom, pozovem izvoščeka, da me popelje na kolodvor. Dalj časa se nisva mogla zjediniti zaradi plače. Vgovarjal sem mu na več strani, toda brezvspešno. Z opazko „Non sono Inglese“ hočem poiskati drug voz in šele ta odločen korak omehča moža, da sprejme dobrovoljno moj predlog, saj dobi vkljub temu toliko, kolikor mu gre po pravici. Kadar potuješ, se vselej določno pogodi, da ne prideš pozneje v zadrego. Ako se drugi ne sramujejo ptujca odirati, imej tudi ti pogum, da poprej poizveš, pri čem da si. — Na kolodvoru je bilo še toliko časa, da sem ogledal spominek, ki so ga postavili meščani svojemu rojaku Krištofu Kolumbu. L. 1492 so ga pa imeli za prismuknjenca ter se mu posmehovali prav tu v Genovi, prosečemu potrebnega brodovja, da gre iskat novih dežel onkraj morja. Tako spreminjamo ljudje svoje nazore.

Iz vida mi izginjuje „mesto palač“ in gladko drči brzovlak ob ligurijskem zalivu

proti zapadu. To je ona tolikanj hvaljena *Riviera*, katero prištevajo najlepšim krajem na svetu. Ob levi se širi nepregledna morska ravan, ob desni pa gledaš vso lepoto južne flore: vrtove rož, gaje lavorike, oljk, oranž in cipres. Vse to sega daleč tje v francosko ozemlje, kajti *Riviera* se razprostira od *Specije* do *Nice* v dolžini 250 km. Vzhodnemu delu od *Genove* pravijo *Riviera di Levante*, zahodnemu pa *Riviera di Ponente*. Severno stran varujejo *Apenine* in morske planine pred vetrovi, ves južni del pa je obrobljen po morju in odprt proti solncu, ki razliva svoj blagodejen sijaj po rajski okolici. Zdi se skoro, da ima spomlad v teh krajih večno domovanje. Komaj izvenejo ene cvetlice, vže prikljuje druge, brez prenehe se vrsti cvet in sad, vedno poganja novo življenje, mraz s svojo kruto silo ne dobi tukaj prostora. Ko pri nas kurimo sobe, zapiramo vrata in upamo le v zimski obleki stopiti iz hiše, se izprehajajo prebivalci *Riviere* v prosti naravi, z višnjevega neba pa zre na nje kraljevo solnce ter jih razveseljuje s svojo neizcrpljivo gorkoto. Topli žarki se vpirajo v pošev ležečo okolico,

vsled tega je skalovje popolno segreto in zemlja daje oni prijeten vzduh, ki se pričinja v naših krajih šele meseca aprila ali maja.

Nepretrgano se vrsté vrtovi, vile, gradiči in hoteli. Kmalu pridemo v Cogoletto, kjer je bil rojen 1446 Krištof Kolumb, pozneje se pokaže Savona, rojstno mesto papeža Siksta IV. (1471—1484). V Ventimigliji me pripravi ob dobro voljo priletni natakars s svojim osornim vedenjem. Spoznal je, da ne bo dosti zaslužil pri meni, ker sem zahteval le eno četrтинko vina in sicer samo zato, da sem imel pravico vsesti se k mizi. Odgovori mi neprijazno, da ne toči vina po četrтинkah, temveč v steklenicah ali v kozarcih. Ko si dam natočiti majhno merico navadnega domačega pridelka, mi ga zaračuni toliko, kolikor moram plačati na Kranjskem za pol litra. Bog zna, ali si delajo ti ljudje kaj vesti iz odiranja ptujcev? Saj je vendar ptujec revež, akoprav nima praznega žepa, revež ne samo zato, ker mora iskati pod ptujo streho hrane in prenočišča, temveč še bolj zaradi tega, ker se tirja za gostoljubnost mnogokrat pretirana plača. Ako ga čaka vrh tega še dolgo po-

tovanje, nikakor ne more razsipati denarja, kajti drugače bi moral nazajgrede prositi miloščine.

Riviera doseže vrhunec naravne lepote med francoskima mestoma Mentone in Nico. Ako še nisi videl teh krajev, ne moreš imeti pravega pojma o njihovi krasni legi. Oleandri s svojim rozacvetjem rasejo tod okoli kakor pri nas leskovo grmovje, iz skalnatih razpok steguje kaktus dolgo mastno perje, vmes poganjajo fige in drugo žlahtno sadje, katero poznaš le iz prodajalnic. Naša pokojna cesarica Elizabeta je znala ceniti prirodno lepoto, zato je tako rada bivala v tej okolici.

Oglasiva se še za trenotek v razvpiti igralnici Monte Carlo; za vstop nama ni treba družega, kakor da se skaževa z domovinskim listom. Vradnik zabeleži tvoje ime, da te predolgo ne iščejo, ako bi se zaradi velike izgube vstrelil ali skočil v morje. Potem dobiš za en dan veljavno vstopnico (*valable pour un jour*); klobuk, solnčnik in kar imaš še nepotrebne pri sebi, moraš oddati vratarju. Sedaj brez skrbi stopi v notranje prostore, a ne pozabi, da

je bil ta korak osodepoln že za marsikaterega. Hočeš poskusiti srečo, lahko vložiš najmanjšo stavo pet frankov na rudeče ali črne številke (*rouge ou noir*). Večjega poguma te obvaruj Bog, kajti vložiti moraš še enkrat toliko, če ne zadeneš barve; dobiš pa le takrat, če zadeneš barvo in številko.

A ne mudiva se predolgo v tej težki soparici; kdo bo gledal nervozne obraze strastnih igralcev, koliko lepše je zunaj v božji naravi! Pohitiva skozi kneževino Monaco v rajsko Nico, ki ne nosi zastonj imena: „*La ville des fleurs*.“

5. Marseille

Da! lepa si „rožnata“ Nica kakor je lepo tvoje ime, zato se ni čuditi, da te obišče vsako leto blizu 20 tisoč ptujcev, večinoma gospoda najbogatejših stanov. Hodil sem gori in doli po prostornih ulicah, spominjajoč se preroka Jona, ki je svojedobno približno tako korakal skozi Ninive. Približno — pravim — tu je namreč velik razloček. Prvič so bile Ninive „*civitas magna itinere trium dierum*“, kar se ne more reči

o Nici, da-si ima trikrat več prebivalcev nego Ljubljana. Drugič je oznanjeval Jona vsled božjega povelja pokoro, akoprav se je temu branil, dobro vedoč, kakošni ljudje prebivajo po mestih; jaz pa sem prišel kar na kratek ogled brez povabila ali pooblastila. Na desno in levo gledam krasne izložbe prodajalnic, iz katerih se lahko sklepa, kako razkošje vlada v svetovnoznanim letovišču. Slednjič pridem iz mestnega šuma do morja in do one promenade, ki bajé nima enake v Evropi. Oko zre po neizmerni vodni gladini, misli pa hitijo do daljnih algirskih bregov, kjer prebivajo v ravni črti pred menoj ljudstva vroče Afrike. Vrnem se zopet nazaj ter stopim v novo gotsko cerkev „Notre Dame“. Prijazni abé me je v naglici razumel, da sem „ex Australia“ ter me vprašal, kako dolgo že popotujem. A zmota se takoj pojasni, ko mu povem, odkod pridem; Francozi poznajo namreč naše cesarstvo le z imenom Autriche ne Austria. Ko bivam med drugim ljudstvom v cerkvi, pride redovnica, pobirajoča miloščino. Pri nas opravljajo to službo cerkvenci s pušico, a ta je hodila okoli z nekim zavitkom. Ako

pomisliš, da je stala veličastna hiša božja ogromne svote, boš rad dal par beličev, osobito še zato, ker se podpirajo v tem mednarodnem mestu cerkve najrazličnejših veroizpovedovanj: luteranov, anglikanov, prezbiterijanov, razkolnih i. t. d.

Ob visokem zidu morskih planin (Alpes maritimes), ki se vzdigujejo v mogočnih skladih ena nad drugo, gre potovanje naprej proti trdnjavi Antibes in mestu Cannes. Riviera razgrne še enkrat vso svojo lepoto, potem pa se začnejo zapuščeni kraji, katerim daje rujavkasta prst še bolj otožno podobo. Železnica zapusti morsko obrežje, vijoča se ob vznožju gora Monts de Maures. Pri Toulonu se peljemo skozi dolge prekope, ki kažejo, kako močno so Francozi ta kraj zavarovali. Vsa okolica ima nekaj sličnega z Vipavo, videti je veliko pritlične vinske trte s črnim grozdem, cele gozde tuj in cipres, največ pa oljk, ker se prideluje v okraju bližnjega mesta Aix najfinejše namizno olje.

Vlak začne voziti bolj počasi, stroj šumno izpusti preveliko množino sopara, kolesa se vstavijo, došli smo v Marseille.

Južno-francoski Babilon je napravil na me najmogočnejši vtis, kar sem sploh sveta videl. Ni čudo, saj ni samo prvo trgovsko mesto na Francoskem, temveč je tudi največje morsko pristanišče pod solncem. Tu čuješ večni ropot, na suhem pisk vlakov, med zidovjem hrumenje raznovrstnih vozov, na morju tuljenje parobrodov. Ulice so kar prenapolnjene z mešanico ljudi iz vseh krajev, in komaj si delaš prostor skozi neprestano gnječo. Pač je treba strogega nadzorstva, da se vzdržuje mesto vsaj za silo v redu. Zdelo se mi je, kakor bi blodil v nezavesti semtertje, in še sedaj si večkrat predstavljam to grozno vrvenje, a ne morem si vstvariti jasne podobe o Marziliji. Ha! to so palače, drugačne kakor v Trstu, glavo moraš vzdigniti precej visoko, da pogledaš v zadnje nadstropje. Naravnost velikanska je 25 m široka ulica Rue Cannebière sredotočna žila velikomestnega življenja. Ponosni meščanje pravijo o njej: „Si Paris avait une Cannebière, Paris serait une petit Marseille.“ (Ako bi imel Pariz ulico Cannebière, bi bil Pariz majhen Marseille). Vsako minuto pridrči omnibus mimo, da se pelješ,

kamor želiš. In prav od tu imaš odprt pogled na morje, nad katerim se vzdiguje na visokem hribu stoječe divno Marijino svetišče „N o t r e D a m e d e l a G a r d e.“ (Naša Gospa na straži). Primerjal bi jo Trsatu nad Reko, toda Notre Dame de la Garde ima mnogo bolj impozantno in precej višjo lego, da se vidi na vse strani. Raz stolp se leskeče pozlačena Marijina podoba, proti kateri obračajo oči mornarji ne samo pri vgodni vožnji, ampak s toliko večjim zaupanjem ob času viharjev. Ave maris stella!

Najstarejša in zgodovinsko najvažnejša c e r k v sv. V i k t o r j a stoji blizu starega pristanišča. V katakombah kažejo grob tistega Gospodovega prijatelja, ki je na njegovo vsemogočno besedo četrty dan vstal iz groba. Legenda namreč poroča, da se je Lazar po Odrešenikovi smrti pripeljal s svojima sestrama Marijo Magdaleno in Marto v Marziliyo, kjer je v drugič umrl. Glede veličastnosti pa moramo postaviti na prvo mesto v novo-bicantinskem slogu zgrajeno s t o l n i c o pri morju. Ta stavba s svojimi štirimi kupolami glasno priča o francoski požrtovalnosti, kajti stroški za-njo so izna-

šali dvajset milijonov frankov. Posvečena je bila še-le 6 maja 1897.

Na trgu poleg stolnice stoji kamenit s p o m i n e k, predstavljajoč duhovnika v črnem talarju. Doli po prsih mu visi velik križ, okoli vratu ima obešeno vrv, roke pa drži razprostrte pred seboj. Radovednost me žene bližje, da poizvem iz napisa pomen nenavadne podobe. Iz žepa vzamem dnevni zapisnik ter zabeležim besede, kakor jih čitam na podstavku: „A Msr. de Belsunge pour perpétuer le souvenir de sa charité te de son dévouement durant la peste, qui désolait Marseille en 1720.“ (V vedni spominj č. g. de Belsunge zaradi njegove ljubezni in požrtovalnosti, ko je razgrajoča kuga opustošila Marseille l. 1720.) Grozna bolezen je pobrala takrat 60.000 ljudij in duhovnik Belsunge, popolno se žrtvujoč, je oskrboval okužence z dušno in telesno postrežbo. Tu se zopet vidi, da je prava krščanska ljubezen pripravljena vse storiti in se tudi ne vstraši najhujšega, kadar potrebuje bližnji pomoči. Kužne bolezni se še dandanes rade oglašajo v Marseillu, zlasti v s t a r e m m e s t u, kjer prebivajo rokodelci, branjevci, pomor-

ščaki, navadni delavci, sploh nižje ljudstvo. Vtaknil sem nos tudi v ta mestni oddelek, a odganjal me je nazaj slab vzduh, izpuhtujoč iz vkajenih hiš. Celo obrazi mi niso bili všeč; v mraku ali po noči bi bržkone bežal proč, kolikor bi me nesle peté. Te ozke, vmazane ulice niso samo domovanje revščine, temveč tudi pregrehe. Ko je izbruhnila ob koncu 18. veka francoska revolucija, tedaj so se v tem kraju počenjale grozovitosti, ki so redke v zgodovini, in prav tukaj je razkačena druhal zagnala ono vporno visoko pesem, katero poznamo z imenom „Marseillaise“. V novejšem času se nekoliko bolj skrbi za snažnost starega mesta; podrli so nekaj hiš, da je nastala prostorna ulica Rue de la Republique, po kateri dohaja v notranje dele več svetlobe in prepiha. Poleg tega odpro vsak dan trikrat peteline hidrantov in spuste vodo po tlaku, da se izplaknejo ceste ter poplavi vsa nesnaga proti morju. Edino psom to ni po volji, ki so dobili poprej marsikak ostanek jedil, a sedaj jim voda vse sproti odnese.

V restavraciji sem opazoval p o s t o - p a č a, ki gostov niti pogledal ni, temveč

s povešenimi očmi stikoval pod stoli in mizami. Česa vendar išče, in odkod ima pravico hoditi popolno brezskrbno gori in doli? Z lesenimi kleščami pobira zavržene smodke, in sicer tako spretno, kakor znajo to le „profesionisti“ v svojem poslu. Izvedel sem pozneje, da imajo večje gostilnice privilegovane nabiralce, katerim je vstop dovoljen, da si služijo s tem delom vsakdanjega kruha. Odpadki smodk se posuše ter pridejo kot tabak za kajenje ali noslanje v drugi izboljšani (?) izdaji zopet konsumentom v roke. Večji „čiki“ pa se porabijo za smodke nižje vrste, ki so na sredi natlačene z drobižem (štinkadore!), ostanek je zopet „čik“, in tako gre naravno kroženje vedno naprej. Kaj, ko bi človek vse videl in vedel!

Neka skrb me še čaka, preden odrinem naprej: oglasiti se moram v potovalni pisarni „T o m. C o o k e t S o n“ zaradi voznih listkov. Dunajska firma mi je sicer oskrbela vse bilijete, le onih po španskih progah ni mogla doposlati, a sporočila je, da jih dobim pri njenem vodstvu v Marseillu. Na podlagi spričevala, da sem jaz tista oseba, kateri mora dati marseillska tvrdka vozne

listke po španskih železnicah, odgovori agent, da naj počakam en dan ali dva dni tukaj, ker jih pričakuje vsak čas z Angleškega. Rad bi še ostal, da ogledam Marseille natančneje, a daljše mudenje se ne ujema s potovalnim načrtom, zato zahtevam kategorično, naj se mi povrne dotična že plačana svota. Jud — določne poteze so ga izdajale kot takega — premišljuje moj predlog in ne dá takoj pravega odgovora. Z nekim cinizmom piše dalje in dalje, pa vedno se odpirajo vrata in v komptoar dohajajo novi prišleci, ki imajo s principalom govoriti. Z vsakim se pomeni hitro, ter ga z naglo razsodbo in z vljudnim priporočilom kmalu odpravi, le jaz moram čakati nenaavadno dolgo, vsled tega imam pa priliko, opazovati moža v njegovem delovanju. Govori v vseh običajnih jezikih: francoski, španski, italijanski, angleški in nemški, le ruščine nisem slišal, bržkone jo tudi lomi za potrebo Računi jako hitro, množenje in deljenje mu ne dela nobene težave, naj so številke še tako velike, saj ima pero in svinčnik, da mu ni treba preveč vbijati že itak plešaste glave. Poleg tega je vedno

miren, nerazdražljiv, hladne krvi in krepkih živcev, kratko: človek kakor nalašč za tako službo. Znale so mu vse proge svetovnega prometa, ob strani mize ima razgrnjene zemljevide, vozne listke ti naredi za železne in pomorske ceste vseh delov sveta. Da, semitom je prirojen nenavaden talent za vsakovrstno kupčijo, iz katere si kujejo bogastvo. Tu sem spoznal, kako priprost hribovec sem v primeri s tem izvežbanim človekom. Ob stenah pisarne sede njegovi tajniki, ali kaj so že, vsi pišejo in računijo, ker se gotovo mudi z odgovorom na razna vprašanja.

Mislil sem vedno, da ima načelnik opraviti z mojo zadevo, a na vse zadnje spoznam, da se peča z drugimi rečmi. Tedaj ga opozorim še enkrat, naj vgori moji prošnji, in sedaj še le odgovori, da povrne vozne listke v denarju. Ko pritrdim, da sem zadovoljen, veli blagajniku, naj mi izplača 100 frankov. Prejel sem pet napoleondorov, jud mi poda milostno roko in končan je bil „boj za pravico.“

6. Na Špansko!

Zadnje dneve pred odpotovanjem sem živel doma v nekem nemiru, pa ne zaradi skrbi, kako se mi bo godilo na ptujem, temveč iz drugega vzroka. Razglasilo se je namreč po časopisih: „I. I. odrine v kratkem na Špansko“ — jaz pa le nisem hotel odriniti. Čakal sem bolj hladnega vremena, kajti páriti se po južnih krajih v najhujši vročini meseca junija ali julija bi ne bila prijetna zabava. A znanci mi niso dali pokoja; kamor sem se prikazal, zdelo se je, da gledajo le mene, češ: Bogve, ali se je že vrnil nazaj, ali je morebiti kar doma ostal?

V Ljubljani me sreča na Mestnem trgu prijatelj ter me pozdravi z vprašanjem:

„Si že šel, ali boš šele šel?“

„Kam?“

„No kam, na Špansko?“

Pri Ferlincu me dobi tisti Ivanov, ki vsako reč izve, in prve besede so:

„Si že bil, ali še nisi bil?“

„Kje?“

„No kje, na Španskem?“

Sedaj imam pa že dovolj! Kmalu bode te slišali, kje se nahajam. Dozorel mi je trden sklep, da povežem prej ko mogoče popotno culico ter da sploh nikamor ne grem več, preden se ne vrnem na Kranjsko nazaj. In — že sem v Marseillu — le pogumno naprej!

Ko mi je jud dal tistih sto frankov, sem imel precej ložje srce. Akopram nimam plačane vožnje po španskih progah, dobil sem vsaj svoto povrnjeno, vozni listki se pa lahko dobijo na vsaki postaji, da je le denar.

Pri mestu Arles se prepeljemo čez reko Rodan (Rhone); vožnja gre ob lionskem zalivu naprej skozi Montpellier, Cette in Narbonne, pozno v noč dojdemo v Perpignan, slednjič smo na prvi španski postaji Portbou. Sedaj bom torej gledal deželo, ki nosi nekak poetišk značaj na sebi, deželo, katero so nam vedno slikali v skrivnostni zavesi, videl bom oni veliki polotok, ki je obdan od vseh strani z morjem ter po mogočnem zidu Pirenej ločen od Evrope. Špansko kraljestvo ima s kontinentom le dvojno železniško zvezo po suhem,

to ste progi ob atlantskem in sredozemskem morju, tako daleč še ni prišel napredek, da bi se glasil hlaponov pisk tudi skozi Pireneje. Vsled tega nam že izraz „špansko“ pomeni neznano reč in še celo pri najbližjih sosedih Francozih se čuje pregovor: „Faire de châteaux en Espagne“ (zidati zračne gradove v Španiji). Pa ne samo krajevno razmerje, še večjo razliko je vtisnila Špancem zgodovinska preteklost. Znano je, da so vladali Arabci veliko stoletij (711-1492) v teh provincijah, ki imajo vže zaradi zemljepisne lege, še bolj pa po svojih nekdanjih gospodarjih orientalski značaj. Polmesec si je zaslužnil deželo l. 711, premagavši zapadne Gote v hudi bitki pri Xeres de la Frontera v Andaluziji. Goti so izgubili v vojski svojega kralja Roderiha, in le majhen del je vbežal v severne pokrajine kantabriških gora. S tega skritega stališča so v raznih bojih napadali vsiljene Mavre, pridobivali polagoma izgubljeno posestvo nazaj, rešili krščansko vero, vzeli sovražniku zadnjo postojanko v G r a n a d i leta 1492, ter si po preteku 781 let priborili popolno svobodo.

V Portbou me je čakalo nekoliko sitnosti pri postajni blagajni. Vzel sem listek tretjega razreda (de la tercera) do Barcelone in vstopil v pripravljeni vlak. A tukaj vidim večjo eleganco, kakor je navadna v tretjem razredu, kmalu pride tudi sprevodnik z opomnjo, da ima ta vlak le vozove prvega razreda (de la primera). Hitim nazaj k blagajni ter dodam še toliko, da iznaša voznina od Portbou do Barcelone 23 pesét za primeroma kratko črto, ki se prevozi v štirih urah od 3·36 do 7·23 zjutraj. Lahko bi bil ostal v Portbou do poldneva in se peljal boljši kup, a ker pravijo, da je „čas denar“, nisem hotel čakati.

Železnica se vedno bolj oddaljuje od morja. V nočni tmimi drdrajo kolesa dalje in dalje; kako lahko bi se primerila kaka nesreča, saj ni treba posebnega vzroka, in pripeljem se v vso drugačno deželo nego je Španija. Mala pomota, recimo nepravi signal, napačno stališče menjalnikov ali kak drug slučaj, na katerega ni nihče mislil, in potem gorje! Media vita in morte sumus — v sredi življenja smo v smrti. Toda izšlo se je brez nezgode.

Ker zaradi vnanje temote ne morem opazovati okolice, vsujem ves španski drobiž v klobuk, da se seznanim s ptujim denarjem. Poleg srebrnih pesét, ki veljajo nekaj manj kot naše krone, imam največ bakrenih penenez, večjim pravijo perro grande, manjšim perro chico (veliki in mali pes). Sprevodniku, temnokožcu s črnimi brkami, se je čudno zdelo, ko vidi toliko denarja v klobuku; morebiti je imel slutnjo, da pridem s takega ponočnega ropa, in bržkone je bil on vzrok, da me je v Barceloni zasledila policija.

Tu moram opomniti, da roparji v boljši ali slabši obleki še dandanes niso kaka redka prikazen v Španiji; ob vladanju kralja Karola III. (1759—1788) jih je bilo še toliko, da se niso mogli razločiti od drugih ljudi. Preganjali so jih na vse načine, toda oslabela Španija ni imela toliko moči, da bi jim bila kos. Razna sredstva, s katerimi jim je mislila priti do živega, so se izkazala navadno brezvspešna, in tolovajstvo se je bujno razvijalo naprej, da je postajalo vedno bolj domače ter dobilo skoro idilično lice. Izdala se je postava, da ne sme noben mo-

žak nositi plašča ali dolge suknje, ker se pod tako obleko lahko skriva orožje. Kogar so zasačili policaji, da se ni ravnal po tej prepovedi, vgrabili so ga ter mu pristrigili škrice. Originalno sredstvo sicer, a zlu ni segalo do korenine. V starih časih pa, ko je skrbela država še manj za občno varstvo, so ustanovili meščani sami društvo „la santa hermandad“ t. j. sveta bratovščina. Najeli so stražnike, ki so na velikih cestah prežali na razbojnike. Sedaj ni več tako hudo, a s poštними vlaki se po samotnih krajih še vedno vozijo oboroženi čuvaji (guardia civil).

V Figueras se je začelo daniti, v Geroni pa pokaže vzhajajoče solnce svoje prijazno obličje. Mesto stoji na mali višini, katero nadvladuje škofijska cerkev s piramidalnim stolpom, čudno, da mu manjka zgornjega ošpičenega konca. Leno teče pod zidovjem voda Ter, nad katero se vzdigujejo hiše navpik, kakor bi bile zidane ena na drugi. Od tu dalje je lepo obdelano polje, ob mejah se vidijo pinije in neke čudne vrste borovci. Široko dolino obdaja gorovje, a smreke ni opaziti nikjer, sploh je drevje, izvzemši brezo, vse drugače kakor pri nas.

Na griču raztegnjeno mestece Hostalrich s tremi okroglimi stolpi in s plitvimi strehami ima prav španski značaj, višje stoječa razrušena trdnjava pa spominja, da so bili nekđaj tod okoli bolj viharini časi. Tropi majhenih rujavih ovac beže pred brizgajočim strojem, a kmalu tišči živalica zopet glave v travo, ki je vsa osmojena po vročini.

Žive duše ni v vagon, da-si sem se veselil že naprej, kako bom občeval z narodom. Toda kdo se bo peljal v prvem razredu, kjer ne dobim drugih tovarišev, kakor imovito gospodo, ki potuje iz ene dežele v drugo ter se vozi le na večjo daljavo zaradi kupčije ali za kratek čas. Španskega kmeta gotovo ne dobim tukaj in vže zato poiščem v prihodnje onih prostorov, kjer pridem v dotiko s priprostimi ljudmi — domačini. Nekoliko živahnejše je v Granollers-u, kjer se snide z našo progo ona, ki pripelje iz mesta Vich pod Pirenejami. Dečki se obešajo po vozovih, ponujajoči skozi okna časopise. Obleke nimajo druge na sebi kakor hlače in čez nje dolgo sivo srajco, prepasano z vrvico, kar se jim prilega prav dobro. Okolica je vedno bolj obljudena, in vse kaže,

da se približuje B a r c e l o n a, glavno mesto Katalunije, a h kratu največje trgovsko in obrtnijsko mesto Španije. Na predzadnji postaji vstopi v voz agent hotêla „Ambos mundos“ ter razmeče po sedežih priporočilo svojega gostišča

Sedaj, prijatelj, pa pride tisti čas, ko stopiš med popolno neznan narod, o katerem si pač čital marsikaj, toda videl ga še nikoli; tudi jezik bo treba obračati drugače. Da bi mi španščina ne bila preveč španska, proučaval sem jo pol leta ter si prisvojil vse običajne izraze, katere potrebuje ptujec v gostilni, v prodajalnici, na železnici in drugod. Mislil sem, da že znam nekaj, a ko je bilo treba rabiti to znanje, mi je predla zelo trda. Vsak jezik, ako se mu hočeš dobro privaditi, zahteva mnogo pismene in ustmene vaje, brez tega se ne doseže veliko. Koliko smo trpeli z nemščino! Vže od mladih nog so nas vzgajali v njej, pa še sedaj dela tuintam sitnosti. Španščina seveda ni tako težavna, osobito za takega ne, ki zna latinsko, vendar si jo prilastiš le z velikim trdom. Veselje se hitro dobi do nje zaradi blagoglasja: mehkega iz-

govora, prijetnih končnic na o s in a s ter zaradi lahke izreke. Določno kakor naš č se izgovarja ch n. pr. muchacho = mučačo (deček). Črka j se glasi vedno kot naš ostri h n. pr. reloj = reluh (ura), bajo = baho (nizek).

S posebnim povdarkom izgovarja Španec r, da se čuje kakor podvojen n. pr. caro = karro (drag), amór = amórr (lju-bezen). Ako ima beseda več zlogov, je naglas vedno na predzadnjem zlogu n. pr.: „La literatura española tiene muchas bellezas y escelentes obras en todos los ramos de ciencias y artes.“ (Špansko slovstvo ima veliko lepot in odličnih del iz vseh strok znanosti in umetnije.) Če se naglas ne ravna po tem pravilu, dobi beseda zaznamovan akcent na dotičnem zlogu. Umevno je po sebi, da španščino lažje razumeš na papirju, kakor če jo čuješ med ljudstvom. Tu vpliva pred vsem narečje, posebno katalunjski dialekt, katerega še prebivalci južnih provincij malo razumijo, težavo dela hitra govorica, kateri ptujec ne more slediti tako naglo in ostane zato mnogokrat na cedilu. Druzihi jezikov pa Španec navadno ne zna; redki

so, ki govore francosko ali laško, o nemščini nimajo niti pojma.

Pri tej priliki moram omeniti, da sem zadnjo nemško govorico slišal v Pontablju na avstrijsko-italijanski meji. Revež bi bil, kdor bi se zanašal na to, da zna nemški, in naravnost laž je opomin, s katerim so nas svoje dni spodbujali k učenju tega jezika, češ: učite se nemščine, ker z njo bote prišli po celem svetu. Tak „švindel“ more trositi le tisti, ki je še bore malo sveta videl. Po Italijanskem čuješ samo laščino, po Španjolskem samo španščino, po Francoskem samo francoščino itd. Le v prodajalnici kakega velikega mesta znaš dobiti trgovskega pomočnika, ki bi ti dal nemški odgovor na nemško vprašanje, ali pa v hotelu kakega natakarja, katerega je gospodar nalašč naročil iz „rajha“, da govori z Nemci, ki imajo — kakor znano — nenavadno slab talent za proučevanje ptujih jezikov. Tako se čita o nekem profesorju, da je na potovanju vsakega ptujca, s katerim je imel opraviti, vprašal: „Sprechen Sie deutsch?“ A mož je bil v večni zadregi, videč, da ga nikjer ne razumijo. In takih nemških profesorjev-uče-

njakov (?) je jako veliko. Ravno zato ne morejo Slovanov, ker se jim zdi naš jezik pretežaven, prav za prav je pa le njihova glava pretrda, da bi se mu priučili.

Ako želiš torej hoditi po Španiji, navadi se vsaj najbolj potrebnih izrazov, sicer boš potoval kakor mutec okoli. Vpraševali te bodo mimično, česa želiš, ter se ti vrh tega še smejali, ko jim boš odgovarjal le z vnanjimi znamenji. Tu spoznava človek, kako občutna kazen je bila zmešnjava jezikov pri zidanju babilonskega stolpa, in kako velik dar je dar — govora.

7. Glavno mesto Katalunije.

„En sitio y en belleza única“ — tako hvali Cervantes *Barcelona*; domačini jo slave kot najlepše mesto na svetu, in znani nemški pisatelj Alban Stolz, ki je potoval že l. 1850 po Španiji, pravi, da ni mogoče izraziti s črkami njene krasote. Čemu bi jo poviševal še jaz?

Prva pot s kolodvora mi je bila v hotel „internacional“. Iznenaden stopam ob lahnem pljuskanju morskih valov skozi drevored

mogočnih palm, kakor bi se izprehajal v jutrovi deželi. Radovedno gledam ta čisto novi svet, ljudstvo pa gleda mene in marsikdo se obrne celo nazaj, češ: Odkod bi bil ta človek, iz našega kraja ni, gotovo mora biti daleč doma.

Mlad fakin, katerega sem najel za nošnjo prtljage, koraka pred menoj, na tihem se veseleč, da je dobil zopet enega v svojo oblast. In res! Za četrtturni trud mi je računal toliko, kolikor zasluži dober delavec celi dan. Oporekal sem mu, da je to „demasiado caro“ (preveč drago), a „gavnar“ odgovarja tako predrzno in glasno, da spravi vse markerje in hišine skupaj, ki poslušajo, kakošen prepir je med nama. Kaj hočem, najboljša je častna kapitulacija. A še potem, ko sem plačal zahtevano svoto, je metal peséte po kamenitem tlaku, da jih poskusi, ali imajo žvenk po srebru. Tu sem se prepričal z lastnimi očmi, o čemur so mi pripovedali že poprej, da je špansko srebro na zelo slabem glasu. Tudi po prodajalnicah so ogledovali vsako peséto, ali je prava ali ne. Celo železniški uradniki goljufajo ptujce na kolodvorih, da jim dajejo ničvredni denar.

Glede postreščekov in fijakarjev pa pripomnim še enkrat: Pogodi se ž njimi „a priori“, da se obvaruješ škode. Najboljše je, da se vsedeš na postaji v omnibus ter se pripelješ v stanovanje dotičnega hotela.

Minulo noč nisem zatisnil očesa, kljub temu ni čutiti posebne vtujenosti. Umijem se in preoblečem, pa je vse dobro, toda novega „durchmarscha“ bi ne mogel prenesti več. Takoj se podam v najbolj znamenito ulico *R a m b l a*, ki se razteguje v meridianski legi od morskega pristanišča do severnih predmestij v daljavi $2\frac{1}{2}$ kilometra. Razdeljena je v pet delov, katerih vsak ima svoje ime (de Estudios, Canaletas, del Centro, s. Monica in s. José). Tu se izprehajam pod košatimi platani, kjer je od jutra do večera polno ljudstva; nekateri gredo po opravkih, drugi čakajo dela, preganjajo dolgčas ali iščejo zabave. Naj omenim nekaj uličnih prizorov ter pokažem nekatere *m e s t n e t i p e*.

Ob voglih hiš čakajo prodajalci sreček, vihteči papirčke po zraku in na ves glas hvaleči svojo robo; med njihovo vpitje se meša klic dečka, ki ti pomoli časnik prav

pred oči in zaškriplje z zobmi, ako ga ne kupiš. Pri prodaji časopisov mora biti dober dobiček, kajti v kavarnah ni nikjer berila, časnik si moraš kupiti sam, ako ga hočeš čitati. V naših krajih je te reči v izobilju, ni treba družega, kakor da se stegneš na steno, ali posežeš na bilijardno mizo in izbereš „leibjournal“, a tukaj ne dobiš ničesa.

Od daleč se začuje glas malih zvoncev, in kmalu pride iz stranske ulice čeda koz. Pastirja v običajnih opankah priženeta deloma rogato, deloma mulasto drobnico; eden gre pred njo, drugi jo poganja, vstavljata se pred hišami ter namolzeta mleka, kolikor se ga zahteva; pač pristen „argumentum ad hominem“, da je mleko res nepopačeno.

Kot prijatelj tisti domači živali, ki spremlja človeka po vsem svetu, ki je znana zaradi neomahljive zvestobe do gospodarja, ki se drži prav tako rada reveža kakor bogatina, da le dobi potrebne hrane, sem stal dalj časa pri prodajalcu mladih psičkov. Gospodar jih je imel otvezene na verižici, bili so beli in črno-progasti ter si s cviljenjem iskali prostosti, a dva sta bila kmalu

prodana saj tri peséte za enega ni tako visoka cena; tudi jaz bi bil rad enega vzel za spomin, ako bi ga imel kam spraviti.

Pohajkujoč dalje pridem do oddelka s. José, kjer prodajajo cvetlice. Kako prijeten duh veje tod okoli! Mlade señorite ogledujejo in kritikujejo dišečo izložbo, med njimi je videti domišljav „gigerl“, ki si pripenja svež šopek k suknji, v bližini pa stoji ogoren cigan, zavit v klasičnih cunjah južnih prebivalcev. Cvetlice mu menda niso dosti mar, pač pa premišljuje, kje bi se dobilo kaj gorkega za želodec. Prosijakov — teh se ne manjka nikjer, a tako očitnih z lepo ne kakor tukaj. Dobro bi bilo, ako bi nosil človek „perro chico“ ali „perro grande“ kar v roki, da bi ne bilo treba vedno segati v denarnico po drobiž. Saj bi že rad kaj podaril, toda mudi se naprej, na ulici se vstavlja in iskati po žepih pa ni kaj prijetno.

Med množico vidim pohabljenega mladega fanta, plazečega se po kolenih. No, to ni ničesa posebnega, saj se dobijo taki siromaki tudi drugod, redkokrat sicer, pa vendar dobijo se. Zanimalo me je nekaj drugega pri tem revežu. V otročjem vozičku ima

namreč vpreženega psa najmanjše vrste, kar vzbuja občno pozornost. Oba imata okoli sebe mnogo gledalcev, ki milujejo mladega pohabljenca, mu dele miloščino ter se zabavajo nad njegovim zvestim prijateljem, ki deli žalostno osodo s svojim gospodarjem.

Iz Ramble pridem skozi ozke ulice v središče Barcelone. Pred menoj stoji gotška stolnica sv. Evlaliije, ki ima najvišjo lego v mestu, celih 18 *m* nad morjem. Škoda, ker je tako stisnjena med hišami, da se težko ogleda njena lepa vnanjost. Spominim se tistega dneva, ko je odkritelj novega sveta Cristóbal Colón na povratku v domovino prišel v Barcelono, da sporoči o svojem čudovitem potovanju kralju Ferdinandu Katoliškemu in kraljici Izabeli, bivajočima prav takrat v tem mestu. Vse je vrelo skupaj, da vidi moža, katerega so imeli poprej za „prismuknjenega“, a sedaj za tako slavnega, da se ga niso mogli dovolj nagledati.

V slovesnem sprevodu so nosili pred njim tiste čudne reči, katere je dobil pri divjakih, in v nepopisni radosti se podajo

skupno v cerkev sv. Evlalije, da zapojo zahvalno pesem. Prav skozi ta veličastni portal, kamor je spremljala navdušena množica Kolumba, sem vstopil po preteku dobrih štirih stoletij sedaj jaz — neznaten človek, jaz — nepomembna stvarica, ki se izgubim kot prah v svetovni zgodovini.

Cerkev je temna, kakor jih je veliko v Španiji, da ima ptujec pri vhodu neko neprijetno čutilo, ker se oko, poprej v vnanji svetlobi, le počasi privadi skrivnostnemu mraku. Gotovo so delali cerkve nalašč tako temne z namenom, da bi prišlec pozabil vse posvetno ter na svetem kraju zbral svoje misli v pobožni molitvi. Med stebri srednje ladije je vzdignjen čveterovoglat podolgast kor, pa tako, da se pride lahko ob vseh štirih straneh okoli njega. Vnanje stene bi bile seveda dolgočasne, ako bi stale prazne, zato so okrašene z raznimi slikami in kipi, a človek mora imeti za natančneje opazovanje teh spominkov pri slabi razsvetljavi jako dobro oko in veliko potrpežljivost, da vse razume, kar vidi. Sicer se pa ravno vsled tega, ker zavzema kor v ladiji veliko prostora in tvori pravzaprav samostojno stavbo

v sredi cerkve, izgublja splošen pregled (perspektiva), da skupna zidava ne dela tako mogočnega vtisa, kakor ga delajo velike cerkve s popolno odprto srednjo ladijo.

Rad bi bil stopil naprej, toda cerkveni služabniki so imeli zastražen prostor, ker so d u h o v n i k i opravljali dnevnice. Sredi kora so stojala, na katerih leže velikanske obredne knjige s tolstimi črkami; prenašanje tako mogočnih foliantov bi še odrašenemu delalo preglavico, pa menda jih sploh ne prenašajo, ako se rabijo le v koru. Po dovršenih molitvah vstopijo vikarji na obe strani in mimo njih odhajajo kanoniki eden za drugim iz cerkve. Menda so se vrstili po dostojanstvu, le tega ne vem, kateri imajo mogočnejšo besedo v kapitolu: ali prvi ali zadnji. Mladega ni bilo nobenega med njimi, vsem se poznajo leta, osiveli lasje in golice na glavi. Nekaterim se vidi, da že težko prenašajo pezo življenja, nekateri sicer še niso starčki, pa vendar ne več daleč od tega častitega naslova. To je tudi popolnoma prav, kajti gospodom, ki imajo veljavo v konzistoriju in vplivajo z glasovanjem na osodo takozvane „nižje“ duhovščine, se pač spo-

dobi, da so že sami kaj poskusili in trpeli v svojem stanu. Čudno se mi je zdelo samo to, da imajo korarji pri vsaki stolnici drugačno obleko, povsod se vidi kak razloček, edini so si le v tem, da se nosijo vsi izvanredno sijajno. Tu se spomnim svojih otroških let, ko so me mati prvič pripeljali v ljubljanske šole. Bila sva ob devetih pri korarski maši in iz cerkve grede vprašam mater: „Ali so to vsi škofje, ki so sedeli za oltarjem, ker imajo tako lepo rudečo obleko?“

O, kaj mi pomaga vsa čast, ako nimam več mladosti! Morebiti sem lepši zaradi obleke, toda na obrazu zarisanih letnic mi ne izbriše nobeno lepoticje več. Tako sem si mislil, ko je odšel zadnji dostojanstvenik, brisoč z šumečim talarjem prah cerkvenega tlaka.

Tem možem je že prešel najlepši del življenja, blaženega časa veselih mladih dni ne morejo priklicati več nazaj, nasprotno pa jih spominja marsikatera težava neizogibne prijateljice, ki se jim pridruži prej ali slej, da jih spremi v boljšo deželo.

Glavne reči sem omenil o Barceloni, toda sedaj tudi ne smem pozabiti zgodbice,

ki se mi je primerila, ko sem iskal tukaj meč sv. Ignacija Lojolana.

Krasno jutro je. Nikjer sapice, na višnjevem nebeškem oboku nobenega oblaka, tudi morje ne zaganja valov, vse tiho in skoro izmrlo. Pač je hrumelo skoro vso noč, raznašalci časopisov so kričali do 12. ure in tramvaji ropotali semtertje, a potihnilo je vrščenje proti jutru. Za silo pokrepčan se dvignem z ležišča ter stopam iz vestibula „Hotel internacional“ na prostorne ulice. Tu vidim veliko ljudstva, ki nima drugega stanovanja kakor trde klopi pod košatimi platani in palmami glasovitega drevoreda v Rambli. Nekateri si ob jutranjem svitu manejo oči, drugi pa še dremljejo v sladkem počitku pod milim nebom. Ondi vleče mož iz svoje skromne krošinje krtače za snajenje obutve, tu gleda fakin okoli sebe, kje vlovi kakega zgodnjega ptujca, da mu postreže in da ga tudi oslepari, ako bo mogoče.

Pot me privede do cerkve „Nuestra Señora de Belén“, katero so nekdaj posedovali jezuitje. Pred glavnim vhodom sedé reveži proseči miloščine. Vsak ima na prsih tablico, na kateri se bere, koliko let

je že bolehen, da si ne more sam prislužiti živeža. Blizu velikih vrat je ob notranji evangeljski strani oltar s Kristom na križu. Ljudstvo mu pobožno poljublja noge in veliko sveč gori na okoli. Sicer pa je prostorna cerkev, zgrajena v renesanškem slogu, večinoma prazna. V žagradu dobim dva dečka-strežnika, ki začudeno gledata neznanega človeka, priletni cerkvenec pa dremlje na stolu. Povem mu, da bi želel maševati, toda odvrne mi neprijazno, da moram prositi župnika dovoljenja.

Tačas pride mlad duhovnik in si zapali smodčico v sobi poleg žagrada. Vprašam ga, je-li shranjen tu meč sv. Ignacija Lojolskega? Ta ne vé ničesa o tej reči, a jaz ne morem umeti, kako bi mogla biti tako imenitna starina domačinu neznana. Kmalu potem vstopi župnik, krepak mož rujavih kratkih las in z bliščečimi z zlatom obrobljenimi očali. Počasi in glasno čita spričevalo ljubljanskega škofijstva: „Antonius Bonaventura, princeps-episcopus Labacensis, omnibus et singulis“ Slednjič izpregovori, zavedajoč se svoje duhovske oblasti:

„V naši škofiji in tudi drugod po Špan-skem imamo strog ukaz, da ne smemo biti brez sutane. Dovoljenja seveda ne morem odreči; ker pa nimate talarja, ne bote ma-ševali v cerkvi, ampak v kapelici za velikim oltarjem “

Napravljen v zmečkano in ponošeno obleko odidem s strežajem v zaduhlo ka-pelo, kjer naju ni motila živa duša. Tudi perilo, ki se rabi pri kelihu, je bilo tako zanemarjeno, da nisem še videl sličnega nikjer.

Med temi štirimi stenami in v na-vzočnosti edinega strežnika je bila istinita „missa privata.“ Pri povratku mi odda župnik spričevalo nazaj z zapisano sledečo opazko:

Hoy, dia de la peden, ha celebrado en esta iglesia de mi cargo.

Barcelona 10 de Agosto de 1900.

Antonio Labor, par.

Naj je mož podpisan s polnim imenom, saj ničesa nečastnega ne poročam o njem, sicer mu pa te vrstice gotovo ne pridejo pred oči.

Sedaj vprašam don Antonija, kateremu je gotovo znano, kakošne dragocenosti ima cerkev v svoji posesti:

„Ali se ne hrani tu meč svetega Ignacija?“

„Da“, odgovori kratko, „lahko si ga ogledate.“

Njegov kapelan pa poprej o tem ničesa ni vedel!

Takoj prinese cerkvenec dolg lesen zabojček ter vzame iz njega orožje, zavito v rudeči svileni vrečici, pretkani z zlatimi in srebrnimi nitimi. Meč je en meter dolg ter samo 2.5 cm. širok. Po vsej dolgosti ima na vsaki strani dve zarezi, ki se izgubite ob ošpičenem koncu. Roč je železen in 13 cm. dolg, da iznaša skupna dolžina 1.13 m. Orožje ni težko, ker se je rabilo le za prebodenje.

Ta meč si torej vrtil, vitežki Lojolan, v boju s Francozi pri mestu Pamplona ob jugo-zapadni strani Pirenej! Čast si si hotel priboriti in slavno zmago, toda zadene te sovražna krogla (1521) in odnesti te morajo ranjenca na očetovi dom v grad Lojola. Od tega časa te posvetna vojaška služba ne ve-

seli več. S tem mečem prepasan si priromal v bojevniški opravi na Montserrat, obesil orožje na Marijin oltar in bliščečo obleko podaril revežu, da v siromašni trdi halji posvetiš nadaljno življenje časti božji. Zbral si krog sebe več tovarišev ter postal ustanovnik Jezusovi družbi, ki se bori še danes „z uma svitlim mečem“ zoper sovražnike sv. cerkve.

Še sem držal bridko jekleno orodje v roki, ko pride sopotnik Kremžar v zakristijo. Čakal je dolgo časa, kdaj pristopim k oltarju, in že mislil, da se je pripetila kaka nezgoda.

„Začul sem nek ropot“ — tako začne pripovedovati — „kakor bi bilo padlo težko tramovje na tla. Strežniki so letali po cerkvi in šepetali med seboj, kar me je zopet potrjevalo v slutnji, da se je moralo nekaj zgoditi“

„Ničesa hudega“, mu odgovorim, „le v cerkev me niso pustili. Čakali ste dolgo in zaman, sedaj je vse dobro. Poglejte to častito starino.“

Tedaj sva bila vesela oba, videča toli drag ostanek iz davno preteklih časov.

Nemška potovalna karavana je vpraševala po njem l. 1887 na Montserratu, pa ga ni mogla dobiti. V opisu, ki ga je priobčil o tem potovanju jezuit P. Kolb (Pilgerfahrt nach Frankreich und Spanien vom 30. Aug. bis 4. Oktob. 1887), se čita opazka: „Degen des hl. Ignatius von Lojola nicht mehr hier.“ Meni pa ne bo prišlo iz spominja nikdar, kdaj in kako sem iskal ter tudi našel v Barceloni meč sv. Ignacija.

8. Montserrat.

Preden sem se poslovil od Barcelone, me je čakalo še veliko iznenadenje. Vsedel sem se ravnokar h kosilu, ko mi sporoči mozo (natakar), da bi rad nekdo govoril z menoj.

„Z menoj?“ ga vprašam začudeno, „saj me tukaj nihče ne pozna.“

„Da, sporočiti imam, da Vas nekdo čaka.“

„No — to mora biti kaj posebnega.“

Na hodniku dobim tri neznane može. Eden me nagovori z besedami „buenos dias señor“ (dober dan gospod) ter se predstavi

kot policijski uradnik, noseč dolgo črno brado in prav tako suknjo; druga dva, bolj priprosto oblečena, sta mu bila spremljevalca.

Gotovo so mislili, da se jim zna slaba goditi, zato so me počastili kar trije skupaj. Ta je lepa, prišel sem policiji v roke. A pogum, saj imam dobro vest, ničesa se ni treba bati!

Umeva se po sebi, da me je stvar vendar nekoliko razburila, zato zastavim kratko in odločno vprašanje:

„Que significa esto? Mi nombre es José L.“ (Kaj to pomeni? Moje ime je J. L.)

Uradniku podam škofijsko spričevalo, katero je za silo razumel in ki je zadostovalo namesto izkaza od okrajnega glavarstva. Obrne se k detektivoma, ki nepremično gledata v mene, kakor bi hotela zaslediti po vsej sili iz potez na obrazu kak nepošten značaj.

Potem so govorili polglasno nekaj med seboj, česar nisem razumel, toda na vedenju se jim je poznala zadrega, ki jo kaže človek, ako je v kaki zmoti. Da bi dobila neljuba

zadeva lepše lice, me opozori tisti s črno brado, naj ne hodim po mestu brezskrbno okoli, ker prihajajo pogostne tožbe, da ptujci niso varni rokovnjačev. Naposled se vljudno priporoči z besedami:

„Dispense Usted, que le haya molestado tanto. Feliz viaje!“ (Oprostite, da sem Vas tako nadlegoval. Srečno pot!)

Na to se je moral izkazati s svojim potovalnim listom tudi moj tovariš Kremžar, ki je bil vsled tega menda še bolj razžaljen kot jaz.

Izvedel sicer nisem, a mislil sem, da me je ovadil tisti sprevodnik, ki je videl pretečeno noč na potu iz Portbou v Barcelono večjo svoto denarja pri meni. Ko sem pa pozneje čital v časopisih, da je v barcelonski okolici mnogo karlistov, to je onih, ki delujejo zoper vladajočo dinastijo za don Karlosove naslednike, se mi zdi bolj verjetno, da je imela naju policija za skrivna agenta karlistovske stranke. Naj bo že tako ali tako, vsa stvar je bila jako neprijetna, dasi je častno izpadla. Toda akoprav človek ne pride ob dobro ime, vendar težko dobi izgubljeno zaupanje nazaj, in rad mu

ostane kak madež (semper aliquid haeret). To se je lahko spoznalo iz tega, ker sva morala že zvečer plačati stanovanje; bali so se gotovo, da bi ne odkurila drugo jutro na skrivnem iz hotela. Na svetu je seveda dosti sleparjev, posebno po večjih mestih, zato so gostilničarji bolj previdni.

Tako mi je kanila zaradi tega dogodka kapljica grenkobe v čašo navdušenosti za glavno mesto Katalunije. Lahko me boš razumel, da so mi pri odhodu prav iz srca šle pesnikove besede:

Za mano ostani o mesto,
z veselo te dušo pustim . . .

Mnogo ljudstva je čakalo vlaka, ki nas odpelje z barcelonskega kolodvora. Počasi izginjujejo hiše iz pogleda, in ko pridemo na prosto, je odprta proti severo - vzhodu zopet ona dolina, po kateri smo se pripe-
ljali s Francoskega. A današnja vožnja se obrne na zapadno stran. Kmalu dospemo v tovarniško mesto S a b a d e l l, nad katerim moli množica visokih dimnikov v zrak. To je katalunjski Manchester. Še par postaj in pred nami stoji razčesano skalovje, ki se

razteguje na precejšnjo daljavo. Njegove oblike so podobne visokim stolpom in vitkim piramidam, strmine se vzdigujejo v terasah ena nad drugo, nad njimi se vspeenjajo zopet novi oddelki z vertikalnimi pečinami, kakor bi jih bila postavila zidarjeva roka. Sploh se opazuje pri vsej gori neka čudna, zelo interesantna tvorba. Sredi gore je enako lastovičjemu gnjezdu ob skalnatih stenah zgrajeno veliko poslopje cerkev in samostan Montserrat. Beseda Montserrat pomeni toliko kakor napiljena gora; ime je dobila od naravnih formacij, ki so podobne zarezam pile.

V M o n i s t r o l u izročimo kolodvorskemu vratarju vso nepotrebno prtljago ter se vsedemo v voz elektriške železnice-zobače (el ferrocarril de cremallera), ki nas bo potegnila navzgor. Kako zložno se potuje dandanes! Ni treba družega, kakor da se presedeš, pa te odpošljejo kamor hočeš. A to ni nobeno potovanje več v pravem pomenu, ampak navadna ekspedicija živega blaga iz enega kraja v drug kraj. To ni več romanje s sragami na obrazu, z rožnim vencem v roki ali celo z žulji na nogah, to je zabaven

izlet, pri katerem počivaš na mehki naslonjači, zreš skozi okno in nastavljaš daljnogled na oči. Kak napredek!

Cesta se spušča najprej v dolino, katero namaka počasni in kalni Llobregat, ki ima svoj začetek pod Pirenejami, konec pa v sredozemskem morju. Železen most nas prestavi z levega na desni breg, poleg katerega poganja visoko bičevje iz močvirne zemlje.

Na postaji mesteca Monistrol dobimo požirek mlačne limonade, potem pa odri-nemo v strmino — bilo je ravno poldne — ter se vozimo še 40 minut do cerkve. To nad vse zanimivo gorsko železnico so zgradili Španci l. 1892, slaveči 400letnico, odkar je bila najdena Amerika in odkar so šli iz montserratskega samostana prvi oznanjevalci krščanske vere med indijanske divjake. Železnica je dolga 7800 m. ter se vije med izklesanimi soteskami navkreber (10—15 %.) Postaje so tri: prva pri kolodvoru Monistrol, druga poleg mesteca Monistrol in tretja pod cerkvijo Montserrat. Vsa vožnja sem in tje (ida y vuelta) stane 4 peséte in 65 centimov; vlak vozi 4krat na dan gori in doli ter po-

trebuje eno uro navzgor in eno navzdol. Kdor se prvič pelje po tej poti, ga obide neka groza, kajti nad seboj vidi navpične stene, pod seboj pa visoke nasipe in prepade, toda počasi ga mine strah, ker se vspenja stroj brez vsakega sunka naprej. Grozen slučaj bi bil seveda, ako bi se mehanizem bistveno poškodoval, a tako strašna ponesrečba je zelo neverjetna, ker so varstvene naprave toliko zanesljive, da se ne zgodi lahko kaka nezgoda. Že gosti zobci, ki se vlečejo sredi tira, so popotniku neka tolažba.

Vlak, ki je sestavljen iz stroja in dveh vozov, namreč ne more zdrčati nazaj, ker bi se sicer vjel in obtičal v močnem zobovju.

Pač bi bil rajše korakal po lepi cesti, ki je izpeljana v dolгих serpentinah proti vrhu. Kolikokrat bi bil postal, se oziral v dolino nazaj in si natančneje ogledal vso okolico, toda za pešhojo ni bilo časa.

Spolnila se mi je torej želja, katero sem imel že dalj časa, da obiščem tisto Marijino cerkev, ki velja kot najbolj znamenita v vsej Španiji. Knjižica, katero sem

prinesel z Montserrata za spomin s seboj, se začenja z besedami: „Quién no te conoce? y el que, siquiera una vez te ha visitado, podrá de tí olvidarse? el trono más sublime de la Reina de cielos y tierra. Tu, la Madre de Dios, éres la Abogada de los hombres, Madona de las batallas, Virgen de las victorias, Perla de Cataluña. Te venera con profundo respeto el piadoso peregrino, Te pronuncia con entusiasmo el turista.“ (Kdo te ne pozna? in kdo, ki te je enkrat obiskal, bi te mogel pozabiti? ti visoki prestol kraljice nebes in zemlje. Ti, mati božja, si pomočnica ljudstva, zavetnica v vojskah, devica v zmagah, biser Katalunije. Tebe časti s posebnim spoštovanjem pobožni romar, Tebe slavi z navdušenjem popotnik.)

Ko so prihruli v začetku 8. veka Mavri na Špansko, sta skrila barcelonski škof Peter in gotski knez Erigonij Marijino podobo v neko votlino Montserrata, kjer je bila shranjena do l. 880. Z veliko slovesnostjo so jo hoteli prenesti v bližnje mesto Manresa, toda niso je mogli — tako pripoveduje legenda — spraviti z dosedanjega kraja. O tej ču-

doviti dogodbi poroča ohranjeni napis z besedami: „Aqui se hizo immóvil la santa Imágen.“ (Tukaj se ni dala premakniti sv. podoba.)

Sezidali so torej v montserratskem skalovju najprej manjšo cerkev in poleg nje benediktinski samostan. Sedanje veličastno svetišče pa je bilo zgrajeno ob času opata Garriga od 1560 do 1592. Dolgo je 68, široko 29, visoko 33 metrov. Poleg glavnega se nahaja na obeh straneh ladije dvanajst manjših oltarjev. Pred cerkvijo je velik obzidan prostor, podprt s čveterovoglatimi stebri. Po hodnikih sem čital imena svetnikov, ki so prišli na Montserrat počastit preblaženo Devico ter tukaj manj ali dalj časa prebivali v celicah (apostasos). Zabeležil sem imena: sv. Izidor, sv. Fulgencij, sv. Benito, sv. Milan, sv. Ludovik, sv. Leonard de Porto Mauritio, sv. Frančišek Borgia, sv. Alojzij Goncaga, sv. Florentina in sv. Terezija.

Zanimivi ste posebno dve kameniti plošči, vzidani v steni.

Prva ima napis: *Hic s. Petrus Nolascus voto visitandi B. M. Virginem se*

exsolvit, ubi crebro devoteque orans primo ignes condendae religionis hausit et postea, cum ei gratiosissima Virgo Barcinonae apparuit, ordinem redimendi captivos ex Saracenorum potestate instituit anno 1218. (Tu je spolnil sv. Peter Nolask obljubo ter obiskal preblazeno Devico, kjer se mu v pogostni in pobožni molitvi obudi namen, da vpelje nov red. Ko se mu potem v Barceloni prikaže premilostna Devica, vstanovi red za odkup sužnjev iz turške oblasti l. 1218.)

Na drugi plošči berem: *S. Ignatius a Loyola hic multa prece fletuque Deo s. Virginique se devovit, hic tamquam armis spiritualibus sacco se muniens pernoctavit et hinc ad societatem Jesu fundandam prodiit anno 1522.* (Sv. Ignacij Lojolan se je tukaj v obilnih molitvah in solzah posvetil Bogu in sv. Devici, prečul noči z duhovnim orožjem, oblečen v raševini, ter se odtod podal l. 1522, da vstanovi Jezusovo družbo.)

Pri ogledovanju omenjenih spominkov se mi pridruži š p a n s k d u h o v n i k, katerega sem že poprej videl sedečega na

nizkem zidu pred cerkvijo Spremljal me je ob vnanjih samostanskih stenah in mi pomagal čitati napise, toda na vsem njegovem vedenju se je opazila neka otožnost. Ta nezdrava barva obraza, te skoro bridke poteze okoli ust, da so me zadele v dno srca, to rahlo govorjenje brez vneme, to kalno oko brez živahnosti, to počasno kretanje še ne starega moža: — vse mi svedoči, da imam pred seboj človeka nenavadnega duševnega stanja. Mogoče, da je zaradi neprijetnih skušenj, ki so vsakemu odmerjene v razni kakovosti in velikosti, spoznal hudobijo sveta, s katerim noče imeti nadalje nobene zveze več; mogoče pa tudi, da mu je iz vzvišenih nagibov zamrlo vsako posvetno čutilo, enako svetnikom, ki so tolikokrat obiskovali ta slavnoznani kraj.

A časi, ko je bil Montserrat na vrhuncu sijaja, so že davno minoli, izginilo je bogastvo, katero je posedovala cerkev, skrčilo se je število njenih varuhov — sinov svetega Benedikta, in bržkone tudi romarji ne dohajajo več v tako gostih trumah kakor nekdanj. Veliki oltar, lesketajoč se v onih časih v zlatu, srebru

in biserih, nima sedaj, da-si še vedno krasan, več teh dragocenosti. Spominki, katere so nanosili tu-sem božjepotniki v preteklih stoletjih, katere so pošiljali papeži in posvetni knezi Mariji v dar, važni ne samo gledé materijalne, temveč tudi gledé zgodovinske vrednosti — kje so? V žagradu pač kažejo še nekaj zakladov, a ti so večinoma vsi iz novejše dobe. Največjo škodo so napravili Francozi ob času Napoleona I. Cerkev je l. 1811 pogorela, samostan bil razdejan, arhivi pokončani, le milostna soha Matere božje, katero časte že toliko vekov, je ostala nepoškodovana. Bilo mi je privoljeno, da sem šel v „camarin“ t. j. v tron velikega oltarja poljubit Marijino roko (besamános). Marija sedi na prestolu, držeča Jezusa v naročju; v desnici ima svetno kroglo, iz katere poganjati dve liliji. Nek beneficijat iz Barcelone, ki je šel z menoj v camarin, me opozori, da se čuti pri poljubu Marijine roke prijetna vonjava. Spominjal sem se vseh onih venčanih glav, ki so se klanjale tukaj preblaženi nebeški kraljici, pozabil tudi nisem onih bogoljubnih duš, ki so se prav na tem mestu kakor jaz, izročevale njenemu var-

stvu. Kdo pač, ako mu je znana zgodovina Montserrata, bi ne bil ginjen pri pogledu tiste podobe, v katero je zrlo že toliko božjepotnikov, imenitnih po stanu in odličnih vsled svojega življenja, zemeljskih mogočnikov, ki so znani iz svetovne zgodovine, ali onih blaženih, o katerih se čita v knjigi svetnikov!

Dušno pastirstvo, ki daje mnogo dela, oskrbujejo še dandanes benediktinci, poleg tega imajo še dva druga posla. V samostanu je namreč zavod, ki nosi pri vходу naslov „Missionarii pro terris transmarinis.“ V njem se pripravljajo duhovniki kot misijonarji za paganske dežele onstran morja. Dalje imajo tukaj menihi slovečo šolo (le escolanía), v kateri podučujejo fantiče v cerkvenem petju. Vsak večer se razlega pred velikim oltarjem „Salve Regina“, katero prepevajo nežni deški glasovi združeni z resnobnim zborom redovnikov, zato je na vsaki podobi montserratske Matere božje vpodobljen pevski zbor, slaveč preblaženo Devico.

Pa ne samo božjepotniku, tudi turistu nudi Montserrat marsikako zanimivost. Vže pri cerkvi v višini 713 m imaš daljen po-

gled okoli sebe. Posebno obsežen panorama pa se ti odpre, ako greš 528 m višje do vrha. Pot pelje skozi divjo sotesko, na obeh straneh te obdajajo pečine kakor okroglasti stolpi, oglajeni od vetra in izprani vsled deževja. Kmalu prideš na poševno zeleno ravnino in preden dospeš na vrh (1241 m), je pot nekoliko bolj strma. Ves trud ti poplača krasno obzorje, ki se širi pred očmi. Ob severu stoje pirenejski velikani, proti severo-vzhodu se svetli snežnik Mont Cenis, proti zapadu je raztegnjena aragonska puščava, na vzhodni strani pa zreš valovito gričevje in sredo-zemsko morje, v čegar sredini opaziš pri čistem zraku balearske otoke. Ko si se odpočil v restavraciji, kjer ti postrežejo z imenitnim benediktincem, z dobro kavo in s hladno vodo, vračuješ se vesel nazaj, gledaš skozi razpokano gorovje naravnost doli na cerkev ter si misliš: Koliko je stalo truda, preden so se izkresale te skale, da se je dobil prostor za stavbo veličastnega svetišča, katero imenujejo Kataljunci s ponosom: „La catedral de las montañas“.

9. Manresa.

Srečno smo se pripeljali po vratolomni poti v dolino nazaj. Oba vozova sta bila polna romarjev. ob zadnji steni so sedeli tudi štirje mladi duhovniki črnih, kratko pristriženih las in z znatnimi tonzurami na glavi. Živahno so se zabavali v veselem pogovoru ter pušili običajne smodčice. Navzoče gospodičine so z nekakim zanimanjem poslušale njihovo govorjenje in se semtertje nasmejale med seboj; bržkone so bili kaki dovtipi, a jaz sem razumel le malokatero besedo. Še enkrat se ozrem v gorovje, katerega skoro gotovo ne vidim več v življenju, za slovo pa pošljem zadnji pozdrav s prošnjo: „Nuestra Señora de Montserrat rogaš por nosotros!“ Potem je šlo dalje v Manreso.

Dva vzroka sta bila, da sem se vstavil v tem sicer nepomenljivem mestu. Prvič sem želel obiskati kraj, kjer je živel nekaj časa ustanovnik jezuitskega reda, drugič bi rad videl značaj manjših španskih mest. In ni mi bilo žal, kajti Manresa ima lepo lego na griču, pod katerem teče voda Cardoner. Na ozkem železnem mostu, služečem samo

za pešce, se ponudita dva fantina, ki bi rada nēsla mojo robo v gostilno. Oba upata kaj zaslužiti, zato nastane med njima nasprotstvo, ki se spremeni polagoma v odriivanje in suvanje, da se čuje glasno oporekanje drugih ljudi, ker se morajo vstavljati za nami. K sreči čaka na koncu mosta voz iz gostilne Santo Domingo, ki spridi fakinoma zabavo puljenja ter ju pripravi ob zaslužek. Prepiru je namreč takoj konec, ko izročim svoje blago in sebe vozniku. To je bila pristna španska „tartana“ iz starih časov, s podolgovato streho, dvema kolesoma in vpreženo mulo, ki mora krepko potegniti, da spelje že itak težek voz po strmih ulicah. Pri vsaki hiši se opazi kaka pripognjena glava, ki bi rada izvedela, kdo sedi danes pod to streho, pač najboljši dokaz, da Manresa ne vidi veliko ptujcev, sicer bi se gotovo ne zmenila za vsakega neznanega človeka ter si omislila novodobni omnibus. Med ropotom in škripanjem koles se vstavimo slednjič pred gostiščem „fonda santo Domingo.“ Poslopje izgleda bolj starikovo, a vendar dobim prijazne ljudi, da se čutim nekako domačega. Z gostilničarjem sva imela hudo jezikoslovno

borbo, slednjič sva se sporazumela tako, da plačam za večerjo, prenočališče in opoldansko kosilo šest pesét (nekaj nad pet kron), kar je bilo glede dobre postrežbe prav malo. Ostalo je še zadnje vprašanje, kako bo z vinom?

„Todo compreso, todo compreso“ ponavlja gostilničar. Vse skupaj šest pesét! Prišel sem torej v prav solidno hišo.

S tovarišem se zmeniva, da greva vsak po svojih potih. Na ta način bova več videla ter pozneje referirala eden drugemu; na nekem kraju morava pa tako priti skupaj, saj se ne moreva izgubiti. Jaz odidem po trgu navzgor, prijatelj pa zavije v drugo ulico.

Brez posebno dobrih oči se opazi takoj, da mestecu manjka snažnosti. Prahu in smeti imaš v izobilju, semtertje naletiš tudi na debelo kamenje. Po tleh leže ogrizki sadja, raz katero zašumi tropa os in muh, ko greš mimo. Srečujejo te visoko naloženi vozovi z dvema ogromnima kolesoma, katera vlečejo v zaporedni vrsti vprežene tri ali štiri mule, španske kamele. Živinčeta morajo veliko trpeti, ko prevažujejo drevesno volno,

iz katere se tče v bližnjih tovarnah blago za obleko. Izložbe prodajalnic so priproste in v njih razstavljene le take reči, ki se rabijo za vsakdanjo potrebo. Z neprijetnim čutilom stopam mimo prostornih delavnic, kjer izdelujejo rakve za mrliče. Povedali so mi, da imajo mizarji pogodbo z barcelonsko bolnišnico, kateri morajo pošiljati vsak teden določeno število teh žalostnih zabojev.

Pot, ki je vodila do sedaj navzgor, se konča na prostornem trgu pred glavno cerkvijo. Nad njenim vhomom čitam: „Basilica de santa Maria de la Seo“. Nekdaj je bil tukaj škofijski sedež — odtod ime „de la Seo“ — sedaj prebiva škof v bližnjem mestu Vich, severovzhodno od Manrese. V notranjščini me iznenadi Mavrova glava, viseča ob stropu navzdol. Obraz dobro rejenih rudečih lic je menda iz lesa, brada narejena iz dolgih črnih las, okoli čela je ovit rudeč robec, turški turban. Take glave vgledaš v mnogih španskih cerkvah; na prvi pogled se ti zdijo kakor strašilo, v resnici pa imajo važen zgodovinski pomen. Potomci naj se spominjajo svojih prednikov, katerim so gospodarili neverniki, kljub temu se Španci

niso vklonili mohamedanstvu, temveč se dolga stoletja borili za krščansko vero in rodno zemljo.

Vračajoč se nazaj, pridem do druge manjše cerkve, ki je postavljena, ako se prav spominjam, v čast bizantinskemu vitezu, zmajevemu krotitelju s v. Juriju. Na vratih prilepljeni list naznanja, da se bo obhajala ta teden slovesna tridnevnik, katere naj se spoštovani, častiti, blagorodni in slavni (hon-rádos, estimádos, esceléntes, insignes) meščani blagovole vdeležiti v obilnem številu. Tu imaš celo vrsto titulatur, da moraš reči: Španci so pa res vljudni. Iz plakata, s katerim vabi župnik v cerkev, bi sklepal, da prebivajo v Manresi najodličnejši ljudje, kar jih je na svetu. Stolz liebe ich den Spanier! Morebiti pa vsled tega, ker se jim daje taka čast, rajši zahajajo v cerkev, in potem bi to sredstvo ne bilo napačno.

Sedaj se oglasi majhen zvon, a hitro vtihne, zapoje drugič in zopet preneha, kakošno bi bilo to zvonjenje? Šele pogled v stolpove line mi reši čudno vganjko. Zvon gonijo tako močno, da se pri vsakem vdarcu postavi na glavo; ko pride v prvotno lego

nazaj, dá zopet glas od sebe ter se presuče vnovič za polovico kroga. Pri nas bi letelo vse skupaj, ako bi se tako zvonilo.

„Ist das ein Nest!“ govori od daleč svétnik Kremžar, ko prideva skupaj. „In ti radovedni ljudje tako zijajo za ptujcem kakor v Tržiču.“

„No, kaj se hoče, Manresa je seveda prej Tržič nego Dunaj, toda ljudstvo je vljudno, videl sem samo dobrovoljne obraze in na vsako vprašanje dobil prijazen odgovor.“

Pri večerji se je zbralo ob zgornjem koncu dolge mize nekaj gospodov, menda so bili uradniki ali kaj takega, bržkone zahajajo v gostilno na hrano, ker so še samci brez družine. Strežnik pridno donaša, da se mi čudno zdi, kako se more v navidez priprostem hotelu tako dobro večerjati. Vsem je šla okusno pripravljena jed v slast, k sklepu dobimo še domači pridelek: breskve in grozdje.

Ne govorim rad o človeških nizkotnih potrebah, saj hrana ni naš namen, temveč le sredstvo, s katerim moramo vzdržavati to, kar je umrjočega, a tukaj omenjam teh

tvarinskih reči, da priporočim gostišče onemu, ki bi znal kdaj priti v Manreso. Tudi vina smo pili, kolikor se ga je komu poljubilo; komaj izprazniš prvo steklenico, že dobiš drugo. In kakšno vino je to! Žareče kakor solnce in pristno kakor zlato, saj kmetje v okolici pridelujejo samo vino in olje.

Naslednje jutro sem obiskal dvojice znamenitih svetišč.

Prvo je nekdanja bolnišnica (colegio de los niños) v spodnjem delu mesta, kjer se je vršila znamenita zgodba v življenju sv. Ignacija Lojolana. Rana na nogi, ki jo je prejel v bitki pri Pamploni, se mu je sicer počasi zacelila, toda zanaprej ostane nekoliko šepast. V Manresi Ignacij zopet oboli ter leži en mesec v bolnišnici. Ohranjen je še kropilnik, iz katerega je zajemal blagoslovljeno vodo, in kamen, na katerem sedeč je poučeval otroke.

Poleg bolnišnice stoji jezuitska cerkev. Bled frater, ki mu je visel talar po životu, kakor bi bil obešen ob suhem deblu, me pelje iz evangeljske strani ladije po stopnjicah v spodnji del cerkve, kjer je lepa

gotska kapela z imenom „el r a p t o“ t. j. zamaknjenje. Tu vgleдам sv. Ignacija v naravni velikosti, ležečega na tleh iz navadne opeke in oblečenega v surov platnen habit. Prvi hip te obide strah, ker misliš, da imaš mrtveca pred seboj, dasi je le Ignacijeva soha. Nekaj črno oblečenih gospej z malim kapucem na glavi, kleči pred podobo ter jej poljubuje noge. To je prav tisti prostor, na katerem je ležal svetnik od sabote 5. aprila do sabote 12. aprila 1522, torej celih osem dni zamaknjen, enak mrliču, da so ga že mislili pokopati. V tem času je prejel navodilo za ustanovitev Jezusove družbe, kar nam pove napis: „Origenes de la Compania de Jesús.“ V gledanju nebeških reči (en la contemplación de las cosas celestes) je videl trpljenje, ki čaka družbo, pa tudi zmage, ki bodo sledile trpljenju. Ravno zato, ker je bil Ignacij o svojem božjem poslanju popolno prepričan, se ni bal nobene zapreke več ter je v Parizu l. 1534 faktično ustanovil red, kakor mu je bilo v Manresi razodeto.

Da, družba je zmagovala, a tudi trpela veliko. Posebno hud vdarec jo je zadel prav v španskih deželah l. 1767 ob času vladanja

Karola III. Njegov prvi minister grof Arando, ki bi bil moral biti jezuitom hvaležen, da so ljudstvo odvrčevali od brezverstva, pošlje vsem mestnim in okrajnim glavarjem trikrat zapečateno pismo. V njem je bilo vkazano, da naj vojščaki brez najmanjšega hrupa po noči dne 2. aprila 1767 zastražijo jezuitske samostane in zbudijo predstojnika, ki naj skliče vse redovnike v obednico. To se je natanjko izvršilo. V obednici zbranim prečita častnik kraljevo povelje, da morajo zapustiti deželo in da sme vzeti vsak s seboj, česar bi potreboval na potu. Potem jih po šest in šest nalože v vozove ter prepeljejo do morja, kjer so bile pripravljene ladije. Vse se je godilo tako tiho in točno, da so ljudje zvedeli o dogodku šele drugi dan, ko so našli prazne samostane. Za nekaj dni je prijadralo celo brodovje pred papeževo mesto Civita-Vechia na Laškem, kjer so hoteli poveljniki nesrečne izgnance spraviti na suho ter jih prepustiti neoskrbljene nadaljni osodi. Toda papeževa vlada jim ni dovolila izstopa, ker ni upala s čim prerediti 6000(!) ljudi. Mnogo jezuitov je na ladijah zbolelo in pomrlo, ostale so odpeljali na otok Korsiko,

kjer so živeli v groznem pomanjkanju. Še le potem, ko obljubi španski kralj Karol III. Klemenu XIII., da plača za vsakega jezuita en frank dnevne pokojnine, jih papež sprejme v svojo deželo. (Jos. Staré: Občna zgodovina XI, 471). Ta suha zgodovinska dejstva prepuščamo brez komentara prijateljem in sovražnikom Jezusovega tovarištva.

Drugo svetišče je votlina „santa cueva“, nad katero se vzdiguje ponosno poslopje, bržkone najlepše v vsi Manresi; v njem se pripravljajo jezuitje za svoje prihodnje službovanje (domus probationis). Tukaj sem se seznanil z o. Avgustom Hupfeld, ki je nosil pred leti prusko vojaško suknjo, obiskujoč s sedanjim nemškim cesarjem kadetno šolo v Berolinu. Iz luterana postane katolik, stopi v red Jezusove družbe ter deluje sedaj kot dušni pastir v Španiji. Kako čudno vodi mnogokrat božja roka naše življenje! Na o. Hupfeldu sem opazil, da je bil veselo iznenaden mojega obiska, ker ima le malokrat priliko govoriti v maternem nemškem jeziku. Povedal mi je marsikaj, kar se je ohranilo po tradiciji med ljudstvom o življenju sv. Ignacija, in me peljal v ono

votlino, kjer je prebival svetnik pisoč občeznane duhovne vaje, ki nas vodijo po trojni poti k popolnosti (via purgativa, illuminativa et unitiva t. j. pot očiščenja, razsvetljenja in združenja). Potem mi pokaže tri križe, katere je Ignacij vdolbil v skalo in kamenito razpelo, pred katerim je večkrat molil.

Sv. Ignacij (1491—1556) in njegov sovrstnik Martin Luter (1483—1546) sta bila oba reformatorja, toda s tem razločkom, da je eden podiral, drugi pa zidal. Kakor je bil Luter dosleden v naporu zoper cerkveno veljavo, tako je bil Lojolan dosleden v pokorščini do cerkve. Veliko je škodoval prvi, podpiran po knezih, veliko je koristil drugi, dasi mu ni pomagala posvetna oblast. Luter v svojem nasprotstvu do papeža nevstrašljiv in energičen, je zapisal o sebi: „Pestis eram vivus, moriens tua mors ero, papa!“ (Kuga sem ti bil v življenju, umirajoč ti bom smrt, papež). Prva polovica izreka se je pač izpolnila, a ne druga, kajti ob Petrovo skalo se je že marsikdo brezvspešno zaletaval. In glej! prav ob onem času, ko sežge Luter pred vratmi

mesta Wittenberg papeževo pismo (1520) ter se začne širiti hud verski boj po nemških deželah, obudi Gospod v daljni biskajski provinciji moža, ki se uči, že 30 let star, v Barceloni prvih začetkov čitanja in pisanja, da je v svoji rujavkasti suknji malim paglavcem v zasmeh, moža, ki se pripravlja v skalnati votlini v Manresi na svoje vzvišeno zvanje ter dovrši slednjič na pariškem vseučilišču visoke šole. Ljudje so ga različno sodili; nekateri so ga imeli za bedaka, drugi so govorili o njem, da zapeljuje mladino in da je zarotnik; vsled tega je bil nekaj časa priprt v ječi. Kritične dobe potrebujejo izvanrednih mož, in takih eden je bivši stotnik Ignacij Lojolan. Z geslom: „Omnia ad majorem Dei gloriam! (vse k večji časti božji) zavihti zastavo ter zbere okrog sebe družbo, ki se je borila in se še bori za božje kraljestvo, prav tako kakor dobro organizovana vojska za svojo domovino.

10. Skozi aragonsko puščavo.

Mojemu dobremu gostilničarju v Manresi sem pa vendar naredil eno krivico, ka-

tero moram očitno spoznati, saj bi jo rad popravil, toda kar je prepozno je prepozno. Dolžujem mu še danes steklenico kisle vode, katero sem izpil prejšnji dan takoj po dohodu, ko še nisva bila zgovorjena zaradi plače; pri poslovu jo je pozabil on zaračuniti, a meni tudi ni prišla na misel. Obračunal sem sicer s svojo vestjo, ki mi je rekla: Ako nimaš večjih pregreškov na sebi kakor je ta, se ti zna še kdaj dobro goditi. Toda po drugi strani me spominja moralnega izreka: „Nemo judex in sua causa.“ Kako bodo presodili ta slučaj kazuisti in kaj poreko zaradi povrnitve?

Nizki griči, ki obdajajo Manreso, izglinjujejo polagoma, semintje zdrčimo čez kak most, a voda je izsušena, da se vidi samo kamenje in pesek.

Ko smo zapustili R a j a d e l l, C a l a f n i C e r v e r a, se začne odpirati ravnina. A ta neznosni prah! Pri nas se kadi samo po cestah, tukaj pa tudi po železnicah, vrh tega postaneš od premogovega dima ves črn, da se moraš dobro umivati, ako se hočeš iznebiti nesnage. Človek gre pač snažen od doma, zanemarjen pa pride nazaj.

Dolg železen most, pod katerim teče reka S e g r e, nas prestavi v mesto L é - r i d a. Tu je na kolodvoru polno ljudstva, večinoma gosposkega: eni šetajo po koridoru, drugi se poslavljajo od prijateljev in prijateljic, eni iščejo okrepčila pri bufetu, drugi oblegajo prodajalca hladilne pijače, gospe mahljajo s pihljači, gospodje si brišejo pot s čela.

Vozovi tretjega razreda niso vrejeni tako slabo, kakor se mi je pripovedovalo poprej. Akoprav smo nekoliko stisnjeni med seboj, je vendar zabava živahna. Vročina sicer pritiska, toda prenaša se lahko pri odprtih oknih, skozi katera dohaja potreben preprih. Nedostatek je samo ta, da ni vrhovnih polic in da moraš blago, kar ga vlačiš s seboj, stlačiti pod klop.

Nasproti sta mi sedela dva gospoda, vsak s svojo hčerko pri sebi. Iz pogovora spoznam, da se pomenkujeta o k a r l i s t i h, katerih se ne manjka v severnih španskih provincijah. Država ima velik križ z njimi, komaj je zatrta vstaja v eni pokrajini, že zopet vsplamti v drugi. Glavni krivec teh mnogoletnih domačih vojsk je kralj Ferdi-

nand VII., ki je l. 1830 vsilil s svojo pragmatiško sankcijo novo dedno nasledstvo, vsled katerega so dobili otroci ženskega spola pravico do vladanja. Kljub temu, da je imel Ferdinand brata Don Karlos-a, je podedovala na podlagi omenjene nepotrebne postave Ferdinandova hči Izabela pravico do krone (1833), a za mladoletno je vladala njena mati Kristina v ne posebno spodbudo svojim podložnim. Don Karlos bi bil lahko pridobil žezlo v svojo roko, toda zamudil je zaradi neodločnosti vgodno priliko ter slednjič, brezvspešno se vojskujoč, umrl v Trstu l. 1855. Staro pravico do španskega prestola je izročil svojemu sinu, toda drugo vprašanje je, ali jo dobi kdaj nazaj? Sedaj je očitnemu bojevanju konec, karlisti so podlegli, a vstaja tli pod pepelom in vlada zasleduje še vedno s sumljivim očesom nasprotno gibanje. Na strani karlistov je tudi mnogo duhovnikov, ki pa menda niso tako bojeviti, kakor se o njih čita, da jim je ljubša puška kakor rožni venec, in da rajše duhajo smodnik v vojski kakor kadilo pred oltarjem.

Od Leride naprej je okolica tako žalostna, da bi zaspal lahko pri belem dnevu

in ničesar ne zamudil. Na vse strani se razteguje nepregledna ravnina, pa kakošna? Nikjer hiš, nikjer drevesa, nikjer vode. Redka trava, vsa ožgana po solncu, poganja iz razpokane rujave prsti, med katero se vidi nekaj plitvih vdrtin, bržkone stojé v njih mlake ob času deževja. Ne moremo si misliti bolj otožnega pogleda; to je prava pušča, ki bi bila še za kazensko kolonijo preslaba. Ves okraj se imenuje „la noguera“, železniške postaje so 30—40 km. oddaljene ena od druge, ubogi čuvaji, ki morajo prebivati v teh pustah!

Ravno prav; ker ni zabave v naravi, jo dobim pri sopotnikih. Tip možakov me spominja njihovih pradedov Arabcev. Debela glava, potlačeno čelo, kratek kljukast nos, široka usta in temna barva obraza svedoči pri marsikaterem, da so bili njihovi prvotni stariši orientarci. Prav tako prevladuje pri ženskah brunetost, frizura jim gre ob straneh glave naravnost proti temenu, kjer se črno lasovje združuje v bujno kepo; pri starejših opaziš dobro razvite brke, katerih bi se gotovo rade iznebile, ako bi bilo mogoče.

Bržkone vpliva ozračje na to abnormalnost, ki je ni videti v naših krajih, ali pa je podedovana lastnost, ki se nahaja pri gotovih rodovinah.

Poleg mene sedi črno oblečena seño-rita, ki še morebiti ni videla 30 spomladi, krepke muskulature, živahnih oči in sploh čedne postave.

Tovaršici sta jej dve mlajši gospici, gotovo njeni dobri znanki, sicer bi ne obirale skupno mastnih koščkov pečenega piščanca. Za priboljšek jim je steklenica vina, ki se v vročini in na okusno jed dobro prilega.

Odkrito moram reči, da mi njihov obed ni delal skomin, ker sem si v Leridi vto-lačil žejo, lakota se pa sploh še ni oglasila, odkar je dobila v Manresi svoj zadostni delež.

Moji sosedi pa je okrepčilo posebno dobro dišalo, in tudi sicer mora imeti dober tek, ker izgleda tako cvetoče kakor mlada gostilničarica ali mesarica. Začela je celo razgovor z menoj, bržkone da zadosti ženski radovednosti, kje bi bil jaz doma. A moji odgovori so bili jako kratki in previdni,

nekaj zato, ker me je tepla španščina bolj kakor furlanskega zidarja slovenski jezik, deloma pa tudi gledé tega, ker se „nas eden“ ne more spuščati v preveč zaupno občevanje z nežnim spolom.

Vlak je drdral tačas silno hitro naprej, saj se mu ne more primeriti nobena nesreča na tej ravnini, k večjemu da zadene s kakim drugim vlakom skupaj, kar pa zopet skoro ni mogoče, ker vidi strojevodja v ravni črti daleč naprej. Ko začne soparni kotel še huje delovati, se premetujejo vozovi semtertje kakor ladija v nevihti. Ob tej priliki se ziblremo eden proti drugemu, da sem čutil tudi jaz neljubo pezo svoje sosede.

Dolgo časa se nismo nikjer vstavili, slednjič izklicuje sprevodnik postajo M o n - z o n. Vlak čaka v globokem preseku, kjer sta obastranska bregova v enaki višini z vozovi.

Star mož vdrtega obraza, na katerem bi lahko študiral anatomijo, hodi ob prekopu gori in doli ter pomalja proti oknom na dolgi palici pritrjen usnjat mošnjiček. Ptujcu se zdi taka birnja nekam čudna in h kratu nadležna, toda težko je zapreti srce vzgojila prav po naravni poti dvojna vrsta

potrebnemu. Zato vrže marsikdo „perro chico“ ali „perro grande“ v originalen nabiralnik in vsakemu zakliče prosjak: „Que Diós le guarde.“ To je njegova zahvala ter voščilo, naj obvaruje Bog milosrčnega darovalca srečnega na njegovem potovanju. Reveža hvaležnost, čeprav le običajna, mi vedno dobro dene.

Ako sem v tako vgodnih okoliščinah, da imam vsega zadosti, zakaj bi ne pomagal onemu, ki je v pomanjkanju, saj me k temu sili že navadno človekoljubje brez ozira na to, da mi tudi tisti, ki je plačnik vsakemu dobremu delu, povrne s kako dobroto. Mnogo se dobi sicer nevrednih prosjakov, a španski so res potrebni podpore. Le pomislimo, koliko je dežela prestala hudih prevratov, vporov in vojska, koliko družin je izgubilo reditelje itd.

Vsa njena zgodovina ni družega kakor boj, torej ni čudno, ako izpraznjene blagajne ne morejo oskrbovati revnih ljudi ter jim vlada dovoljuje „*praesta quaesumus*“. Posledica slabega gospodarstva v Španiji je po eni strani nasilstvo, po drugi pa prosjaštvo, ali z drugo besedo: v državi se je

ljudi: enih, ki zahtevajo podpore s silo, to so roparji, enih pa, ki jo zahtevajo s prošnjo, to so berači. Tudi v Zaragozi sem videl drugi dan mnogo patentovanih revežev, sedečih ob voglu ulic ali ob cerkvenih vratih. Na prsih jim visi tablica z napisom imena in s priporočilom, da je dotičnik vsled onemoglosti primoran prositi miloščine.

Kako lahko bi se Španija prospela do blagostanja, ker jo združuje vez, ki se redko dobi v drugih državah! Ves narod spoznava eno vero ter govori en jezik, in vendar ne more živeti v edinosti med seboj. Poleg tega je dežela tako rodovitna, da bi brez posebne škode pozabila zgubo Filipinov, Kube in drugih pomorskih naselbin, ako bi skrbela samo za iberski polotok ter poiskala zaklade, ki leže zakopani v prostranih neobdelanih pokrajinah. Dohodki bi popolno zadostovali vsem prebivalcem, saj so zadnji itak le redko posejani po obsežnem teritoriju. Koliko je še praznega prostora, koliko puščav, katere bi z malim trdom spremenili v plodnosno polje!

Toda vse zastonj. Španec jadra raje po vsem svetu, kakor da bi se brigal za

rodno zemljo. V njem tiči nemirna kri, podedovana od prastarišev, ki so se v nepretrganih bojih po morju in po suhem vojskovali zoper arabsko nasilstvo, a pozneje se borili z drugimi državami. Kadar pa imajo Španci mir z vnanjimi sovražniki, tedaj se krvavo lasajo sami med seboj, mesto da bi delovali za blagor dežele, ki ne pride na ta način nikdar do počitka.

Znano je, da je bila Španija ob vladanju Karola I., ki se imenuje kot rimsko-nemški cesar Karol V. (1519—1556), jako mogočna država, toda kmalu je začela propadati, propada še sedaj in kakošen konec jo čaka, o tem bo govorila poznejša zgodovina.

Vže smo na desnem bregu reke *Sin k a*, a puščave noče biti konec. Še le ko pridemo v *T a r d i e n t o* — *grácias a Diós!* — dobiva okolica prijaznejše lice. Tu se loči od glavne proge postranska železnica v mesto *H u e s k a*, znano izza časa aragonskega kralja Jakoba I. On je vzel Mavrom pokrajino Valencijo z balearskimi otoki, zbral postave vseh provincij skupaj ter sestavil zakonik, ki je bil potrjen v drž. zboru v Hueski l. 1247.

V Tardienti izstopi mnogo ljudstva, da se odpelje v Huesko, kajti jutri se vrši ondi „corso de toros“ t. j. boj z biki. Jaz se nisem zanimal za ta surovi špektakelj ki ni družega, kakor trpinčenje živali Grozovit prizor mora biti, ko se izpusti v areno junec, ki je vzrasel v prostosti in katerega še ni krotila človeška roka. Poprej mu je morala jenjati vsaka zapreka, kaj bo storil sedaj v tako čudnem kraju in vpričo toliko gledalcev?

Pravijo, da obstane v prvem hipu popolno miren, ves zavzet, kam je prišel, a potem se silovito zažene proti jezdecem v nadi, da se mora vse pokoriti njegovi moči. Tu pa dobi odpor ter se krvavo zadet še bolj drzovito zaganja v nasprotnika. Zagovorniki tega barbarstva trdijo sicer, da rujove ranjeni bik le zato, ker je razdražen in da vsled togote ne čuti bolečine, toda kdo bi tajil, da boli telesna poškodba žival prav tako kakor človeka? Drugi pravijo, da se kaže v teh bojih zmagovitost človeške spretnosti zoper fizično moč. Res da smo gospodarji stvarstva, ki mora služiti v našo korist, a ko je Bog rekel: „Tu dominaberis“, nam

gotovo ni dal pravice, da bi smeli žival trpinčiti.

Španija naj oskrbi svojim državljanom najprej tega, česar najbolj potrebujejo t. j. kruha, še le potem — ako jih že hočejo imeti — pridejo na vrsto „circenses.“

11. Zaragoza.

Pozno zvečer smo došli na arabski kolo-dvor v Z a r a g o z i. Skoro mi je bilo žal, da se od svoje znanke nisem nič poslovil, ker se je hipoma izgubila s prijateljicama med množico popotnikov. Tedaj izročim svojo malenkost omnibusu „Gran Hotel de Europa“, kjer se nas nabere poln voz. Strežniki donašajo kovčke, jih po lestvi porivajo na streho ter nakopičijo polagoma tako težo nad našimi glavami, da bi bilo joj, ako bi se vse skupaj podrlo. Pa še ni konca, zopet ropota na vrhu, odkod neki že jemljejo toliko blaga? Sedaj je vendar mirno, kočijaž požene, konja močno potegneta in krepko peketajo podkve čez Ebro.

Dolga vrsta prižganih svetilnic stoji na obeh straneh ulic, mogočne kupole Marijine

cerkve „del Pilar“ se vzdigujejo proti nebesu, še višje stegujeta dva vitka stolpa svoja vrhunca v sinji zrak, na „Plaza de la Constitucion“ pa kar mrgoli ljudstva, ker svira godba v sredi trga.

Kakor nalašč dobim prav tukaj v drugem nadstropju lepo stanovanje, ki ima balkonska vrata obrnjena v središče ljudske zabave. Z zvišenega prostora opazujem mrgoljenje občinstva, oko gleda nebroj luči, na uho done vesele melodije, med katere se meša vpitje prodajalcev časopisov. Ko hrup nekoliko potihne, razločujem klic „el pais, el pais“, sličen grlu takega dečka.

Kdo bi mislil pri tej mamljivi vadi na spanje?

Ne morem se več premagati in namesto da iščem počitka v postelji, odidem na trg nazaj med živahno zabavo. Godba svira naprej in naprej tiste „gassenhauarje“, ki se sicer ušesu navadnega človeka prilegajo, a so brez vsake glasbene vrednosti. Zopet začujem „el pais, el pais“ s takim stopnjevanjem, da bi intervale lahko zapisal v glaskah, dotičnik prihaja vedno bližje in slednjič se srečava, a to ni deček, ampak

koščena baba, ki nese pod roko velik šop tiskovin.

Bogve v koliko praskah je že potekalo življenje tega ženskega bitja in koliko je bilo zanj ranjenih src, ki so sedaj ozdravljena.

„El pais“ zakliče prav poleg mene, da imam priliko videti to črnikasto stvar, katero je že menda vse drugo zapustilo, le jezik jej še ni odpovedal službe.

„Quanto vale el periodoco?“ jo vprašam. (Koliko velja časopis?)

„Diez centimos, caballero.“ (Deset centimov, gospod).

Dobro, bom vsaj vedel, kak časnik je „el pais“, ki pomenja svet ali zemljo. Oblike je tako obilne, da bi služil za pogriinjalo čez veliko mizo, mišljenja pa republikanskega, kar se razvidi iz besedi pod naslovom „diario republicano.“ Na vsaki strani ima pet širokih kolon, izhaja pa trikrat na dan v Madridu. Koliko se porabi dandanes papirja, koliko se mora zbrati gradiva, da je ves ta papir napolnjen, koliko truda imajo vredniki in stavci, da dobi vsa reč lepo vnanjo obliko in koliko mora biti ljudstva,

da to pokupi! Po pravici imenujemo tisk velesilo, ki dela javno mnenje, velesilo, ki živi mnogokrat od samih fraz in laži, katerih se poprijema množica, nezmožna samostojnih nazorov ali prelena, da bi si vstvarila lastno sodbo. In vse te ideje po časnikih, kako hitro so sprejete in kako naglo zopet zavržene, slično mušicam — efemeridam, katerim je usojeno le enodnevno življenje, ki zjutraj rojene že zvečer zapadejo smrti.

Toda spomnimo se tudi dobre strani tiskarstva, kajti pošteni časniki odpirajo oči zapeljanim, saj je resnica le ena, ki se sicer lahko prikriva daljšo dobo, a prodre pozneje s toliko večjo silo.

Drugi dan je bila nedelja, katere ne pozabim tako hitro. Pred cerkvijo Nuestra Señora del Pilar (Naša Gospa na stebri) stoji mož, ponujajoč romarjem drobne knjižice, in tudi ženica že čaka v okrogli kolibi, okoli katere so za steklenimi okni razstavljeni odpustki v spomin božje poti. Iz ulic prihajajo duhovniki v svetlih talarjih in plaščih, prepasani s svilenimi cinguli in pokriti s širokokrajnimi, ob straneh privi-

hanimi klobuki. Vsi hité proti cerkvi, nad katero se vzdiguje osem azuleja-kupol z lesketajočo raznobarveno streho. (Azuleja-ploščice so delane iz ilovice ter prevlečene s steklenino; rabijo jih za kinčanje sten in za kritje strehe. Ker je ilovica steklenasta in raznobarvena, se svetijo ploščice od daleč, da dela njihova bliščoba prijeten vtis na oko.) Na obeh straneh cerkvenih vrat so zbrani reveži, katerim je to gotovo najljubši kraj. Ker niso tako srečni, da bi enako boljšim stanovom vlekli mesečno ali kvartalno plačo na podlagi kolekovanе pobotnice, molé okrogle kovinaste posodice nasproti, da se položi va-nje kak milodar.

Stopivši v velikansko hišo božjo, zgrajeno v renesanškem slogu s temeljnim obri som podolgovatega čveterokota in s trojno ladijo, ne vem, kam bi se obrnil najprej. Kajti ne ena, temveč dve cerkvi ste to, pa sklenjeni tako med seboj, da tega ne opaziš pri prvem pogledu. En veliki oltar je obrnjen proti vzhodu, drugi proti zapadu.

Pri prvem, katerega se držita še oltarja ob desni in levi, kleči mnogo ljudi. Vsem so oči obrnjene v p r e b l a ž e n o D e v i c o,

držečo v naročju božje Dete, ki ima majhnega ptiča v roki (pajarito). Mati in Sin sta opravljena v dragoceni obleki, katero zamenjujejo ob raznih godovih z drugimi še bolj dragocenimi krili, darovi španskih kraljic in princesinj. Marija stoji na marmornatem, poldrugi meter visokem stebru. Mnogo lučic v srebrnih svetilnicah miglja v svetišču, nad katerim se vspenja ovalna, na več krajih prevotljena kupola, podprta s štirimi korintskimi stebri s pozlačenimi kapiteli. Na ravno tem marmornatem stebru, na katerem stoji Mati božja, jo je videl stati apostol Španije, sv. Jakob Veliki, ko je ob bregovih reke Ebro oznanjeval sv. evangelij. Da morejo romarji steber poljubovati, je na zadnji strani mala odprtina, ki dopušča počeščenje tega starodavnega spominjka. Ljudje stojé v dolgi vrsti eden za drugim ter skazujejo zapored spoštovanje sv. ostanku.

Med božjepotniki vidim gospodo, ki se ne loči veliko od naše; bolj nenavadni se mi zdijo čevlji iz belega platna, katere nosijo gospodje zaradi vročine. Gospe so črno opravljene z običajno mantilo čez gorenji život, s kratkim kapucem na glavi in s svi-

leno mrežo okoli las. Najbolj me zanima aragonski kmetič v belih nogavicah, črnih baržunastih hlačah, segajočih do kolen, v višnjevkastem, na hrbtu nabranem in zadrgnenem jopiču ter s širokim pasom okrog ledij.

Iz Marijine kapele pridem mimo manjših kapel k velikemu oltarju, gledajočemu proti zapadni strani. Tu se je pravkar začela s l o v e s n a s v. m a š a, pri kateri imam priliko opazovati španjolsko grandeso; med drugim mi je bil jako všeč ponosno korakajoči ceremonarij v beli obleki z zlatimi okraski in s svetlo obredno palčico v roki. Nad menzo se vzdiguje mogočna alabastrova skupina Marijinega vnebovzetja, duhovščina je oblečena v snežnobelih leskečih paramentih, sv. dejanje pa se vrši ob finem koralu moških in deških glasov. Odgovori so se peli brez orgelj; melodijozno, ne sicer umetno, a vendar dostojno latinsko mašo so spremljevale orglje.

Občudoval sem čiste, elastične, skoro bi rekel sladke deške glasove, ki jih je podpirala umna registratura z nežnimi 8' in 4' piščalimi. Polne orglje, katerim dajejo spre-

meni na jezičke še večji sijaj, se čujejo prijetno doneče. Kratko: vsa glasba je bila „musica sacra“, petje in orgljanje cerkveno, kakršno bi težko dobil v Italiji.

Ta k r a s n a l i t u r g i j a v katoliški cerkvi in enakost v bogoslužju! Kako domačega se čutim pri sv. obredih, da-si daleč daleč od domovine! Vse mi je ptuje, le cerkev mi ni ptuja. In ko pristopim k oltarju, prisostuje ljudstvo sv. daritvi kakor bi jo opravljal domačin; mali deček, Španec od nog do glave, pa razume Slovenca in Slovenec njega.

Ne samo pred konfesijo sv. Petra v Rimu, tudi tukaj mi stopi živo pred oči symbolum: „Et unam, sanctam, catholicam et apostolicam ecclesiam.“

Pozdravljeno bodi še enkrat prečastno svetišče, preden se ločim od tebe! Davno so že pretekla leta, ko si bilo v oblasti neznanobogov, a tudi oni so cenili versko prepričanje vsaj toliko, da so prepustili za določeni tribut to sveto posest kristijanom. Zaragoza se je prištevala namreč že ob vladanju Arabcev glavnim mestom države. Kalifi so imeli sicer prestolnico v Kordovi, toda po-

našali so se tudi s Zaragozo, ki se je z drugimi mesti osobito za časa Abderamana III. (913—961) odlikovala po izvanrednem blagostanju. Tu in tam je še ohranjen mavriški značaj mesta, ki broji dandanes krog 90.000 prebivalcev.

Iz cerkve gredé vprašam starega in na videz odličnega gospoda, kje je nadškofijska stolnica „la Seo.“ Dotičnik mi ne dá samo prijazne besede, temveč je še toliko dober, da gre sam z menoj.

Popotnik vé ceniti malenkostno vslugo bolj, kakor bi mu bila skazana velika dobrota, zato se mu takoj prikupi vljuden človek.

Kako prijetno me iznenadi v ptujini dobrovoljen obraz ali celo ljubezniv nasmeh; večkrat sem se prepričal o taki priliki, da ni treba obupati nad človeštvom, ker je še dovolj dobrih ljudi na svetu. Pač sem dobil na vprašanje včasih tudi oduren odgovor, kakor bi bila moja oseba premalenkostna, da bi se kdo zmenil za-njo. Značaji so seveda različni. Ta je dober, ki bi dal — kakor pravimo — srce iz sebe, drug pa surov in brez sočutja. Med obema skrajnostima je mnogo stopinj, ki se nagibljejo na boljšo ali

na slabšo stran, a vsa razlika je vtemeljena v naši naravi, kolikor je namreč ni spremeni-
nila vzgoja. Marsikdo ne more občevati dru-
gače nego elegantno, nerodnež pa skoro ne
drugače nego nevljudno, dasi je pod trdo
lupino mnogokrat skrito dobro jedro. Ljudje
smo žalibog že taki, da sodimo po vnanjosti
in osobito po prvem vtisu, ki ga napravi
na nas nepoznanec. Toda pravilo, ki se čuje
večkrat: „Prvi vtis je navadno pravi“ ni
nikakor resnično, kajti človeka spoznaš
kmalu po obrazu, a ne tako naglo po značaju.

Stolnica „la Seo“ je stara gotska
stavba s petimi ladijami in venčana z osmero-
voglato kupolo; sredi glavne ladije je vzdan
kor za kanonike in pevce. Med dolžino in
širjavo cerkve ni opaziti mnogo razlike, da
je videti skoro kvadratična. Notranjščina je
preobložena z raznimi okraski; sploh pre-
kaša ornamentika španskih cerkva vse, kar
se je storilo v tem oziru po drugih deželah.
Bogato vnanjost povzdiguje tudi bujni mav-
riški slog, ki se nahaja čestokrat primešan
gotskemu ali renesanškemu.

Med velikim oltarjem in korom vgle-
dam sredi tlaka ploščo z latinskim napisom.

Mrtvi kamen govori o dogodku, ki so ga že bogve kolikokrat ocenjevali zgodovinarji. Na tem mestu sta namreč najeta morilca Ivan Labadia in Ivan Sperandeo zabodla glavnega inkvizitorja kanonika P e t r a A r b u e s dne 17. septembra 1485. Ob bližnji steni visi dvoje bodal, prav tisti dve, s katerima je bil Arbues umorjen. Kralj Ferdinand Katoliški in kraljica Izabela sta mu oskrbela veličasten pogreb, ker sta mu poprej tudi ona dva poverila inkvizitorsko službo, in sicer zato, „cum vellent e suis finibus judaicam exterminare perfidiam“ (ker sta hotela potrebiti iz svojih dežela judovsko hudobijo.)

Cerkveni nasprotniki opisujejo Arbuesa kot neznosnega fanatika, ki je brezštevilo krivovercev obsodil k smrti na gromadi ali jih dal uničiti na drug način. Posebno hud vrišč je nastal l. 1867, ko je papež Pij IX. Arbuesa prištel svetnikom. Brezverni zgodovinarji so hudo napadali cerkev in slikar Kaulbach je s svojim čopičem vpodobil kar celo rodovino, katero je dal Arbues sežgati. Ljudstvo, ki čita ta obrekovanja ter vidi grozovitost plastično pred seboj, seveda

veruje, toda kaj je resničnega na vsej stvari? Arbues je bil inkvizitor samo eno leto, tedaj v tako kratkem delovanju sploh ni mogel ugonobiti na tisoče in tisoče krivovercev, kakor se mu očita.

Poleg tega vprašamo: Kako bi mogla cerkev sprejeti med svetnike takega trinoga? In kaj pravijo k temu sumničenju domači aragonski zgodovinarji, ki so preiskali dotične dogodke ondi, kjer so se vršili t. j. v Zaragozi? Blankos in Paramo, popisujoča zgodovino inkvizicije, pravita, da je bil kanonik Arbues pravičen in dober mož, ki niti enega heretika ni obsodil k smrti.

Ker je zasledil goljufije judov, ki so se dali le na videz krstiti (muranos), so se leti po pravici bali, da bi jim inkvizitor ne konfiskoval njihovega imetja. Zato najamejo dva morilca, ki napadeta Arbuesa v cerkvi, kjer je ravno opravljal svoje molitve. Prijatelji so ga o pravem času opozorili nevarnosti, katera ga čaka vsled zarote, ter mu svetovali, da naj opusti službo preiskovalnega sodnika (inkvizitorja), ako mu je življenje drago, toda odgovori jim, da zaradi tega rad umrje.

Ako je bil tako prepričan o svoji pravici, kako se more trditi, da bi bil delal napačno? Postal je torej mučenec vsled grozovite smrti in je mučenec tudi po smrti, ker mu jemljejo sovražni pisatelji dobro ime, kazoči ga nerazsodni množici kot najhujšega brezsrčnega človeka.

Popoldne se podam iz mesta na sprehod. V široki ulici „Calle de la Independencia“ kar mrgoli mladega ljudstva, ki ima danes prost dan, da brezskrbno šeta gori in doli. Akoprav večinoma delavskega stanu, se vede mladina tako samozavestno, kakor bi ne poznala nobenega razločka med imenitno gospodo in med seboj, pa tudi tako dostojno, da jo je veselje gledati. Mladenči po trije ali štirje skupaj vsak s kapico na glavi, kakršne nosijo pri nas kolesarji, imajo toliko pripovedovati eden drugemu; še živahnejši pogovori se pleto med dekleti, ki hodijo v posebnih malih gručah semintje. Seveda je bilo ves teden dela dovolj, zato se prilega zabava.

Pot me pripelje skozi senčnati drevo-red (alameda) do vojašnice, pred katero je polno vojakov, ki si po svoje preganjajo

dolgčas. Vsi imajo sivkasto platneno obleko, katera jim služi le za bivanje v vojašnici, sicer so opravljeni v drugi uniformi. Dasi finančno stanje Španije ni najvgodnejše, privošči vendar država vojakom dvojno obleko: bolj praktično za dom in drugo za službo.

Griček na zapadni strani mesta se imenuje T o r e r o s, toda svet je vzvišen le toliko, da se komaj pozna. Tu imajo meščani majheno jezero, ki je na umeten način narejeno iz napeljane vode. Več čolnov je privezanih ob bregu, da se ž njimi vozijo po tej mlaki, kadar nimajo drugega početi.

Ne vem, koliko je bila že ura — prav zgodaj že ne — ko poiščem v „Gran Hotel de Europa“ najeti kvartir števil. 43. Skušal sem kolikor moč tiho položiti trudne ude k počitku, da ne zbudim z nerodnim ropotanjem sosedi, ki sta se nastanili v bližnji sobi. In kakošni sosedi? Dve mladi redovnici v belih habitih in črnih plaščih. Kaj takega videti v hotelu, je po naših nazorih nekaj izvanrednega, v Zaragozi se pa morebiti nihče ne spodtika zaradi tega, akoravno se nahaja v mestu menda dvanajst ženskih samostanov. A pustimo to stvar za sedaj v

miru. Ker bom imel priliko, še pozneje govoriti o naših dveh znankah, naj zadostuje, da sem ju tukaj le mimogrede seznanil s čitateljem.

12. Proti oceanu

Stal sem v Zaragozi na kamenitem mostu, pod katerim teče vmazano-rumeni Ebro, izvirajoč na daljnem severu v kantabriškem gorovju. Struga je potlakana s širokimi ploščami, da se odteka voda polagoma kakor po stopnicah, in da ob času, ko narase vsled deževja, ne odnaša zemlje. Ob straneh mostu so obzidani prostori, kamor se izogneš vozovom in kjer brezskrbno opazuješ drvenje ljudstva, ali pa spremljaš tok reke, kateri se kar nič ne mudi proti sredozemskemu morju. Pred očmi se razgrinja enolično planjava, nad njo pa jasno nebeško obzorje.

In ta vročina! Tudi pri nas žge solnce v poletju, toda kak razloček med to soparico! V naših krajih potegne mnogokrat hladilni veter, tukaj pa leži nad teboj enakomerna toplota brez vsake sape. Vse je mirno, še perje na drevju ne zatrepeta, nobenega prepaha.

Pač je lepo to južno nebo; zdi se, kakor da bi bilo zavito v višnjevkastem pajčolanu, nobene meglice ni videti na njem, in vendar postaja čedalje bolj neznosno. Vedno brisati pot raz čelo, nositi vso premočeno obleko in nikjer dobiti hladilne pi-jače, ali če jo že hočeš imeti, moraš otajati v njej led, ki je pripravljen v posodah na mizi — tega planinci nismo navajeni. Tu spoznam, koliko so vredni naši bistri studenci, in že misel na njihovo žuborenje je majhen tolažil v tej atmosferi. Kje ste ve zelene doline, obraščene gore in beli snežniki mojega doma?

Dežela ljuba kje ležiš,
ki jezik moj mi govoriš?

V domotožnih sanjarijah na Ebrovem mostu me zmoti borno oblečena ženska, pobirajoča po tleh kar z rokama tisto reč, ki je v gospodarstvu tako zelo koristna, da bi se baje smeli odkriti pred njo, posebno ako se nahaja v večji množini skupaj. Žena ima gotovo doma kako gredico, kateri streže kolikor moč, a ker nima živali, ki bi jo zakladala s tem blagom, ga išče po ulicah.

Da opravlja takošen posel tudi ob nedeljah, jej še na misel ne pride.

Ker sem odločil, da obhajam veliki šmaren v Lurdu, in je manjkalo do praznika samo tri dni, vzamem v Zaragozi vozni list naravnost do San Sebastiana v baskiškem zalivu. Proga, za katero sem plačal 16 pesét v tretjem razredu, je dolga 319 klm. Vedno se še širi sama pusta ravnina, ki se končuje ob severni strani s temnim obrisem gorovja „Sierra de la Peña.“

Vlak je čakal v G a l l u r - u dalj časa, da sem imel priliko seznaniti se z lepim prepeličarjem, katerega je njegov gospodar klical z imenom „Kámpos.“ Imel sem še nekaj ostankov klobas, katere mi je dala doma dobra sosedka, da jih prigriznem na potu. Prvi teden so bile prav okusne, a pozneje se jih je prijela tista bela barva, ki jej pravimo plesnoba. Škoda bi jih bilo zavreči, ker so še vžitne, in to je prav dobro vedel Kampos, ki me ni zapustil poprej, dokler ni dobil zadnjega koščeka.

Na jugo-zapadu se začnejo vzdigovati razni vrhovi, izmed katerih molí Moncayo svoj ponosni greben 2316 m visoko, žal, da

se mu zaradi megle le redkokrat pokaže glava. Ob njegovem vznožju je grad znane vojvodske rodovine Borgia, izmed katere sta papeža Kalikst III. (1455—1458) in Aleksander VI. (1492—1503) ter sv. Frančišek Borgia. Poslednji ima nenavadno „kariero“ za seboj. Še v otročjih letih izgubi dobro mater, zato ga vzame v svoje varstvo materin brat, nadškof v Zaragozi. Mladi vojvodič je sprejet med dvornike cesarja Karola V., se imenitno oženi, toda po soprogini smrti ostane zapuščenemu vdovcu osmero nedoraslih otrok. Ko umrje še cesarica Izabela v najlepši dobi svojih let, mora Frančišek Borgia kot višji dvorni oskrbnik vse potrebno vrediti za njen pogreb, in prav to je bilo povod, da mu zamrzi ta svet. Videč cesaričin poprej tako krasen obraz grozno spremenjen, in čuteč mrliški duh okrog sebe, trdno sklene, ne več iskati posvetnega, temveč skrbeti za večno. V začudenje cele Španije odloži svoje visoke službe — bil je tudi namestni kralj Katalunije — stopi v red sv. Ignacija, postane mašnik, slednjič celo general tovarištva Jezusovega ter sklene svoje življenje v Rimu l. 1572.

Zapustivši mesto Tudela, gre leva železniška proga v staro Kastilijo, mi pa se obrnemo v dolino reke Aragon, ki jo premostimo pri Marcili. Tu moram omeniti č u d n e g a „p a s a ž i r j a“, kateremu ni mogla biti vožnja posebno všeč, ker je sedel v sredi dveh orožnikov. Kakošno hudodestvo bi bil zakrivil, nisem mogel izvedeti — kaj takega se težko vpraša — le toliko vem, da smo imeli vsi sočutje ž njim. Njegove male črne oči se mi niso zdele odurne, ampak skoro prikupljive; tudi žalosti ni opaziti na gladko obritem ogorelem obrazu, prej bi bral z njega popolno vdanost v osodo. Oblečen v višnjevkastem jopiču ter vso pot brez pokrivala, je imel okoli vratu zvit in pod brado zavozlan robec, da mi nehoté na misel pride podoba, kakošna kazen je namenjena (vsaj v Avstriji) za velike hudodelnike; v Španiji sta jim odločena smodnik in krogla.

Toda moj Bog! takega zločinstva vendar ni storil, da bi ga čakala justifikacija. Sopotniki so mu ponujali piti, pa ničesa ni pokusil, le smodčice je pušil brez prenehe. Ubogi njegovi stariši, osobito mati, ako mu

še živi; koliko solz bo pretočila reva zaradi nesrečnega sina!

Kakor drugod so tudi španski o r o ž - n i k i krepko zraščeni in ponosni mladi ljudje. Njihova oprava ne kaže tako žive barve kakor laških, vendar je jako lepa. Nosijo namreč črno obleko, našito z belimi okraski, belimi gumbi in rudečimi ovratki. Čez obe rameni so jim navskriž pripeti rumeni jermeni, glavo pa pokriva okroglasta, na zadnji strani zavihana in z bliščečim črnim platnom prevlečena čaka. Da lažje prenašajo soparico, nosijo pod čako bel robec, ki jim pahlja ob licih navzdol ter dela nekoliko vetra.

Že se kažejo prvi začetki Pirenej, toda gore so večinoma brez drevja, pokrite z osmojeno travo; tudi skalovja ni nikjer. Večja kraja, mimo katerih se peljemo, sta O l i t e in T a f a l l a. Tu sem na cesti videl več žensk, ki so sedele na oslih ter držale širok solnčnik v roki, da se zabranijo prehudu vročini.

Bolj se bližamo Pamploni, več dobivamo tovarišev, med katerimi so se odlikovali posebno t r i j e f a n t j e, pravi tiči,

bržkone še od včerajšnje nedelje „in excelsis“. Enemu se pozna, da je bil svoje dni v hudem pretepu, kajti na lici pod levim očesom je videti nekaj takega, kar ostane potem, ko sta se koža in zdravnikova šivanka seznanila ena z drugo; vrh tega ima dva srednja zgornja zoba izbita, kar nas potrjuje v misli, da boj ni bil malenkosten. Ali je dobil te spominke v eni praski ali v dveh, ni vredno daljše preiskave. Toda hvalno moram omeniti, da je bil še precej miren v primeri z onima dvema, ki sta postajala preveč nadležna.

Pri vsaki postaji sta nas odrivala, nam stopala na noge, stegovala glavi skozi okno ter vpila nad ljudmi, kakor bi bila z vsemi znana. Sicer pa je ves čas krožila med njimi neka posoda, narejena iz kozličje ali mačje kože; tudi na mene je prišla vrsta, da bi pil, kar sem seveda hvaležno odklonil, torej ne morem reči, kakošna tekočina je bila v posodi. Po pravilu dobrovoljcev „Si vis cantare — disce potare“ so si v enomer močili grla, začeli prepevati, zaključevali vsako kitico z besedo „la mañana“ (jutro) ter se poljubovali med seboj. Taka zabava

bi se prenašala nekaj časa, toda ker ni konca ne kraja, smo že težko čakali, kdaj bomo rešeni neljube tovaršije.

„Sedaj ste torej med narodom, česar ste tako želeli“, izpregovori tovariš. V teh besedah sem čutil vljudno in deloma zaslužno očitaje. Da se nekoliko opravičim, odgovorim:

„V družbo pijancev nisem želel priti, kajti te vrste ljudje se ne vedejo prav nič drugače kakor pri nas. Potrpiva, morebiti kmalu odidejo.“

Pripeljali smo se v Pamplono, glavno mesto provincije Navara. Delinkvent se ozre še enkrat po sopotnikih, kakor bi pričakoval od nas pomoči, a iz rok pravice ni upati rešitve poprej, dokler ni zadoščeno hudodelstvu. Orožnika ga vzameta v sredo ter odkorakata ž njim proti mestu, ki stoji na mali raztegnjeni višini. Ako revež še ni obsojen, se izvrši v Pamploni sodba; ako je pa že obsojen, ga shranijo do določenega časa v ondotni trdnjavi.

Tudi dva izmed razgrajočih fantinov odideta iz voza, in kakor bi trpela najhujšo žejo, vbereta pot naravnost v kolodvorsko

restavracijo. Eden se kmalu pokaže pri vratih, hlastno obirajoč veliko kost, katero je kupil v kantini. Bali smo se, da ne pri-
deta nazaj, pa ni ju bilo več; ostal je le
oni „zaznamovani“, ki je sedaj, ko ni imel
več sorodne družbe, popolno vtihnil.

Železnica pride v ozko sotesko s pla-
ninskim značajem, v zgodovinsko znano do-
lino *Ronces-valles*, ki veže po naj-
krajši poti Francijo s Španijo. Skozi njo so
leta 732 drli Arabci ter dospeli celo do
mesta Poitiers, kjer jih je frankovski major-
dom Karl Martél v grozni bitki zagnal nazaj;
tod je šel leta 778 Karol Veliki v Španijo
itd. Gore so že večinoma obraščene, toda
nikjer ni videti smreke, ampak le listnato
drevje. Peljemo se skozi več prerovov, ki
nam odkrivajo vedno nove prizore; ob desni
in levi se prikazujejo skalnati vrhovi, med
njimi Sierra de Alaral 1471 m. in Sierra de
Andia 1493 m.

V *Alsasu* smo se mudili eno uro,
čakajoči vlaka iz Burgos-a. Tu sem imel
zopet čast spoznati natakárja, ki vporablja
lepo priložnost, da pritisne ptujca, ako se
mu pritisniti da. Dvakrat mi ni enako po

vedal, koliko dolžujem, in vselej je moral nekaj prijenjati v računu, ko mu dokažem očitno krivico.

Ubogí popotník! Lakota in žeja je večkrat velika, naravne potrebe tirjajo neizprosno svoj davek, in ako nisi poprej prašal, koliko stane to ali ono, moraš plačati do beliča vse, kar zahtevajo od tebe.

Svet postaja čimdalj bolj idiličen, podoben romantiškim krajem naših gora. V trgu *Z u m á r r a g a* se odcepi stranska dolina, ki te pripelje po 12 kilometrov dolgi cesti v grad *Loyola*, dom sv. Ignacija. Naša vožnja gre poleg šumečega potoka *Oria* med *Pirenejami* in *kantabriškim gorovjem* naprej proti *Tolosi*, kjer pohaja mnogo letovičarjev v senci košatega drevja. Toda kar naenkrat se začne svetliti in pred očmi se razprostre mesto *S a n S e b a s t i a n*, ob katero pljuskajo valovi atlantskega morja.

13. Pri Baskih.

ὦ ὀψιλάσσει! Ako bi bil obdarovan s pesniškim vzletom, bi te poveličeval v slavnostni himni; toda ker nimam tiste žilice,

naj zadostujejo prozaično navdahnena čutila pri pogledu na lesketajočo vodno množino. V daljavi se zibljejo večje ladije, poleg obrežja pa plavajo mali čolni, ob katere se zaganja val, ki zašumi po izpranem pesku zopet nazaj. Ves ta del atlantskega morja se zove baskiškí zalív, čegar glavno mesto San Sebastian je stisneno v najožjem kotu z imenom „la concha“ t. j. školka. Znano je, da ima tukaj tudi španska kraljeva rodovina svoj grad, stoječ na vzvišenem kraju nad morjem.

San Sebastian prištevajo prvim letoviščem v Španiji. Tu se zabava najodličnejše občinstvo, in vsled tega je treba tudi vsako reč dražje plačati kakor drugod. Prav zato se potika tod okoli mnogo ničvredne plaže, a ne v podobi slabo oblečenih vagabundov, temveč v fini opravi kavalirjev, ki se pokažejo, ako jih zasači policija, kot prekanjeni goljufi. Zato je treba posebne opreznosti; ako imaš le majheno slutnjo, da ti kak človek ne všečuje zarad svoje prevelike prijaznosti, ničesa ne imej opraviti ž njim!

Mesto mi je zelo vgajalo, ker ima nenavadno lepo lego. Na severni strani obdan

po morju je San Sebastian venčan na vseh drugih straneh z zelenimi, zaraščenimi griči; proti vzhodu opaziš vrhove Pirenej, proti zapadu pa začetek kantabriških gora. Pri prostih hiš ne vidiš nikjer, temveč povsod palače in z vsakovrstnim okusom zgrajene vile; na najbližjem griču se vzdiguje mogočna podrtija, ki daje okolici še bolj zanimivo podobo.

Navaden popotnik ima precej rešpekta pred kraji, v katerih prebiva elita domačih ter inostranskih bogatašev, ker mora globlje poseči v žep. Tu sém zahajajo namreč ljudje, ki imajo toliko zemeljskih dobrot, da jih ne morejo porabiti doma in iščejo zabave tam, kjer se dobi večji vžitek med izbrano družbo. Ti magnatje štejejo denar v poljubni množini, razvajajo gostilničarje, trgovce, natakharje, postrežčke, kratko vse stanove, od katerih česa potrebujejo, da se vsled tega za vsako postrežbo več računi in zahteva večja napitnina. Le vstopi v kak hotel, recimo v Nici, San Sebastianu, Biaricu ali drugod, pa boš videl, kako te obda cel roj vslužbencev, ki se ti klanjajo kot vsemogočniku ter skazujejo vsakršno uslugo. Ko-

maj ti je zdrčal bakšiš v fiakarjevo roko, že drži gibčni sluga tvoj kovček, da ga ponese v določeno sobo. Potem se odkrije pred tvojo milostjo deček, kateremu je izročena dvigalnica (lift) v oskrbništvu, da se popelješ z njo ter prihraniš korake v višja nadstropja. Toda vsak ne gre rad vanjo, ker je že marsikdo obtičal v zraku, ko je stroj odpovedal službo. Naposled te sprejme hišina in tako bi bilo stanovanje v redu. Sedaj pa stopiš v restavracijo, kjer ti naproti hitijo dvorljivi markerji, ki ti postrežejo tako, da se kar čudiš njihovi pozornosti.

Natakar, ki nam je stregel v San Sebastianu, je imel anglešk značaj, gladko obrit obraz in le pod licami šopek črnih brk. Obleka iz finega črnega sukna, snežnobelo perilo, katero menda menjuje vsak dan, in ravno tak ovratnik, poleg tega najvljudnejše vedenje z vednim smehljajem na ustih: sploh vsa njegova vnanjost je bila taka, da bi lahko reprezentoval dvornega svétnika, ako bi bilo treba. Seveda moraš „ljubav“, katero ti kaže pri serviranju, tudi dejansko pripoznati in ne pozabiti, da toliko veljaš kar plačaš. Je že tako na svetu, vsak rad

kaj zasluži. Denar moraš trositi na vse strani, in zato se razleti vsak dan toliko drobiža, da ti izpade svota stroškov mnogo večja, kakor si doma preračunil. Pa vendar, če tudi nisi dostojanstvenik glede stanu ali imenitne službe, temveč se prištevaš onim „ex numero minorum“, nikar ne štedi z denarjem v ptujini. Varčuješ lahko doma, na potovanju ni mogoče.

Toda vrnimo se nazaj k naslovu pričujočega spisa ter si oglejmo ljudstvo, ki prebiva v okolici baskiškega zaliva. To so B a s k i (Vascongados), najstarejši narod v Evropi, pleme prvotnih Ibercev. Tekom stoletij so si ohranili neko samostalnost, svoje običaje in posebno narečje. Vseh skupaj se jih šteje 440 tisoč. Dasi prebivajo tudi na južno-francoskem ozemlju, je vendar njihov glavni stan v španskih provincijah: Biscaya, Guipozcoa in Alava z glavnimi mesti: Bilbao, San Sebastian in Vitoria. Vsi so krepke postave.

Pristnega Baska, ki ima še narodno nošo, takoj spoznaš po baržunastih hlačah, rudečem pasu okoli ledij in po pokrivalu, ki mu maha ob glavi doli. Govo-

rica obsega osem glavnih dialektov ter se zelo loči od španščine, akoravno je z njo nekoliko v sorodu. Don Karlosova stranka ima med Baski veliko somišljenikov.

Drugo jutro se podam v cerkev, najbližjo mojemu stanovanju; vgleдам jo namreč, ko stopim skozi vežna vrata, takoj na koncu ulic pod košatim gričem. Ob straneh portala se vzdigujeta dva lična stolpa, ki dajeta fasadi lepo podobo.

Res je, da imamo sebe za boljše kakor smo, a mislim, da bi se do neznanega ne mogel vesti tako nevljudno, kakor se je vedel tukajšnji župnik do mene. Spričevalo, katero razvijem pred njim, pogleda le od daleč ter reče apodiktčno, da se brez talarja ne more maševati. Torej zopet tak križ kakor v Barceloni, toda v San Sebastianu je bilo še huje. Bog zna, zakaj je bil mož tako razburjen. Mojega odgovora še poslušati ni hotel enak svojeglavnežu, ki si ničesa dopovedati ne da. Kaj je storiti? Kregati se ne morem in ne smem ž njim, ker sem le jaz v njegovi oblasti in ne on v moji, družega ne ostane, kakor da se pri-

poročim in odidem. Si bom vsaj zapomnil, kdaj sem bil pri Baskih.

Prirojeno nam je, da držimo precej sami na-se in da nam ne vgaja poniževanje, ker ima vsak gotovo mero domišljavosti v sebi. Tudi meni je ta poraz obudil v srcu misel: Ali sem res tako malovreden človek? So sicer značaji, ki lahko prenašajo nasprotstvo in mirno spravijo v žep surovost, žal, da se ne morem prištevati tem srečnim.

O omenjenem gospodu, katerega bi lahko imenoval neomikanega, pa se mi je pletla pozneje cela vrsta dušeslovnih premišljevanj, katera sem skušal spraviti v kavzalno zvezo s tem dogodkom. Sodil sem tako-le:

Ako je mož po naravi tako nevljuden, je pač čudno, zakaj so ga postavili za župnika v mestu, kjer se shaja toliko izobraženega sveta. Ali pa se mu je zdela moja vnanjost neprikupljiva, da sploh ničesa ni hotel imeti opraviti z menoj? Mogoče tudi, da še ni veliko skusil na svetu, držeč se vedno domačega kraja, da vsled tega ne ve, kako je vsak popotnik, akoprav mu ne manjka denarja, vendar navezan v marsikaki zadevi na milost drugih ljudi. Ali ga je

morebiti pred mojim dohodom na vse zgodaj razdražila kaka reč, da se je potem znosil nad menoj, ali pa je sploh tako razdražljivega temperamenta? Lahko bi tudi mislil, da je bil svoje dni bolj prijazen kakor sedaj, saj se človek vsled raznih okoliščin spremeni v svojih nazorih in v svojem vedenju, osobito takrat, ko ga je zadela kaka huda skušnja, ko ga je prevaril ta ali oni prijatelj, da zato nobenemu več ne zaupa itd.

Z vzori smo stopili iz šolske sobe v življenje. Vse se nam je smehljalo in mislili smo, da je cel svet res tako dober, kakor izgleda po vnanje. Koliko uspeha smo si obetali v delovanju, živeči v nadi, da se bo vse klanjalo naši besedi! A prišla je prevara za prevaro. Nekdaj sem bil tak, kakršnega so me naredili učenci in knjige, a sedaj sem tak, kakršnega so me naredili ljudje. Srečen, komur ostanejo še ideali!

Špance bi pa rad vprašal: Ako se vam celo pri ptujcu zdi tako velik nedostatek, če nima sutane, zakaj niste tako prijazni, da bi mu jo posodili za one pol ure? In kaj hočem reči o ogledalih, ki vise po vaših žagradih, segajoči od pritličja skoro do

stropa gori? V barcelonski cerkvi „Nuestra Señora de Belén“ sem v zakristiji dolgo časa iskal klečalnik, zrkal pa je v izobilju in ravno tako v San Sebastianu. Ne vem, čemu so? Ako bi jaz tako stvar obesil v žagrad na Kranjskem, bi jo moral kot zoperliturgično gotovo takoj odstraniti. Tuje šege, tuja ljudstva!

Toda pustimo to reč v miru, saj se z zabavljanjem nič ne opravi. Čitatelj mi bo bolj hvaležen, ako mu podam celotno podobo Pirenej, katere sem videl na vsej južni strani.

Pireneje segajo od Cap de Creus sredozemskega do San Sebastiana atlantskega morja. Vlečejo se v severo-zapadni smeri v dolžini 430 kilometrov ravne črte ter delajo velikansko naravno trdnjavo med Francijo in Španijo. Lahko jih ločimo v vzhodne, centralne in zapadne Pireneje.

Vzhodne so raztegnene od sredozemskega morja do doline, v kateri izvira reka Segre. Najvišja vrhunca tega oddelka sta: Puigmal 2909 m. in osamljeno stoječi impozantni Canigou 2785 m. V tej okolici izvirajo na španski strani vode: Muga, Fluvia, Ter, Llobregat in Segre, na francoski

strani: Tech, Tet in Aude. Ne daleč od morja pelje s Francoskega na Špansko čez Col le Perthus cesta, katero so zgradili že stari Rimljani; kjer se pa gorovje nagiba proti morju, veže obe deželi železnica Perpignan-Barcelona.

Centralne Pireneje se začenjajo z 2504 m. visokim Pic d' Anie ter vzdigujejo svoje ponosne glave tje do izvira reke Segre. Med njimi kraljuje glasovita Maladetta s svojo granitno, s snegom pokrito kopo v višini 3404 m. Ponosen tekmeč je velikan Mont Perdu 3352 m., dalje še imenujem: Vignemale 3290 m., Montcalm (v bližini ljudovlade Andorra) 3080 m in Pic du Midi 2885 m. Ob vznožju so jim skalnate, v polkrogu zavite circus-doline, kjer imajo svoje studence španske reke: Cinca, Gallego in Aragon; na francosko ozemlje pa se stekajo: Garonne, Adour in Gave.

Zapadne Pireneje stražijo mejo obeh držav od Pic d' Anie do atlantskega morja. Toda njihova višina pojema vedno bolj, dokler ne izgine popolno v baskiškem zalivu. V tem delu Pirenej je ljudstvo gosto naseljeno, ker se zaradi nižjega gorovja

lažje vzdržuje promet po prelazih, cestah in zlasti po železnici, ki veže, speljana pri morju, sosedna naroda enega z drugim.

Ko pridemo do zadnje španske postaje *Irun*, poleg katere teče mejna voda *Bidasoa*, je dokončano potovanje skozi deželo narodnega ponosa. Lepi spomini se ne izbrišejo nikoli več iz srca. Rad bi videl enkrat tudi južne provincije in napravil sprehod po Andaluziji, toda kdaj bo to? Z upanjem, da se morebiti spolni ta želja, kličem Španiji: *Hasta la vista!* (Na svidenje!) Res da je potovanje po oddaljenih krajih težavno, toda človeku se razširi obzorje, ako pogleda nekoliko po svetu. Humboldt piše o sebi: „Das Wissen verdanke ich meinen Reisen“, in v nekem oziru ima tudi Levstik prav, ki trdi v svojem „Popotniku“: „Ta ni mož, ta ni za rabo, kdor ptujih videl ni ljudi.“

14. Lourdes.

Več dni sem poslušal španščino in se tudi sam poskušal v njej, zato sem, pridši med Francoze, čutil toliko bolj razloček med njo in med francoskim jezikom. Govor-

jenje prijaznih Frankov je skoro podobno gruljenju golobov in grlic, kajti zdelo se mi je, da ne delujejo samo usta, temveč tudi oni del našega telesa, ki je odločen za vonjavo. Ti ljudje požirajo kar cele zloge, samoglasnike pa zadržujejo v nosu, da ima izreka nekaj polnega, a tudi nekaj čudnega na sebi. Kaka razlika med njimi in Španci, ki izgovarjajo besede naravnost in določno kakor se pišejo! Zato bi se mnogo lažje privadil neprisiljeni kastelanščini nego francoski resonanci.

Mimogrede sem se oglasil v morskem kopališču B i a r i c, ki je zaslovelo najbolj vsled tega, ker je cesar Napoleon III. večkrat zahajal v ta kraj. Ko si zapustil železnico in korakal dobre pol ure skozi košat drevored, se vstaviš na visokem morskem bregu, obrobjenem z mogočnim skalovjem. Na uho ti doni sikanje oceana, ki bi s svojo penečo maso rad porušil naravno vtrdbo, a vse zastonj. Sicer pa je v Biaricu, kakor po drugih modernih letoviščih, veliko palač, prodajalnic in finih gostilnic. Srečuje te gospoda v dragih toaletah, mimo drče leskeče vprege, na ulicah čakajo postrežčeki in voz-

niki, v hotelih se suče trop garconov in hišin.

Nenavadna se mi je zdela karavana otrok, ki so poleg morja z lopaticami premetavali glino, kopali skozi njo rove, stavili hiše ter zopet začenjali iz nova, ko se je vse skupaj sesulo. Ker se gosposki rod, vaje mehkužnega življenja, premalo giblje, otročje telo ni tako krepko razvito kakor ono živahne vaše mladine. Kmečki paglavci imajo dovolj opravka na polju, pri paši itd., gosposki si morajo pa na drug način dela iskati, da se jim kosti vtrdijo in da dobijo bolj zdravo barvo. Nekaj posebnega je, gledati to delavsko kolonijo, ki te spominja brezskrbnega življenja mladosti. Otroci letajo plitvim valovom naproti ter se smehljajoč vračajo nazaj, ko jih je voda nekoliko poškopila. Toda vedno so jim na strani strežniki ali guvernants, in tudi v bližini se vozi nekaj čolnov, ki so takoj pripravljeni, ako bi se zgodila kaka nesreča.

Iz Biarica ni daleč v Bayonne, trdnjavo prvega razreda. Mesto ima bogato пристanišče ob veliki reki Adour; prebivalci,

katerih je okrog 25 tisoč, so vsi baskiškega rodu.

Meščani prištevajo slavnoznanege kardinala Karola Lavigerie, apostola Afrike, svojim rojakom. Jaz si bom Bayonne tudi zato zapomnil, ker sem moral, komaj stopivši na francoska tla, plačati nepostavno takso izvoščekovi zvižaji. Namesto naravnost v zahtevano gostilno „Saint Esprit“, stoječo prav blizu kolodvora, me je peljal nalašč skozi več ulic in potem v daljnem ovinku nazaj, da je mogel več računati, vrh tega pa še zahteval napitnino. La grande nation! Premetenost onih ljudi, katere potrebuješ na poti, moramo imenovati res izgledno t. j. nesramno. Ako se jim posreči nakana, dobro; ako ne, je tudi prav. Varuj se torej, da ne prideš brez potrebe slugam v oblast; večkrat sem raje potrpel ali si sam postregel ter na ta način ohranil svobodo. Za postrežbo, ki se mi ne skaže, nisem ničesa dolžan, zato ostanem neodvisen, samostojen.

Sedaj pa p r o t i L u r d u, katerega sem se že poprej vsak dan spominjal; v dobrih štirih urah smo tam. Vlaku drči poleg široke reke Adour skozi bajonsko okolico ter pride

kmalu do vode Gave, katere ves čas ne zapusti notri do Lurda. Na južni strani mesta Pau štrli kar cela vrsta orjaških snežnikov proti nebu, med njimi izolirani Pic de Moulle s svojimi 2051 metri višine.

Vozovi se polnijo z božjepotniki, na vsaki postaji dobivamo novih tovarišev, vse je namešano: svetno in duhovsko. Nasproti mi sedeči abé s svojim dobrovoljnim obrazom in z Mojzesovimi tablicami pod vratom, je vzel v roko rožni venec ter ga prebiral s smehljajočimi ustnicami, da me je ginila njegova neprisiljena pobožnost; vidi se, da res ljubi to molitev. In kako bi je ne, saj je mlada Bernardka pri prvi viziji 11. febr. 1858 videla tisto belo opravljeno lepo gospo z rožnim vencem v roki.

Ravnina, poprej na daleč okoli odprta, postaja bolj ozka, ko prihajamo bližje centralnim Pirenejam. Na postaji Dufau vgleдам zopet našo smreko, katere menda nisem videl na vsem potovanju. Dobro rejen Francoz se začne nekako zanimati za mojo malenkost ter se dela bolj prijaznega kakor je pri ptujcih navada. Videč, da nisem potomec njegovega naroda, mi razkazuje okolico in

me vpraša, ali imam že v Lurdu stanovanje? Na odgovor, da še ne, mi pove, da je on posestnik gostilne „Sacré Coeur“, in da lahko ostanem v njej za toliko in toliko plačo.

Obema s tovarišem je bila ponudba všeč, posebno še zaradi Francozovega dostavka, da ima na kolodvoru omnibus, s katerim se bomo skupaj peljali naravnost v gostišče. Mož išče dobička od romarjev, zato se jim vozi par postaj naproti, da pridobi na ta način marsikoga, ki bi sicer ne ostal v njegovem hotelu. No pa nama ni bilo žal, da sva se mu vdala, ker sva prišla v dobro hišo.

Približali smo se svetemu kraju, po katerem sem že dolgo hrepenel. Nemirno začne vtripati srce, ko vgleдам na masabejskih skalah baziliko z belim vitkim stolpom. Par solz se prikrade v očesu, a da bi jih kdo ne opazil in ne vpraševal po vzroku, obrnem se k oknu nazaj. To je torej tista cerkev, katero sem že tolikokrat videl na podobah in ki je znana po imenu vsakemu otroku; to je votlina, kjer so se ponavljale prikazni, ki so se strogo preiskovale, pa se niso mogle vtajiti; to je jama, iz

katere izvira oni čudodelni studenec: — vsi ti spomini stopijo sedaj pred dušo, vplivajoči s tako silo na-njo, da se mora topiti veselja. Čemu bi prikrival čutila, prijetna in draga, da mi ostanejo sveta in nepozabna do konca.

Kaka gnječa na kolodvoru! Romarji odhajajo in prihajajo, stare trume se poslavljajo, a nove vprašujejo po stanovanju. Cela gromada kovčkov je naložena na vozovih; ko so znošeni med vozno blago, da se odpravijo naprej, nakladajo zopet druge, katere odpeljejo v mesto. Kak zaslužek dobivajo vozniki in strežaji, ki imajo posla čez glavo! Kak dohodek za gostilničarje, katerim se donaša denar iz celega sveta! Kake svote za trgovce, pri katerih kupujejo božjepotniki razne spominke! In kako bogata miloščina za cerkev, kateri podeli vsak nekaj po svojih močeh!

Odpeljemo se v mesto po ulicah navzdol. Ura je že blizu poldneva, ko se v naglici umijem, potem pa hitim proti svetišču. Ob koncu mesta prekoračim most sv. Mihaela, pod katerim šumi gorska reka, čestokrat imenovani Gave, ki izvira ob vznožju

glasovitega Rolandovega prelaza (La brèche de Roland).

Gladka cesta z lepimi nasadi ob straneh me privede do rožnivevske cerkve, ki ima izmed treh cerkva, vzdigajočih se ena nad drugo, najnižjo lego. V mogočni okrogli zgradbi z drznimi oboki je 15 kapel v spomin 15 skrivnosti rožnega venca. Od tu prideš po stopnjicah v višjo srednjo cerkev, takozvano kripto, izklesano iz skalovja. Nad njo pa je sezidana veličastna bazilika, gotška zgradba iz belih kvadrov.

Oko gleda povsod blesk in bogastvo, zlate in srebrne izdelke, umotvore iz marmorja in slonove kosti. Stene so kar posejane z dragocenimi darovi; zlata votivna srca bi lahko snemal in spravljaj v žep, toda kaj takega ne pride menda nikomur na misel. Posebno značilne so zastave, nanošene po božjepotnikih iz najdaljših krajev, viseče gori pod obokom. Glavni marmornati oltar bazilike stoji prav nad ono votlino, kjer se je prikazovala Mati božja, ki je rekla Bernardki: „Povej duhovnom, naj se zida tukaj kapela, in ljudje naj dohajajo v procesijah.“ To naročilo se je izvršilo v

polni meri, kajti ne kapela temveč tri cerkve, rožnivaenska, kripta in glavna bazilika, so se postavile na kraju, kamor zahajajo sedaj ljudstva od vseh strani zemlje.

Prijetno iznenaden dobim v Lurdu dva rojaka, ki sta došla skozi Švico ter se podala naprej v Pariz. To sta bila stolni kanonik Ivan Sušnik in horjulski župnik Peter Bohinjec.

Cenjeni čitatelj morebiti pričakuje, da bom razlagal na dolgo in široko zgodovino božjega pota ter našteval čudeže, ki so se godili in se še vedno gode v Lurdu. To bi bilo po eni strani nepopolno, kajti dogodkov, ki so se tukaj vršili, ni mogoče načrtati v kratkih potezah; po drugi strani pa tudi nepotrebno, ker se je že toliko pisalo in govorilo o tej reči, da ni nobenemu več neznana. Moje pripovedovanje naj obsega le to, kar sem videl; natančnejih poročil je dobiti v knjigah, ki se znanstveno bavijo s to zadevo.

Lurdske cerkve so sicer prekrasne, toda središče ali srce je ona častita, skalnata, šest metrov visoka d u p l i n a, kjer je obiskovala nedolžna deklica preblazeno De-

vico. „Želim, da pride veliko ljudi tu sem“ — jej je enkrat rekla nebeška Gospa. O sreča! Med milijoni božjepotnikov sem izvedel tudi jaz za to vabilo in priromal k jami, pred katero in v kateri sem se v prisrčni molitvi — tukaj nihče ne more moliti drugače kakor prisrčno — izročeval Marijinemu varstvu. Ne v samohvalo, temveč v znamenje hvaležne prijateljske zveze, moram opomniti, da so mi stopili pred oči vsi dragi znanci, ki ne morejo obiskati tega blaženega koščeka zemlje, pa so mi pri poslovu od doma naročevali, naj se jih spomnim v Lurdu. Votlina je vsled mnogoštevilnih plapolajočih sveč vsa okajena. Ob straneh viseča znamenja človeške revščine (palice, berglje in drugo tako „luksurijozno“ orodje) govoré o usmiljenem maternem srcu. Nemo kleči ljudstvo na tleh, usta se ne gibljejo veliko, ker je srce prevzeto najblažjih čutil, sveti mir veje tod okoli, le vzdih pomoči potrebnih in šumenje bližnje reke moti tišino. Da, tukaj človek ne občuje več s svetom; zdi se, da živi v prijetnem zamaknenju in da je dvignen v nadzemeljsko bivanje. Tu je moral pripoznati že marsikater brezverec

moč milosti, ko je dobil izgubljeno vero nazaj in se učil zopet moliti..

V vozičkih sedeči bolniki pričakujejo ozdravljenja. Med njimi omenjam belo oblečeno blede damo, katero so strežnice vzdignile iz vozička ter jo počasi pripeljale do piscine t. j. do kopališča, kjer je bil že marsikdo ozdravljen. Na levi strani jame izvira namreč tisti čudoviti vrelec, ki je začel teči 15. febr. 1858 pa se ni nikoli več posušil od onega časa. Vsako minuto dá 85 litrov vode, bistre studenčnine, katere se lahko vsak napije ali natoči v posodo in vzame s seboj.

Naj dostavim še nekaj toček, ki značijo lep red lurdske božje poti.

1. Ne samo v cerkvah, ampak tudi zunaj njih sem videl s n a g o, iz katere se lahko sklepa, da je oskrbnništvo v najboljših rokah. Toliko prostorov in vsi se morajo snažiti, pa nikjer kake zanemarjenosti. Pridno se sučejo metle, omela in brisalke, da ni smeti. Ali je po naših božjih potih tudi tako? Tudi pri nas imamo kraje, kamor prihajajo od blizu in daleč romarji, ki se pa morebiti spodtikujejo nad to ali ono nerednostjo.

2. V Lurdu ni nobenega „štanta“ pri cerkvi. Eno prodajalnico sem sicer videl, pa je tako vzdana med drugimi poslopji, da jo komaj opaziš. Pri nas pa sme vsaka babura prav poleg cerkvenih vrat prodajati svoj „pofelj“, na katerem se dobijo večkrat celo nespodobni napisi. Kako dobro vedo barantači za vsako žegnanje, birmo, misijon itd. Po božjih potih zasedajo najlepše prostore; kolibe imajo postavljene kar sredi trga (Brezje!), in nihče se ne zmeni za to, ker smo vsega navajeni. Kramarjem, ki iščejo dobička po svetih krajih, je že naš Gospod pokazal z bičem pot, torej proč z njimi od obližja hiše božje.

3. V Lurdu ni nobene gostilnice pri cerkvi. Krčmarjem je gotovo izvanredno dišala krasna pozicija, kjer bi se dalo kaj zaslužiti, toda nobeden ni smel zidati na tem kraju hiše. Vrišč v gostilni in molitev v cerkvi se ne podasta skupaj. In vendar v Lurdu lahko vse dobiš, česar potrebuješ, iti moraš namreč deset minut v mesto nazaj, kar ni bogve kaka daljava.

4. Tudi prosjaka nisem nobenega videl, dasi bi reveži tukaj lahko

obogateli. Akoprav je miloščina dobro delo, vendar v Lurdu nimaš prilike, da bi jo delil, ker nihče ne sme beračiti. Kljub temu dobijo tudi siromaki na lep način svoj del, ker se podpirajo iz nabiralnikov, katere polnijo božjepotniki s svojimi milodari. Da se pa denar prav obrača, nam kažejo krasne stavbe, vzoren red, sploh neko blagostanje, ki se povsod vidi in katerega ni ondi, kjer se z denarjem slabo gospodari.

Koga srečam v lurdskih ulicah, ko se že pripravljam za odhod? Tisti dve redovnici, moji bivši sosedi v Zaragozi. Spoznal sem ju takoj, menda tudi oni dve mene. Mlajša je bila bolj šibke, starejša pa krepkejše postave; čudno se mi je zdelo, da nosite obe očali. Na moj pozdrav, kateremu je sledila opazka, da se poznamo iz Zaragoze, odgovori starejša, da ste priromali iz daljne Valencije in da ste presrečni, ko vidite Lurd prvič v življenju. Spomin na Lurd je pač vsakemu neizbrisljiv.

15. Lourdes-Lyon

Težko je slovo, a mora biti. Po zadnjem priporočilu še krepk požir iz hladnega stu-

denca, potem pa naprej skozi južno Francijo. Romarji imajo navado, da prižgo svečo in jo nataknejo na svetilnik v votlini. Mislim, da moja lučica še ni pogorela do konca, ko sem bil že daleč od Lurda. Toda začela je pojemati tudi ona in naposled vgasnila popolno. Ave Maria!

Pri mestu T a r b e s smo zopet poleg reke Adour, ki priteče iz romantiške kampanske doline. Tu so sloveče toplice Bagnères de Bigorre, kamor zahaja v poletnem času mnogo imenitne gospode. Na kolodvoru je čakalo več izletnikov, med njimi družba višjih vojakov v sijajnih uniformah, ker so spremljevali odhajajočega generala.

V natlačeno polnem vozu smo imeli t o v a r i š a d u h o v n i k a, katerega zato omenjam, ker je bil tako sličen ranjkemu g. Froncu od sv. Jošta, da bi ga v naglici zamenjal ž njim. Pri prvem pogledu sem rekel: To je Tavčar-reditivus. Značilno pa je tudi to, da se ni strinjala med njima samo telesna podoba, temveč ves značaj ju je delal enaka, kakor bi bila vnanjost pogojev enakih duševnih lastnosti. Prišedši bolj pozno v našo družbo, ko je imel vlak že oditi

in ni bilo več prazne police, položi svoje blago vrh neke druge robe, a revež pride v nasprotje s hudo damo. Bog zna, kaj je imela posebnega v svojem zavitku. Jeze rudeča porine ptuj kovček v stran, iz ust pa se jej vsipajo zaradi te malenkosti ne ravno prijazne besede. Gospod se ne da spraviti iz dobrovoljnosti, prenaša molčeč babje očitaje, vzame kovček nazaj ter ga drži, namesto prepirati se, raje na kolenih.

Znana reč je, da so nekatere ženske zelo hude, a nisem verjel, da se razdražijo iz ničvrednega vzroka. Ubogi možje, ki morajo skupaj prebivati s takimi zmaji!

In kako se je maščeval naš sopotnik nad žensko? Ko se je poslovila na postaji St. Gaudens, jej pomaga še prtljago spraviti iz voza. Sploh je vsakemu rad postregel ter se moral, sedeč pri vratih, mnogokrat umakniti, pa vsikdar brez nevolje.

Tako blagih ljudi se ne nahaja veliko na svetu; lažje dobimo napuh, hlimbo, klečeplastvo, brezznačajnost, prav po pesnikovih besedah:

V lice se ti smejejo,
v srcu zlobo grejejo.

Toda kljub temu ne smemo soditi svojega bližnjega preostro, ker biva med nami še marsikak nesebičen človek, ki vsakemu dobro želi in tudi stori dobro, ako se mu nudi prilika. Večkrat mislim o samem sebi: V tem slučaju bi jaz ne bil ravnal tako plemenito, kakor ta ali oni. Dvomim, da bi se bil premagal, on pa se je vedel tako spravljivo. Tu ne vidim samo srečne narave, temveč pridobljeno čednost kot posledico zatajevanja, krotitve, zmage nad strastjo.

Prišli smo v s l a v n o T o l o s o (Toulouse), nekdanje glavno mesto zapadnih Gotov. Daleč na okrog se vidi dolgočasna toda rodovitna planjava, kjer so se vršili v davno preteklih stoletjih važni dogodki. Toulouse ima burno preteklost in posebno v cerkveni zgodovini tako važno ulogo, da se imenuje „Rim na Garoni“. Najhujši viharji so bučali tod okoli ob času velikega papeža Inocencija III. (1198—1216). Tu je namreč domovina glasovitih, cerkvi in državi nevarnih Albingenzev, ki niso zavrgli le ene ali druge verske točke, temveč bi bili radi porušili ves družabni red. Zato Inocencij ni brez vzroka trdil o njih, da so hujši kakor

Saraceni, ter je moral sklicati zoper nje križarsko vojsko. S kakim orožjem se je boril z njimi sv. Dominik, in koliko tisoč jih je pripeljal na pravo pot, je menda dovolj znano.

Mesto s svojimi 150 tisoč prebivalci, z dolgimi, večinoma ozkimi in skrivljenimi ulicami, je središče prometa med sredozemskim in atlanskim morjem. Na zapadni strani teče reka Garonne, čez katero peljejo trije mostovi v predmestje St. Cyprien, ob vzhodni strani pa je izpeljan Canal du Midi, ki sega od lionskega zaliva do mesta Bordeaux. Nadškofijska stolnica St. Etienne ima lepo gotsko svetišče s tremi ladijami, a predcerkev, katero podpira na listni strani mogočen steber, ni v nobeni simetriji z glavno stavbo. Na vrhu masivnega brezstrešnega stolpa visi osamljen zvon, s katerim delajo naravne sile, kar še jim poljubi.

Toulouse se ponaša z množico cerkvà — nekdam jih je bilo 80 — glavno svetišče je bazilika sv. Saturnina (Saint Sernin), katero prištevajo slovitim zgradbam pristno-romanskega sloga. Marsikoga bo zanimalo, ako spregovorimo o njej nekoliko več.

Vzdiguje se na onem kraju, kjer so pokopali truplo škofa-mučenca sv. Saturnina, ki je oznanoval tukaj sv. vero in jo spričal s svojo smrtjo l. 253. Sedanja stavba je bila sezidana iz rujavkaste opeke deloma v 11., deloma v 14. veku. Ako omenim, da je 115 metrov dolga in 32 metrov široka ter da ima pet ladij, si lahko predstavljaš njeno obsežnost.

Dolgo časa sem korakal ob vnanjih stenah, preden sem prišel okoli in okoli, toda iz priproste vnanje podobe se ne more spoznati, kako veličastna je notranjščina. V kripti hranijo poleg telesnih ostankov sv. Saturnina še mnogo drugih častitih relikvij n. pr. avtentičen košček Gospodovega križa; žebelj, s katerim je bil Zveličar pribit na križu; svetinje apostolov Jakoba (mlajšega in starejšega), Filipa, Simona, Tadeja in Barnaba; koščice slavnega španskega kanonika, ustanovnika pridigarskega reda sv. Dominika ter glavo „angeljskega učenika“ sv. Toma Akvinskega. Vsled tega ima kriptna sicer nekoliko pretiran, pa deloma resničen napis:

Omnia si lustres alienae climata terrae,
Non est in toto sanctior orbe locus.

To bi se reklo po naše, da na zemlji ni svetejšega kraja kakor tuluška cerkev sv. Saturnina. Narodni ponos ceni seveda domače znamenitosti višje nego jih ceni objektivna sodba.

Posebej še omenjam njen grandiozni osmerostranski zvonik, ki nadvladuje vso okolico kot značilno znamenje „Rima na Garoni.“ Ne morem povedati, kako je visok; preštel pa sem okna, ki se vspenjajo na vseh osmerih straneh eno nad drugim ter jih naštel 8 v vsakem oddelku, torej $8 \times 8 = 64$.

Sijajen trg je Capitol s ponosnimi palačami in kavarnami, kjer so v pritličju podolgasti prostori, pokriti z velikanskimi baldahini. V južnih krajih nihče ni rad med zidovjem, zato so pred kavarnami in gostilnicami verande, da sede gostje v svežem zraku in lahko opazujejo, kaj se godi po trgu.

V obljudenih mestih dobiš namreč dovolj brezplačne zabave po ulicah; tu vgledaš vedno kaj novega. Jaz sem srečal ne navadno veliko psov, pri katerih bi bil lahko študiral raznovrstne pasme, in mnogo

rigajočih oslov, ki se deró v ravno tisti zvikšani kvarti, znižani kvinti ali sploh v težko določljivih intervalih kakor pri nas. O prosjakih, ki ti sledijo za petami, se mora hvalno omeniti, da imajo do ptujca posebno trdno zaupanje. Navadno so se bližali od zadnje strani in me rahlo cukali za suknjo, proseči miloščine.

Toda hajdi naprej skozi pokrajino *Languedoc*. O železniških sprevodnikih imam poročati, da so sami mladi živahni fantje, ki skačejo urno ob vozovih gori in doli, izklicujejo glasno imena postaj in se vedejo zelo vljudno. Sicer pa je občna sodba vseh potovalcev, da se nahaja v ravnini spodnjega Rodana (*Rhone*) posebno lep tipus ljudstva. Osobito jim dopadajo ženske s svojim bledim obrazom, ki spominja baje klasiških matron rimskega cesarstva, o katerem je tukaj še nekaj sledov v deloma ohranjenih ali že razpadlih stavbah.

V *Tarascon*-u smo imeli daljši odpočitek. Lahko bi si bil mesto ogledal, pa ker je deževalo, sem se sprehajal po kolodvoru.

Tu čitam na steni svarilo, naj se ptujci varujejo rokovnjačev. Zapisano je v fran-

coskem, italijanskem in angleškem jeziku: *Méfiez-vous de voleurs! Diffidatevi dei ladri! Beware of pickpockets!* Nemcem gotovo ni všeč, da se njihov jezik prezira, a Francozi so glede svojega stališča do germanskih sosedov popolno dosledni in težko čakajo prilike, kdaj se bodo odškodovali za hude poraze leta 1870.

Prostorna rodanska dolina je videti zelo obljudena; zato je tudi oskrbljena z vgodno zvezo, kajti na obeh bregovih reke se vije železnica.

Pri pogledu mesta *Avignon* in njegovega mogočnega gradu na višini se spomnim dobe od 1305 do 1376, ko so stolovali cerkveni poglavarji prav v tem gradu, živeli v takozvani 70 letni babilonski sužnosti.

Ko je bil namreč vsled vpliva francoskega kralja Filipa „Lepega“ izvoljen za papeža nadškof iz Bordeaux z imenom Klemen V., si je le-ta nekaj iz političnih vzrokov, nekaj tudi iz ljubezni do svoje domovine izbral sedež v Avignonu. Kardinali so ga prosili, naj se preseli v Rim, v staro in pravo papeževo stolnico, toda zastonj. Klemen in

še šest njegovih naslednikov je bivalo v Avignonu; lahko si mislimo, da ne v prid cerkvi.

Papeštvo je dobilo pred svetom francoski značaj in raztrgala se je edinost, vezoča druge narodnosti z Rimom. Slednjič dobi Gregor XI. toliko poguma, da otrese francosko premoč ter se preseli v Rim l. 1376. Razkol, ki je nastal vsled tega, da sta bila sedaj dva papeža, izmed katerih ljudstvo ni vedelo, kateri je pravi, eden v Rimu in eden v Avignonu, k sreči ni trajal dolgo časa.

Ob desnem bregu Rodana se vidijo Sevene (Cevennes) z najvišjim vrhom Mont Mezenz (1754 m.) Prav lepa okolica je med mestoma Valence in Vienne; vse kaže, da vlada tu blagostanje; kamor pogleda oko sami vinogradi. Koliko se mora pridelati žlahtne kapljice v dobrih letinah, saj je znano, da je Francija najrodovitnejša vinska dežela na svetu.

Bližje smo Lyona, bolj se množe poslopja, zlasti tovarne, kajti Lyon je v pravem pomenu velikanska tovarna. V njem biva nad stotisoč samih delavcev, ki se pečajo s tkanjem svile. Kot prvo mesto za

Parizom slovi tudi zaradi vgodne lege med rekama Rodan in Saone, ki se stekata ob spodnjem koncu skupaj. Mnogo mostov veže mestne oddelke enega z drugim. Hodil sem iz ulic v ulice, s trga na trg, a dalje in dalje se odpirajo nova predmestja.

Glede stare zgodovine bi skoro trdil, da izvzemši Rim ni lahko dobiti kraja, kjer se je kazal heroizem v taki meri kakor pri prvih kristijanih v Lyonu. Že v drugem stoletju po Kristu najdemo veliko krščansko občino, katero je vodil krog leta 150 škof sv. Fotin in njegov naslednik sv. Irenej († 202). Katakombe prastare cerkve v predmestju sv. Ireneja pričajo, da so tekli potoki krvi, katero so prelili ob vladanju rimskih imperatorjev tukajšni kristijani. Na stenah se čita veliko imen mučencev, a nad vse značilen je dostavek: *Irenaeus et cum eo plus quam XIX millia*, t. j. Irenej in ž njim več kot 19 tisoč. Torej višji pastir in v njegovi družbi toliko tisoč zvestovdanih ovčic je prestalo grozovito smrt za sv. vero!

Na zapadni strani mesta je raztegnen podolgast hrib, ves obzidan s hišami. Med

njimi kraljuje slavnoznana štiristolpna Marijina cerkev „N o t r e D a m e d e F o u r - v i è r e s“ (Forum vetus), stoječa na prostoru stare rimske trdnjave. Ko se je nemška vojska l. 1870 bližala Lyonu, so obljubili meščani, da sezidajo namesto starega novo veličastno svetišče Mariji v čast, ako jih obvaruje sovražnika. Vslišani takoj začnejo staviti sedanjo cerkev, ki je bila dodelana v petindvajsetih letih, torej v najnovejšem času. Kako da je krasna in koliko je morala stati, (pravijo da 50 milijonov frankov), se lahko sodi iz dolge dobe zidanja.

Poglejmo še š k o f i j s k o s t o l n i c o sv. Ivana Krstnika, ki stoji ob vznožju Fourviera blizu reke Saone ter priča s svojimi sivimi stenami, da je preteklo že marsikako stoletje od onega časa, ko so jo zgradili v bizantsko-gotskem slogu. V njej sta se vršila d v a v a ž n a k o n c i l a. Pri prvem so imeli leta 1245 zbrani cerkveni očetje mnogo tožba zoper cesarja Friderika II. Ker je prihrul z vojsko v Rim, zbeži papež Inocencij IV. v Lyon, kjer se posvetuje, kaj bi bilo storiti. Friderika je zagovarjal njegov kanclar Tadej Suessa, toda ne s posebnim vspehom.

Pri drugem zboru l. 1274 so bili navzoči odposlanci grškega cesarja Mihaela Paleologa, da se dogovoré zaradi združenja z rimsko cerkvijo. Združenje se je doseglo, ker pa ni imelo prave podlage, tudi ni imelo dolgega obstanka.

16. Iz Francije v Švico.

Na obrežju reke Saone sem se pridružil postopačem, ki so gledali, kako love njihovi tovariši ribe na trnke. Nekateri so splezali prav do škarpinega roba, da na niti obešena vada lažje doseže spodaj tekočo vodo. Kako mora biti človek trden v glavi, da se upa podati v tako opasen kraj, raz katerega bi lahko vsak trenotek padel v globočino! A predrzni ribiči se zanašajo na radovedno ljudstvo, ki opazuje z zanimanjem njihov sport, in bi jim bilo precej v pomoč, ako bi prišli v nevarnost. Poleg tega priplava po reki večkrat kak majhen parnik ali čoln, ki bi ponesrečenca o pravem času vlovil in spravil na suho. Sicer so pa ti ljudje gotovo dobri plavači in si lahko sami pomagajo iz valov, če bi jih neprostovoljen skok pogнал z višine.

V nekem kraju starega Lyona, menda je bilo v obližju cerkve sv. Jurija, vgleдам capina — naj se mi odpusti ta izraz, saj mož morebiti ni po lastni krivdi to — naslonjenega ob vodnjaku in čitajočega časopis „Le progres“. Kaka razlika med raztrganim politikom in listovim naslovom! Namesto da bi mož začel napredovati sam pri sebi, česar je tako zelo potreben, čita morebiti, kako bi se zboljšala armada, da stopi brez skrbi tje čez Ren, ali kako bi se dalo popraviti to ali ono. Toda mislil sem si: Ti nisi edinec, ki se baviš z rečmi, katere te nič ne brigajo; koliko je še drugih, ki se vtikajo v ptuje zadeve, svoje pa zanemarjajo.

Kar tako brez načrta pohajkujoč po raznih ulicah, pridem do spominka, ki proslavlja žrtev morilčeve roke. Hvala, da se nisem pospel do višje stopinje v človeški družbi; koliko brezskrbneje živim v nižjem stanu, katerega mi nihče ne zavida in tudi menda nihče ne čaka, da bi po moji smrti prejkoprej zasedel izpraznjeni prostor. Ti pa, slavljeni predsednik republike, nesrečni C a r n o t, si krvavel na tem kraju

in prestal silovito smrt, katero ti je provzročil hudodelec Caserio 24. jan. 1894. Spominek bo stal mnogo let in pričal, da si zgubil tukaj drago, narodu posvečeno življenje, toda kako dolgo bo še nosilo oholo glavo brezboštvo, ki je zakrivilo že toliko hudobij? Da, ko bi posvetna oblast združena s cerkvijo gojila vero v vsevednega pravičnega Boga, ki dobro plačuje in hudo kaznuje, bi bilo to gotovo najmočnejši jez zoper vsa zločinstva in neprimerno boljše sredstvo kakor drugi varstveni pripomočki.

Z Bogom stari Lugdunum! treba bo zapustiti Francijo in obrniti se proti domu. Na kolodvoru je čakalo veliko vojakov, katerim se kaj dobro podajo francoske čepice in hlače živorudeče barve. Pri pogledu brambovcev domovine mi pride na misel žalostna osoda naroda, nad katerim je triumfovala ohola Prusija; spomnim se, koliko sinov je padlo na bojnem polju leta 1870 in kako Francozi ne morejo tega poraza pozabiti, a težko, da bi prišle izgubljene lepe dežele kaj kmalu nazaj.

V S t. R a m b e r t u je videti cela vrsta vil, ker se hodijo meščani radi v ta kraj

hladit. Kot prijatelja gorá me je zanimala lepa formacija skalovja, vzdigujočega se na obeh straneh ozke doline v mogočnih skupinah, podobnih ogromnim trdnjavam. Tudi v Culozu se sprehaja mnogo gosposkih ljudi, ki uživajo počitnice med krasnim plninskim svetom. Źeleznica se odcepi proti jugu v mesti Chambery in Grenoble, naša pa pelje ob globoki skalnati strugi Rodana, ločečega gorovje Jura od Alp.

Na postaji Bellegarde, kjer smo imeli daljši oddih, me živahen jazbičar zopet domisli značajnosti naših zvestih spremljevalcev. Kako je vesel svoje gospe, ki se je vrnila s potovanja domu! S cviljenjem, praskanjem in skakanjem izraža radost, videč zopet svojo gospodinjo. Njegova navdušenost doseže vrhunec, ko se požene še enkrat kviško ter pretrga dami svileni obleko. Namesto kazni, katere pač ni zaslužil, akoprav je naredil nekaj škode, se vsa družba zasmeye nad psičkom, ki je pokazal tako ljubav pri sprejemu.

Spomnim se pri tej priliki, da tudi moj Miško vganjuje, kam bi bil šel njegov gospodar in odkod pride, ker ga že toliko

časa ni nazaj. Živalica gotovo polega žalostno semintje ter posluša, kdaj začuje znane korake in znani glas. To bo veselje, ko se vrnem.

Iz Bellegarde se peljemo čez visok viadukt, pod katerim teče hudournik Valserine, takoj potem izginemo v dolgem prerovu ter pridemo pri trdnjavi Fort de l' Ecluse zopet na dan. Mogočno zidovje, zgrajeno ob času kralja Ludovika XIV., ima namen, da zabranjuje v zvezi z ozko sotesko sovražniku vhod v Francijo.

Prestopili smo na švicarska tla in kar naenkrat se pokaže G e n é v a (Genève, Genf), ki se imenuje tako rada mesto prostosti, razsvetljenosti, napredka.

Ko so ob času kalvinskega fanatizma opustošili cerkve, pregnali duhovnike ter počenjali grozovitosti, katerih tudi cerkvi sovražni zgodovinarji ne morejo tajiti in ne zagovarjati, tedaj se je začul v Genévi glas: „Post tenebras lux!“ (Po temi luč!) Mesto ima še sedaj ta izrek za svoje geslo, toda ne smemo misliti, da je bila v srednjem veku tema in da je dandanes v Genevi res toliko reformovanih, kakor se obče trdi, kajti

izmed 73 tisoč prebivalcev je lepo število t. j. 31 tisoč katoličanov.

Kalvinu (1509—1564) se ne more odrekati, da je vneto in vstrajno oznanjeval svoje zmote; tako je n. pr. v Genevi vsak dan pridigoval, dobil ljudstvo popolno v svojo oblast in se vedel kot gospodar s povsem odločilno besedo. Prepovedal je veselice, ženske so morale nositi priprosto obleko brez lišpa, denar se ni smel izposojevati na obresti, očitni grešniki so morali delati očitno pokoro, kdor se pa ni hotel klanjati strogim zapovedim, je bil kaznovan z zaporom ali pregnanstvom. Bogoslovje je prikrojil po svojem temperamentu ter do skrajne meje nestrpljiv s silo razširjeval krivoverstvo.

Nekaj groznega in hujši od turškega fatalizma je njegov nauk o absolutni predestinaciji, ki jemlje človeku vso prostost, ker je itak zveličan ali zavržen, naj živi kakor hoče.

Največjo zaslugo, da se je kljub hudemu preganjanju mnogo zmotenih povrnilo v katoliško cerkev, ima goreči Savojec, geneviški škof sv. Frančišek Salezij

(† 1622), ki je bil glede svojega ljubeznivega značaja popolnoma nasproten krutemu Kalvinu.

Blagi Salezij prehodi vso škofijo, pridobi tisoče in tisoče kalvincev pravi veri, ustanovi semenišča za mlade duhovnike in pošilja zapuščenim vernikom dobre dušne pastirje. Vse pa dela s prijazno besedo, da so se tudi heretiki, dobro pomneč Kalvinovo silovitost, čudili Frančiškovi krotkosti.

Škoda znamenite katedrale St. Pierre, ki ima najvišjo in najlepšo lego v Genevi, a je že od 16. stoletja v posesti drugovercev. Rad bi jo bil ogledal, toda iskajoč na vseh straneh vhoda, pritiskam zastonj kljuke na zaklenjenih vratih, dasi je bila nedelja. Kakošno bogoslužje je to, vprašam, da imate zaprto svojo molilnico celo ob takih dnevih?

V katoliški cerkvi Sacré Coeur (ulice Boulevard de Plainpalais) pa dobim precej ljudstva, ki se je vedlo prav vzgledno. Dostaviti imam opazko, da se vidi v krajih, kjer so katoliki v manjšini, več prisrčne pobožnosti nego tam, kjer so v večini. Vzroka

ni treba iskati daleč; povedan je s tremi besedami: quod rarum-carum. Česar imaš v obilnosti, ne ceniš toliko kakor tisto, kar je bolj redko. Vsaj zdi se mi tako in morebiti me ne moti sodba. O tej cerkvi omenjam, da ima s stebri podprt raven strop ter je podobna velikemu salonu. Prvotno je bila last prostozidarjev, ki so imeli v njej svoja shajališča, pozneje so jo posedovali starokatoliki, in slednjič je prišla po nakupu v sedanje roke.

Pravijo, da je Genéva glede naravne lepote brez tekmeca. Mogoče, ali pa tudi ne, ker imajo vsake oči svojega slikarja, ali kakor je rekel tisti, ki še ni bil prav trden v latinščini: de gustibus non est disputantibus. Lepota je namreč pojmov, ki se razlaga na mnogo strani; imamo sicer definicije o njej, toda popolno dovršene menda nobene.

Ob jugu stoječe savojske gore, ki se kopičijo v vertikalnih plasteh ena nad drugo, dajejo okolici značilno podobo. In jezero Lac Léman s svojo 80 klm. dolgo in 14 klm. široko površino je tudi nekaj posebnega.

Najlepši prostor, na katerem se po-
kaže mesto v vsem krasu, je menda Pont
du Montblanc, to je most, ki sega v dva-
najstih obokih z enega brega na drugo stran.
Pod njim se izliva brzi Rodan iz jezera,
šumeč v mogočnem toku med starim in
novim mestom naprej proti francoskemu
ozemlju. Z mostu se odpira čaroben pogled
na sinje vrhove, izmed katerih moli glavar
Alp, velikan Montblanc, svojo belo glavo
4810 metrov visoko.

Ko si prišel na desni breg, stojiš kmalu
na onem osodnem kraju, kjer je stegnil
Luccheni grozovito roko po naši blagi ce-
sarici Elizabeti ter jej zadal z bo-
dalom smrtno rano v srce 10. sept. 1898.
Da vidim ječo, v kateri se pokori morilec,
stopim čez most nazaj in krenem mimo
ruske cerkve naravnost proti tisti skrbno
zavarovani hiši, ki dobiva svetlobo le od
zgoraj doli. Tu je Lucchenijevo dosmrtno
bivanje. Ali bi ne bilo bolje, takega hudo-
delnika precej poslati na uni svet? Nedolž-
nost mora umreti, zločinec pa živi!

Mesto je pravcat „rendez-vous“ vseh na-
rodnosti. Ker biva v njem veliko bogatih

inozemcev ter dohaja leto in dan mnogo ptujcev, dobiš razvedrila kolikor hočeš. Ako bi Kalvin vstal od smrti, bi videl v današnji Genévi ravno nasprotje temu, kar je on zahteval. Prepovedal je vse šumne zabave, kaj pa sedaj? Nikjer nisem videl toliko godál in pihál kakor tukaj. Po ulicah te srečujejo muzikanti vsake vrste, ki prenašajo svoje glasbeno orodje iz gostilne v gostilno, in ako sediš v restavraciji ali kavarni dalj časa, slišiš toliko godbe, da je imaš preveč. Komaj odide ena glasbena družba, že prihaja druga, tretja itd. Običajni krožnik, kamor se pobira plača, gre vedno okoli, in tako se iznebiš na lahek način precej drobiža. Mene so najbolj zanimali novodobni trubadurji — večinoma ljudske pevke — ki si s svojim res lepim glasom, spremljanim po harpi ali guitari, služijo vsakdanjega kruha.

Česar pa tukaj in sploh v Švici ni najti, to so vagabundi ali barabe. Znano je sicer, da se v švicarski zvezni ljudovladi nahaja dovolj nevarnih elementov — kolikokrat se čita, da ima ta ali ona zarota ravno tu svoje agente — toda ti delujejo na skrivnem, a

po zunanje znajo nastopati elegantno. Slabo oblečenega človeka boš težko dobil, kajti ljudstvo drži tako samo na-se, da se vsak sramuje razcapan okoli hoditi. Poleg tega pa policija hitro poseže vmes, ako se pokaže kak zanemarjenec na cesti. Prav tako je prosijaštvo strogo prepovedano; država namreč noče, da bi se kazali njeni podložni pred svetom kot reveži. Te naredbe razlagamo iz tega, ker ima Švica velik dobiček od ptujcev, ki hodijo ogledovat njene naravne lepote. Zato je storila za njihovo komoditeto toliko kakor nobena druga dežela, in da bi nesli popotniki dober vtis s seboj, skrbi tudi, da jih nihče ne nadleguje.

17. Bern.

K o l i k o s k r b i si napravi človek na potovanju! Vlačiti s seboj prtljago in preštevati objekte, ki se te ne drže, da česa ne pozabiš; nervozno iskati vlaka, kateri je pravi, in paziti, kdaj odhaja; prerivati se med gnječo ljudi; vsak dan iskati drugje strehe in mize: — vse to ni baš prijetna zabava. Ako me vrh tega še kdo prekani, ali se pri-

meri druga nezgoda, tedaj je dobra volja pri kraju in slišati moram lastno očitaje: Čemu se pehaš po svetu, ko bi doma lahko živel v miru!

Take misli mi hodijo po glavi, ko se poslavljam od Genéve. Tedaj vglebam na kolodvoru kar celo družino: očeta, mater, kopico malih otrok in zraven njih v culicah povezano blago, iz česar sklepam, da se selijo v drug kraj. Najmanjšega otroka pestuje žena; večjega, ki tudi še ne more hoditi, ima mož v naročju; ostali drobiž se pritiska k obema. Sedaj začnem drugače računati, namreč tako-le: Sam si, nikogar nimaš, da bi moral skrbeti zanj, teh pa je sedem; kar vidiš, je skoro gotovo njihovo celo premoženje, in vsem služi kruh eden, ki morebiti zaradi slabe plače pritrguje sebi, da imajo vsi skupaj kaj jesti. Glej, to so ubogi ljudje, a tebi ni nobene sile.

Tačas prihrumi vlak na peron. Zapustili smo Rim „reformovanih“ — kakor nazivljejo Genévo zaradi mnogega števila kalvincev — ter se odpeljali preko lemanskega jezera v Bern. Rad bi bil gledal po okolici, toda na tako neugodnem sedežu ni bilo mo-

goče. Šele v L a u s a n n e se je voz izpraznil, in dobil sem pripraven prostorček poleg okna.

Vedno bolj zginjuje gorovje Jura na severo-zapadu, dalj časa pa se še blesti prav poleg nas jezero ob južni strani. Veliko palač stoji v bregu ena nad drugo, ker ima Lausanne vzvišeno lego nad železnico. Povsod so zasajeni vinogradi, da bi lahko trgal grozdje kar iz vagona, a vlak gre preveč hitro. Takoj za mestom F r e i b u r g se prepeljemo čez 80 metrov visok most, pod katerim teče v globočini zelenkasta Saane, ki ima svoj izvir daleč gori v bernskih platinah. Sopotniki so govorili do sedaj večinoma francosko; bližje smo Berna, bolj prevladuje švicarska nemščina, katero moraš pazljivo poslušati, da jo razumeš.

Da-si ima B e r n le krog 60 tisoč prebivalcev (med njimi samo 7 % katolikov), se prišteva vendar glavnemu mestu Švice, ker ima zvezna vlada tu svoj sedež v krasni palači, venčani z mogočno kupolo. Mesto je zgrajeno na strmem polotoku, na treh straneh se okoli njega pretaka reka Aare; nenavadno visoki, krasno izdelani mostovi vežejo sre-

dišče s predmestji. Lahko rečem, da je Bern izmed najbolj zanimivih mest, kar sem jih videl do sedaj. Ohranil je še „purgarsko“ podobo in starinski značaj, ki se kaže v obokanih nizkih hodnikih, ozkih hišah, semtertje skrivljenih ulicah in srednje - veških spominkih. Kako to prijetno vpliva na potnika, ki vidi drugod same palače, vse po geometriških pravilih stavljene ena poleg druge.

Za kolodvorom obstojim pred velikim poslopjem, čitajoč nad glavnim vhodom napis: *Christo in pauperibus*. To je gotovo kaka dobrodelna naprava — si mislim — kajti besede bi pomenile po moji razlagi: „Kar ste storili kateremu mojih najmanjših bratov, ste meni storili.“ (Mat. 25, 40). In nisem bil v zmoti. Na vprašanje, kdo prebiva v tej zgradbi, mi odgovori mimoidoč gospod, da da je to meščanska bolnišnica.

Ne daleč proč (Laupenstrasse) so sezi-dali katoličani pred nekaj leti k r a s n o b a z i l i k o v čast sv. Trojici. Poprej niso imeli nobene pripravne cerkve, a sedaj so z mnogimi žrtvami postavili to monumentalno hišo božjo, s katero se lahko ponašajo. Toda

zelo je zadolžena; na tablici nabiralnika se bere: „Ker ima cerkev še 200 tisoč frankov dolga, naj je ne zapusti nihče, da bi jej česa ne daroval.“ Taka prošnja vzbudi gotovo v vsakam srcu brcu usmiljenje.

Druge cerkve so v luteranskih rokah. Pred vsem omenjam „Münster“, ki se vidi s svojim belim kamenitim stolpom kot značilnim znamenjem Berna daleč okoli. Ta veličastni gotski dom (85 metrov dolg, 34 metrov širok in 23 metrov visok) (so začeli staviti l. 1421. Delo je vodil mojster Matija iz Strassburga, čega soha je tu ohranjena s podpisom njegovega gesla „Mach's na.“ Oltarjev ali kakega kinča iščeš zamra v notranjščini, o kaki molitvi ni govora, izprehajaš se semtertje in ogleduješ stare spominke, kakor v posvetni dvorani Slavne orglje služijo po letu za večerne kočerte, plačati moraš en frank vstopnine. Morebiti bi si bil zaslužil tudi jaz par frankov, pa me niso pustili k igralniku.

Zgodovinsko še bolj važna je francoska cerkev v Zeughaus - Gasse z nekdanjim dominikanskim samostanom. Tu je, vračujoč se s cerkvenega zbora v Kon-

štancu, papež Martin V. v praznik svetega Rešnjega Telesa 1418 maševal pri velikem oltarju, obdan z množico kardinalov.

Potnik dobi v Bernu mnogo intere-
santnega, s čemur se kratkočasi.
Meni je postalo mesto nekako domače, da
se ga vedno rad spominjam. Na močnem
mestnem stolpu imajo imenitno uro, pred
katero čaka vedno nekaj tujcev, kdaj začne
biti. Vse gleda nakvišku, ko zapoje petelin
in zapahlja s perutnicami. Ob udarcih ure
gredo medvedje v kolobarju okoli, na pre-
stolu sedeči kralj pa giblje z žezlom ter
odpira usta, kakor bi dajal povelja. Smeješ
se nad to skoro otročjo, a vendar duhovito
iznajdbo. V obližju vgledaš sredi vodnjaka
na stebru stoječega moža, ki ima več malih
otrok natlačenih v vreči, enega je zadrnil
celo za pas, da mu visi ob strani. Najhuje
pa se godi onemu revčeku, katerega je
videti le pol, kajti drugo polovico je mož
že požrl. (Kindlifresser - Brunnen). To kuri-
joznost so postavili v spomin dogodbe
leta 1288, ko je jud umoril krščanskega
otroka, vsled tega so vse jude pregnali iz
mesta.

Pred gledališkim poslopjem je stalo v gručah nekaj gospodov in dam, katerim se pozna ob prvem pogledu, da so igralci; zbirali so se za kako skušnjo ali pa so prišli po plačo. Ker v poletnih mesecih ni rednih predstav, sem imel igralce za potovalno družbo, ki se producira po večjih mestih. Vsem se vidi na obrazu, da so prestali že marsikaj, ne samo na deskah odra, temveč tudi v boju življenja. Eden je bil na licu obvezan s črnim robcem, bržkone ga je trgalo po čeljustih, mogoče tudi, da je dobil neljubo potezo v kakem dvoboju. Še bolj odcvele so videti dame. Ena, zabuhlega brezbarvenega lica, je šetala gori in doli, držala med dvema prstoma smodko ter pošiljala iz ust krepke bele oblačke. Ako bi nosila slabo obleko, bi jo imel za „propalo“ žensko. Tako pa predstavlja v igrah skoro gotovo kako mater ali gospodinjo, ki imponuje s svojim globokim altom. Mimogrede naj dostavim, da se mi gabi ženska, ako jo vidim kaditi. Druga, bolj mladega obličja a velih lic in drobnih oči, ima po moji misli vlogo prvega soprana, sprehajajočega se v najvišjih legah, ki se zgublajo

že v cviljenje ter išče prvenstva v prisiljeni kromatiki in nenaravnih koloraturah, s „pudrom“ pa nadomešča to, česar jej manjka na pristni lepoti, da všečuje kavalirjem, ki pobijajo čas pri predstavah.

Kolikokrat se norčujejo po glediščih iz najboljših reči, in preslepljeno občinstvo ploska; kako radi tirajo na oder duhovsko osebo, da jo spravijo v zvezo s kakim ničvrednim prizorom, in nerazsodnim poslušalcem je všeč. Ako bi pa postavil glumača poleg redovnika in igralko poleg redovnice, komu bi dal prednost, koga bi višje cenil? Tu uživanje sveta, želja hvale, življenje brez premagovanja, laborovi venci, tam delo zaradi Boga, žrtvovanje iz ljubezni do bližnjega, molitev, trnjeva krona. Pojmi o čednosti nam niso tako otemneli in vest še ni tako zamrla, da bi ne znali več ločiti dobro od slabega ali popolno od nepopolnega. Zato ne moremo misliti, da bi čednosti vsaj v srcu ne spoštoval tudi tisti, ki je sicer že globoko propadel.

Ako prideš kdaj v Bern, ne pozabi obiskati naravo-zgodovinskega muzeja (Waisenhaus-Strasse), kjer je mnogo veleimenitnih

reči iz prirode. Med drugimi te bo posebno zanimal bernardinski pes Barry, ki stoji kakor živ pred teboj. Barry je bival 12 let v samostanu vrh prehoda velikega sv. Bernarda (2472 m), ki pelje iz Švice na Laško. Po tako visokih krajih je potovanje zelo nevarno o viharjih in zametih. Zato imajo tukaj menihi hospic, da sprejemajo popotnike pod streho ali jih iščejo po samoti, ako mislijo, da je kateri opešal na potu. V posebno pomoč so jim veliki izučeni psi, ki osledé ponesrečence in potem z raznimi znamenji (lajanje, tuljenje, cviljenje, mahanje z repom, nagli skoki) kažejo menihom, kam naj gredo iskat. In ravno Barry se je tako odlikoval v tem poslu, da ga ni bilo treba nikdar opominjati njegove dolžnosti. Kadar je nastopila megla ali začelo snežiti, tedaj ni mogel ostati več doma. Nemirno je letal gori in doli, lajal in iztikoval po potu, kje bi našel kakega človeka, ki ne more več naprej. Marsikoga je izkopal sam iz snega, potem hitel naznanjat v samostan, da je dobil reveža ter na ta način rešil veliko ljudem življenje.

In kako tragična je bila njegova smrt, dasiprav ga je dohitela v spolnovanju nje-

gove dolžnosti! Popotnik, h kateremu prileti Barry, da mu pomaga iz zameta, vstreli zvestega Bernardinca, misleč, da ga hoče popasti stekel pes. Pogumna žival torej po vsi pravici zasluži časten prostor med zbirko v muzeju, vrh prehoda so mu postavili spominek.

Odkar je iznajden telefon, so menihi na obeh straneh prehoda, t. j. od švicarske in italijanske strani zgradili hišice, ki stoje v kratki oddaljenosti ena od druge. Hišice so zvezane s hospicem po telefonu, s katerim lahko vsak popotnik naznani, da čaka rešitve. Redovniki dobro vedo, iz katerega zavetišča dohaja glas, in takoj se s psi odpravijo na pomoč.

Tudi živi medvedje niso kar si bodi, vsak jih rad obišče v zabavo. Pojdiva na vzhodnjo stran mesta in stopiva čez most Nydeck, pa sva kmalu pri njih v takozvanem „Bärengaben.“ Ker ima Bern v svojem grbu medveda, opaziš na veliko krajih medvedjo podobo. Prav zato imajo meščani vedno nekaj živih eksemplarov, da so toliko bolj ponosni na svoj grb. V okroglo obzidanem prostoru se izprehaja sedaj šest kosmatincev:

štirje starci in dva mladiča, gledaš jih od zgoraj doli kakor v cirkusu. V sredi stojite dve visoki smreki, po katerih plezajo navzgor in navzdol, da so vse veje polomljene in koža odrta. Tudi kopališče so jim napravili, v katerem se hlade in pljuskajo vodo semtertje.

Ves dan imajo dovolj obiskovalcev, ki gledajo njihove burke, kako se premetujejo po bazénu, kako na zadnjih nogah stoječi prosijo jestvine ali se celo klofutajo med seboj; večkrat kateri zarujeve, ako mu ni vse po godu. Vreči jim smeš samo kruh ali korenje, katerega kupiš pri bližnjem branjevcu; občinstvu je strogo prepovedano, dajati jim kaj drugega, ker si lahko pokvari prebavila. In škoda bi bila vendar velika, ako bi moral vsled tega kateri poginiti, kajti živ medved se ne dobi tako lahko kakor druga žival.

Pa vrniva se v mesto nazaj, da stopiva v obče znano gostilno „K o r n h a u s - k e l l e r“. V teh podzemeljskih prostorih je imela nekdanja vlada kot skrbna mati veliko zalogo žita za čas lakote, sedaj dobiš tukaj postrežbo v jedi in pijači, kakršno

zahtevaš. To ni niti gosposka niti kmečka restavracija; vsakemu gostu, naj je višjega ali nižjega stanu, servirajo dobro, točno in po isti ceni, saj ima denar vsakega enako veljavo. Da, v tej kleti se bom krepčal in hladil, kadar potegne vgodni veter in me zopet zanese v Bern.

18. Iz Berna v Zürich.

Vso to pisarijo z naslovom „Med romanskimi národi“ bi moral sedaj pravzaprav končati, ker smo v Bernu že med nemškimi Švicarji. Toda ako to storim, mi zna kdo očitati, da sem popotne spomine prezgodaj dovršil, preden sem namreč prišel domu; želim torej povedati tudi ostale dogodke ter se posloviti od bralca še le pri povratku v domovino.

Rad bi se bil pomudil dalj časa v Bernu, a treba se je držati določenega reda in odriniti naprej. Zopet ropotajo kolesa ter nas neso proti severu, da vidimo švicarske nižave. Pri Burgdorfu se odpre dolina E m m e n (Emmenthal), znana po okusnem siru; ob

jugu vedno bolj zginjujejo gore, bližje smo reki Aare, širša postaja ravan:

In kamor se oko ozre,
povsod se mi nov svet odpre.

Opazil sem mnogo narodne noše, posebno pri ženskah. Svitlobeli rokavi jim segajo do lakti, odtod dalje ogrinja roke črn pajčolan, bäržunasti modrci so okrašeni s srebrnimi verižicami, pripetimi na hrbtu in na prsih, klobuček na glavi pa dovršuje slikovito obleko.

V A a r a u - u dobimo mlado sopotnico. Vso pot ni govorila z nikomur in nihče ni govoril ž njo, a na njenem vedenju ni videti kake domišljavosti, pač pa odseva s tega obraza nepokvarjeno srce. Pomaknem se k tovarišu ter mu pravim:

„Česa spominjajo te poteze? Ali ni profil podoben onemu naše pokojne cesarice Elizabete, kakor jo slikajo izza njenih mladih let?“

„Saj res“ — mi pritrdi — „hitro ste dobili enakost. Tudi mene je opozoril obraz na nekaj znanega, pa nisem mogel takoj najti primere“

Krasna si mladost, a spomlad ti je vsojena le kratko dobo!

„H a b s b u r g!“ — s to besedo me opozori prijazen gospod na poraščen grič, kjer se vzdiguje nad vasico Schinznach sivo zidovje, zibelka Habsburžanov. Tu je domoval pogumni in pobožni grof Rudolf, katerega so leta 1273 izvolili za cesarja. Takoj za mestecem Brugg se prepeljemo čez vodo Reuss ter dospemo skozi marno obdelano dolino v Z ü r i c h. Večina popotnikov zapušča vozove. Treba je opreznosti, da ti ne stopajo na kurja očesa, da se čim prej preriješ skozi grozno gnječo in poiščeš pripravno stanovanje. Še hujše je pred kolo-dvorom. Tu izbruhne pravcata rabuka med postrežčeki in fijakarji, kdo prevzame mojo prtljago, katero zahtevajo kar nasilno iz rok, da nimam skoro več osebne prostosti. Vrh tega se razlega vpitje, da ni slišati nobene pravilne besede, vmes ropot kočij, vihranje konj in vdarci kopit. Povsod boj za življenje!

Sedaj še le spoznam, kaj je Zürich. To je veliko mesto, da, največje mesto v Švici, broječe 160.000 prebivalcev. Izročivši robo

priletnemu postrežčeku, ki me spremlja v bližnji hotél Brünig, dobim v prvem nadstropju sobo za dva in pol franka na dan. Gostilna sicer ni prve vrste, pa vendar s snažno opravo in dobro postrežbo.

Mesto leži 409 m. nad morsko višino med gorama Uetliberg in Zürichberg. Na južni strani ga obdaja podolgovato jezero, okrašeno s palačami, kakoršne vidiš komaj na Dunaju. Čez reko Limmat, ki teče iz jezera in loči mesto v dva dela, je zgrajenih več mostov, vezočih desno in levo nabrežje. Od obeh gorskih strani dobivajo prebivalci dobro pitno vodo, katero zajemajo v 600 tekočih studencih.

V Zürichu se nahaja jako različno ljudstvo, bodisi glede národnosti, vere ali politiskega prepričanja. Mesto je popolno internacionalno in v pravem pomenu dom ptujcev; za vsakega je prostor, da le živi po deželni postavi. Odtod toliko emigrantov, ki so prostovoljno ali neprostovoljno zapustili svojo domovino ter dobili tu varno zavetje. Pravijo, da je vsak dobro došel, samo anarhistov ne marajo. Omenjati pa menda ni treba, da je med temi naseljenci dosti ro-

varjev, ki delajo na skrivnem pogubne načrte.

Tudi o šolstvu trdijo, da stoji na nenavadno visoki stopinji. Raznih šol, manjših in velikih, imaš kar na izbiro, eno poslopje lepše od drugega. Zato se ponaša mesto z neko učenjaško slavo, ki dosega vrhunec v občeznanem vseučilišču in glasoviti politehniki. Oba zavoda sta združena v eni velikanski palači, do katere se pripelješ iz nižjeležečih ulic po strmi elektriški železnici. Da je vsled toliko učnih naprav knjigotržstvo zelo razvito, se ume po sebi. V prodajalnicah dobiš najrazličnejšega berila od preproste knjige do najvišjih akademiških raziskovanj, ki se bavijo z vsemi verjetnimi in neverjetnimi hipotezami človeškega duha.

Izmed cerkva je vredno pogledati Grossmünster, sezidan v čast sv. mučencem Feliksu, Ekssuperanciju in Reguli, o katerih poroča legenda, da so prišli z bližnjega limatskega obrežja tu-sem, vsak z odsekano glavo v roki, v znamenje, naj se na tem kraju pokopljejo njihova trupla. Cerkev, sedaj lastnina protestantov, kaže romanski slog; čudno, da je svetišče zidano v pravo-

kotu in ne v zaokroženi obliki. Posebnost zidave se kaže tudi v tem, da glavni vhod (portale) ne stoji svetišču nasproti, ampak ob strani cerkve. Znotraj ne vidimo nobenega okraska, poleg nas in nad nami se vspenja samo golo zidovje. Katoličanu, ki je vaju v hiši božji oltarjev, podob in raznega kinča, se zdi tako svetišče popolno zapuščeno, a reformovani hočejo imeti vse strogo priprosto. Spomin treh obglavljenih svetnikov je pa vendar ohranjen med njimi, da, časté jih kot svoje zavetnike; ves kanton Zürich ima namreč še dandanes njihove podobe v državnem pečatu. Pozabiti tudi ne smemo obeh cerkvenih stolpov, ki se vidita daleč okoli. Pokrita z vitkima kupolama sta kinč Grossmünstru ter dajeta mestu nad vse prijazno podobo.

Enako Ivanu Kalvinu v Genévi je U d a l - r i k Z w i n g l i (1484—1531) v Zürichu po svoji glavi prevstrojil katoliško vero ter v bistvenih točkah prišel navskriž z njenimi pristnimi nauki. Poprej župnik pri slavni romarski cerkvi Maria Einsiedeln pride Zwingli l. 1518 v Zürich, kjer mu je odločen važen delokrog v Grossmünstru. Žal,

da je svoj bister um in ognjevit govornišk talent zlorabil v oznanjevanju takozvanega čistega evangelija, ki pa ni bil drugzega kakor krivoverstvo.

Gledé bogoslužja je zahteval reformator, da se ima vršiti brez vsakega sijaja; zato ukaže odstraniti iz cerkva oltarje, podobe in orglje, slikane stene so se morale pobeliti, iz dragocenih posod so kovali denarje, da slednjič za božjo službo ni ostalo drugzega nego pridiga in čitanje sv. pisma.

Posledica rovanja je bila, da so se švicarski kantoni ločili v dva sovražna tabora, ki sta se spoprijela 11. oktobra 1531 v hudi verski vojski pri Kappelu, severno od mesta Zug. Katoličani so premagali svoje nasprotnike, in Zwingli sam, ki se je oborožen podal v boj, ni prišel več živ nazaj. V novjšem času (1885) so mu postavili blizu Grossmünstra poleg reke Limmat bronast spominek.

Ostalih 14 (!) protestantovskih cerkva nam ni treba omenjati, obiščimo raje novo k a t o l i š k o b a z i l i k o „Liebfrauenkirche“, katero ugleda takoj vsak ptujec ter vprašuje, kaj je ta zgradba. Že njena impo-

zantna lega v precejšnji višini (Weinbergstrasse) jo dela častitljivo, osobito masivni zvonik, ki spominja z mnogimi okni onega pri cerkvi S. Sernin v Toulouse na Francoskem, akoprav ima zadnji osmerostransko obliko, ta pa le čveterostransko. Srednja ladija nima ne svoda ne stropa, da se vidi skozi lično izdelano tramovje sama streha, na velikanskem oboku pred svetiščem pa bereš besede: „Salve regina, mater misericordiae, vita, dulc.“ Duhovščina izdaja vsako saboto list, ki stane 50 centimov za celo leto. List naznanja duhovna opravila nedelje in naslednjega tedna, opominja odraščene, naj dohajajo vsaj ob nedeljah in zapovedanih praznikih k maši, priporoča starišem, naj pošiljajo otroke v cerkev itd.

Ako prideš v Zürich, hočeš videti nekaj veliko - mestnega življenja. V tem oziru ti dam dober svèt. Ni treba, da bi hodil iz ulic v ulice ter se vedno umikal na desno in levo, poišči si n. pr. ob deveti uri zjutraj pripraven prostor na krasnem trgu pred kolodvorom, ali pa se vstopi na vogel bližnjega mostu. Tu imaš izvanredno zabavo v prizorih, ki se vrše eden za dru-

gim. Mimo tebe hiti ljudstvo raznega stanu in opravka, da ti kar mrgoli pred očmi. Pravo človeško mravljišče je to; kakor iz rogov prihajajo vedno nove množice na dan; komaj vloviš en zanimiv „tip“, že se prikaže drugi, toda vsak zgine med čudno mešanico ali se izgubi v bližnjem ovinku. Težko boš ugledal koga brez dela, vsakemu se mudi, ker ga določena ura kliče domu, ali v pisarno, šolo, kuhinjo in kdove kam drugam.

No, sedaj pride vendar mož, ki pelje počasi čuden voziček za seboj. Akoprav je vehikelj visok, zdi se vendar, da nima nobene teže, saj se mož nič ne upira z njim. Vedno bližje prihaja in slednjič se ustavi skoro nalašč poleg mene. Ni čuda, to stvar bi še otrok prepeljal, ker je vsa votla. Na štirih straneh so razpete plahte najbolj živih barv, da jih mora vsakdo pogledati, ob španskih stenah pa se z velikimi črkami naznanja „eine grosse Sehenswürdigkeit in Zürich.“ To originalno vado preteguje postrežček od jutra do večera semintje, se ustavlja ž njo na trgih, ljudstvo bere naznanilo in podjetnik dobi obiskovalcev do-

volj, da še poštevam ne, kar mora plačati za ambulanco.

Na ptujem opazuješ vsako reč bolj z zanimanjem in bolj brezskrbno kakor doma. Z večjim zanimanjem zato, ker je reč nenavadna, torej ptuja; brezskrbno pa zaradi tega, ker se ni treba ozirati na druge ljudi, saj si popolno sam. Nikogar ne poznaš in tebe nihče ne pozna, nobeden te ne pozdravi in ti nobenega, živa duša se ne zmeni za-te. Kako prijetno čutilo, da si prost enako ptici pod nebom. V kraju, kjer bivaš, ostaneš dokler hočeš, in ko si se naveličal, imaš odprte vse štiri strani sveta, da greš naprej, kamor se ti poljubi.

Za svojo osebo moram pripoznati, da sem v ptujini bolj šir nego doma, naj že opazujem to boljšo stran v kakršnemkoli oziru.

Osamljen se obračam z večjim zaupanjem proti nebeškemu oboku, kjer je naša prava domovina. „Veri christiani patria est coelum“ je odgovarjal apostol Norika sveti Severin († 482) na vprašanje, kdo je in odkod pride.

Na ulicah srečujem množico ljudi najrazličnejših stanov. Vsi so mi neznani, in

vendar so moji bratje, ker imamo skupnega Očeta v nebesih. Dasi je med njimi mnogo takih, ki so pozabili nanj, prejemajo vendar vsak dan njegove darove. Glej božjo dobroto!

Gledajočemu velikanske stavbe in umotvore, stopa pred oči silovitost človeškega duha, ki je to izumil in izvršil. Kljub temu ima vsaka stvar eno ali drugo pomanjkljivost, da ni popolna, naj je še tako občudovanja vredna. Kaj so vsa dela človeških rok v primeri s stvarstvom, posebno s svetovi nad nami? Glej božjo vsemogočnost!

Ko se bližam velečastnim domom, vspeenjajočim se v višave, ter vstopim v notranji skrivnostni mrak, kamor dohaja skozi krasno barvana visoka okna nekaj čarobne svetlobe, tedaj se vzbuja v srcu tista prijetna čutila, ki niso vselej v naši oblasti. To ni običajna vsakdanja molitev, ampak oni blaženi trenotek pobožnosti, ko je duša dvignena v nadzemeljsko bivanje, kjer bi se rada mudila dalj in dalj. In ako bi tudi tukaj sklenil zemeljsko potovanje — v nekem kraju nas itak čaka konec — imam upanje, da najde truplo prostor v blagoslovljeni prsti, iz katere se vzdigne ob dnevu vesoljnega vstajenja.

Pa — naj se kaže širni svet v bogastvu in krasoti, nobena reč me ne premoti, da bi ne ljubil nad vse svoje domovine. Majhena je in skoro neznana, a lepa; osebito slovenski planinski kraji ne zaostajajo za toliko hvaljeno romantiko švicarskih in tirolskih snežnikov. Čemu torej poveličevati to, kar je ptuje; le doma se ozrimo okrog sebe, pa bomo našli marsikaj, na kar je lahko ponosna naša dežela.

19. Zopet na Avstrijskem

„Ha! wie will ich triumphieren!“ — vskliknem z Mozartovim Osminom, ko včakam pred odhodom iz Züricha prijetno z a b a v o. Trajala je sicer le malo časa, pa vendar sem jo smatral kot proslavo moje osebe, ki ni imela do sedaj veljave drugod kakor edino pri gostilničarjih in natakarih. In kako je prišlo to nenadoma! Poprej moram pa še omeniti, da mi je skoro dobro dejalo, ko se dva francoska duhovnika v „Liebfrauenkirche“ nista mogla razumeti z nemškim cerkvencem; kar gledali so se in z rokami kazali eden drugemu. V slični

dasi ne tako veliki zadregi sem bil jaz pri Spancih in Francozih, poskusite torej še vi te prijetnosti.

Sedaj pride tisto, kar sem imel zgoraj v mislih. Zadnji, ki bi rad maševal, je častitljiv mož kakih 60 let. Pred velikim oltarjem je poljubil tla, potem pa z nekakim strahom stopil v žagrad, češ, kako ga bodo kaj sprejeli, posebno zato, ker se mu je precej zakasnelo. Glede tega, da so že odšli domači duhovniki po svojih opravkih, me prosi cerkvenec, naj zahtevam jaz od prišleca škofijsko spričevalo. Aha, poprej so pregledovali drugi moj „celebret“, sedaj vas bom pestil jaz. Tako se povračuje vse na svetu.

Glasno in počasi čitam listič s pečatom nadškofijstva v Marseille. Iz njega izvem, da je pred menoj stoječi duhovnik superijor misijonarjev, katerega naj povsod sprejmo prijazno in mu ne delajo kakih zaprek. No, jaz jih gotovo ne bom, saj je obleka spoštovanega gospoda bolj klerikalna nego moja. Z uljudnim odgovorom: „merci, bien“ mu dam priporočilno pismo nazaj in opomnim strežaja, da je vse v redu. Čutil sem, kakor bi

me v pravni zadevi, katero sem ravnokar rešil v pozitivnem smislu, obdajal nimbus samozavesti, škoda za tako kratek ponos! Tolaži me misel, da vse hitro mine na svetu, a neko zadoščenje nesem vendar s seboj v Avstrijo.

Dve uri po tej dogodbici sem zapustil mesto. Da, krasno si, tako krasno pa vendar ne, kakor te opisujejo fantasti.

Slušajmo slavo, katero mu poje neki beletrist: „Le slikar more izraziti s čopičem, česar mi ne moremo s peresom. Najlepši del sveta je Evropa, najlepša dežela Evrope je Švica in Švice najlepše mesto si ti o — Zürich!“

Ta trditev bi se morala bolj logično podpreti; zadostovati more lahkovernim, ne pa onim, ki se ne dajo prepričati s tako splošnimi dokazi. Kaj pravita mesti Genéva in Lucérna? Zадnje sicer nisem videl, a čul o njej veliko hvale.

Odrinili smo iz Züricha. Dolgo časa se vrsté na obeh straneh jezera vile in gradovi, slednjič pridemo zopet v prosto naravo, kjer ni treba dihati več kozmopolitiškega zraka. V okolici Horgen in Au je videti mnogo

sadnega drevja, med njim košate tepke, ki obetajo dobro letino. Proti jugu se kažejo visoki vrhovi, katere nadkriljuje orjak Glärnisch (2910 m); ob vznožju je skrito mesto Glarus. Rad bi pogledal vanj, toda naša črta gre ob samotnem jezeru (Wallen See) v rensko dolino.

Tu sem imel čast, seznaniti se s pruskim Nemcem; prišteval bi ga omikancem, ako bi ne bilo na svetu nobenega zemljepisja. Tekom pogovora sem spoznal njegovo grozno nevednost v tej stroki in ga miloval tembolj, ker se je kazal v obleki in vedenju pravega kavalirja.

Kako nas goljufa vnanjost! Kolikokrat ima skromen človek bogato zalogo znanosti, pa svet ga ne čisla in večkrat samo zato ne, ker nima iz najlepšega blaga narejene ali ne po novejšem kroju prirezane suknje. Prislovica „habitus non facit monachum“ velja o vsakem stanu; ne dajmo se torej slepiti navidezni veljavi, za katero se skriva pogosto sama fraza ali kakor pravimo po domače — puhla glava.

Ko se peljemo mimo Wallen See, vpraša, kako se imenuje jezero. To sicer ni

nič posebnega, ako ne ve imena, bolj me iznenadi drugo vprašanje: „Ali smo sedaj v Švici?“ Pri Sargans-u zavije železnica ob Renu naravnost proti severu, kar se mu tako čudno zdi, da izusti opazko: „Zakaj se peljemo nazaj?“

Človek, ki potuje brez glave okoli, ima pač take pojme o svetu, kakršne mu vstvarja njegova domišljija. Ptuje dežele je videl, toda stopajo mu zmedeno pred oči, da si ne more narediti prave podobe. Na vse zadnje ni posebnega razložka med njim in tovarnim blagom, katero naložé v enem kraju ter odpošljejo z voznim listom do zadnje postaje.

Navadil sem se, da človeka ne sodim po tem, kar na njem vidim, naj je še tako imenitno opravljen, temveč po njegovi naravi in omiki. Prvo sicer težko spoznamo, drugo pa lažje, in popolno prav je imel tisti profesor, ki je rad rekel nevednemu učencu: „Aus der Antwort weiss ich jetzt Vieles, was Sie nicht wissen.“

Pri mladih ljudeh, ki živijo od same domišljije ter imajo v takozvanih nerodnih letih sebe za najmodrejše, moramo seveda

delati izjemo, ker ti mladiči še nimajo vtrjenega značaja. Drugače je pri onih, ki so prišli že k pameti, in gledajo svet, kakršen je. Žal, da je vnanjost tako rada v nasprotju z notranjščino. Pod imenitno obleko najdemo marsikdaj prav omejeno osebo, o kateri se čudimo, da je mogla splezati na višjo stopinjo v človeški družbi. Toda skušnja uči, da imata slučaj in sreča zelo važno ulogo v našem življenju.

Ravno tako zagrinja človekova vnanjost tudi to, kar se vrši v njegovi duši. Na videz je vse lepo in vrejeno, a če bi mogli pogledati do dna, bi videli, koliko viharjev besni v srcu, koliko skrbi razriva mir, koliko zlobnih misli blodi po glavi in koliko ničvrednih značajev se skriva pod krinko prijateljske ljubezni.

Živahno gibanje se razvije v Buchs-u ob avstrijsko-švicarski meji. Najprej nam finančni stražniki pregledajo kovčke in nahrbtnike, potem se v kolodvorski gostilni pokrepčamo za nadaljno potovanje. Jaz imam precej „rešpekta“ pred takimi restavracijami, ker sem dobil že večkrat za dober denar kaj slabega, zlasti mi je obležala v želodcu

italijanska Ventimiglia z njenimi „cammerieri“, ki bi me bili pred štirinajstimi dnevi radi osleparili, pa se jim nisem pustil. Tega ne bom več ponavljal, saj sem že ondi omenil, le toliko rečem, da me navdaja neka tiha mržnja do frakov in kravat. Nevem, zakaj mi ne ugaja ta noša, bržkone je to moj osebni okus, ali mogoče zato, ker nisem imel nikdar tako elegantne obleke v svojem življenju.

Pač enkrat, ko sem doli v Ljubljani delal nevkretne poklone višjim gospodom — toda ne proseč kake milosti — sem nosil nov „Staatsrock“, ki je spravljen sedaj, če tudi še prav dober, med staro šaro, in morebiti sanja o tem, komu pripade po moji smrti. Jaz nisem bil zanj in on ne za mene, zato sva se ločila, in prav nič ne pogrešava eden drugega.

Da pridem zopet v Buchs nazaj, omenjam dobro in točno postrežbo v kolodvorski restavraciji, kjer so servirale ženske. Priprosto oblečene služkinje so donašale potnikom vsega dovolj, računale zmerno ter se vedle prav spoštljivo.

Kjer dobim kako spominsko knjigo, v katero vpisujejo turisti svoja

častita imena, in dostavljajo bolj ali manj duhovite opazke, ki so se porodile v njihovi lastni glavi, rad brskam po listih, da zasledim kaj markantnega. Tudi tukaj naletim na „Fremdenbuch“, v katerem se je ovekovečil izletnik, ki je plezal prej ta dan na 2504 metrov visoki Säntis, s sledečim originalom:

Kleine Steine, grosse Steine,
Müde Beine, Aussicht keine.

Vratar začne klicati: Feldkirch, Bludenz, Arlberg, Innsbruck, in vse hiti k vozovom. Vsak bi rad dobil prej ko mogoče pripraven sedež zase, in za svojo robo prostor na polici, vsled tega nastanejo prepiri, porivanja in celó nasilstvo. Sprevodniki vpijejo: „Platz genug, Ruhe, Unsinn, Sie sind doch gebildete Leute!“ Res je čudno, da so tudi ljudje boljših stanov večkrat surovi; ako pa vidijo nad priprostim človekom neoglajeno vedenje, vpijejo takoj, da mu manjka olike.

Vlak nas prestavi čez renski most ter brzo piha po avstrijski zemlji ob vodi Ill proti Bludenz-u. Na jugo-zapadu je raztegleno gorovje Rhätikon, izmed katerega

vzdiguje ledenik S c e s a p l a n a svojo belo glavo v višini 2962 metrov; velikanski prod, segajoč prav sem do ceste, pa kaže srditost hudournikov, ki se drve ob nevihti v planjavo.

Le kratek pogled nam je dovoljen v dolino Montafon, kajti naša pot gre vedno bolj navzgor, dokler ne ostanemo na kolo-dvoru L a n g e n pred glasovitim a r l b e r š k i m prerovom, ki je do sedaj najdaljši v Avstriji. Potniki planejo po jedi in pijači kakor sestradane živali. Vsak sili naprej, da dobi kak prigrizek, gostilničar pa vihti roke nad postrežnicami in zapoveduje s krepkim glasom, naj donašajo hitro, ker je potrebn veliko, časa pa malo. Poleg tega mora tudi skrbeti, da speča pripravljene jestvine prej ko mogoče v denar, sicer bi jemale konec in dobiček bi šel v zgubo.

Pač je treba neke vaje, da ugođi vsem, ki od raznih strani pritiskajo v kantino in hoče biti vsak prvi na vrsti.

Najboljše sta storila dva Rusa, ki sta se vračevala s pariške razstave nazaj v Moskvo. Dala sta si prinesti kosilo kar v vagon in lepo v miru zavživala božje dari skozi tunel, ker traja vožnja skoro dvajset minut.

Jaz sem kupil klobasico ter jo zaradi dobrega okusa prav z veseljem prigrizoval; še-le proti koncu, ko je bil že majhen košček, opazim nekaj belih pikic, katere brez višje prirodoznanske vede takoj spoznam kot mušjo zalego. Škodovala mi sicer ni, a vendar se ne spominjam rad tega zabeljenega obeda. Naj bo, saj je odšlo že veliko sličnih embrijonov v prebavila tebi in meni, ki pa do sedaj niso imeli slabih posledic.

Vlak je srečno dokončal 10.263 metrov dolgo podzemeljsko pot ter prišel na drugi strani pri postaji St. Anton zopet na dan. Sedaj mu ni treba več toliko napora, kajti proga je dosegla na Arlbergu vrhunec, od koder se spušča proti Innu navzdol.

20. Povratek v domovino.

„Post tot discrimina rerum“ — po toliko dogodkih — te zopet gledam tirolsko mestece L a n d e c k kakor pred dvema leti, ko sem iz solnčnega Merana skozi Vintschgau peš prišel med tvoje gorovje. Takrat je trajala pot samo en teden, a danes se vračujem

iz romanskih dežel, kjer me je dalj časa smodila južna vročina. Kako se prilegajo hladne sapice, katerih ni po razsušenih španskih in južno-francoskih planjavah! Kako prijetno vdarja na uho šum gorskih potokov, s kakim veseljem zre oko po sinjih vrhovih! Na jugu se prikazujejo ötzthalski in stubajski velikani s svojim večnim snegom, na severu pa nas spremljajo skalnati grebeni, stoječi kakor straža ob bavarski meji.

Došli smo v Innsbruck! Večkrat sem se že mudil tukaj, in tudi to pot nisem kar letel naprej, ampak en dan postopal po ulicah.

Ob periferiji mesta čitam nad vhodom podolgovate enonadstropne hiše: „Einkehr-Gasthaus zum weissen Ochsen.“ Po vozovih, ki stoje izpreženi na prostornem dvorišču, bi se dalo sklepati, da jo obiskujejo kmetje z dežele, pri glavnih vratih pa sloni gostilničar z belim predpasnikom, belo srajco in belo čepico na glavi. Vse kaže, da se mu ne more slabo goditi, posebno zato ne, ker je tako tolst, da se kar guglje semintje. V priprosti gostilni sem se že dostikrat bolje

počutil kakor v hotelu s slavnim imenom, kaj, ko bi se oglasil o tej priliki „pri belem volu!“ Gospodar me prijazno sprejme, odpre boljšo sobo in prav dobro postreže. Bistroumni bralec se bo morebiti domislil nekega sorodstva med njim t. j. med gospodarjem in med naslovom njegovega gostišča, vsaj gledé predzadnje besede. Z zadnjo si pa po mojem prepričanju nista nič v žlahti, kajti mož se mi je zdel, kolikor sem govoril ž njim, prav modra glava.

V predmestju Wilten obiščem cerkev in samostan premonstratenzev. Pravzaprav imajo tukaj menihi dve cerkvi: samostansko in župnijsko. Poslednja se imenuje „Hl. Maria unter den vier Säulen.“ Pripoveduje se, da so na tem prostoru Marijino podobo častili krščanski vojaki ob vladanju rimskega cesarja Marka Avrelija (161—180.) Ko je nastalo preganjanje, pokopali so jo med štiri drevesa, odtod ime „unter den vier Säulen.“ Po cerkvenih stenah visi mnogo votivnih podob, med njimi znamenita stara slika, katero je daroval avstrijski vojvoda Friderik (s praznim žepom) l. 1418 Mariji v zahvalo.

Zgovorni cerkvenec mi je pokazal to in ono ter me potem peljal v samostan, kjer sem ogledoval po mostovžu slike opatov, vladajočih samostan od njegovega početka l. 1140 do sedanjih časov.

Dopadala mi je noša redovnikov, katere sem srečaval po hodnikih. Vsa oprava jim je bela, tudi bireti so beli, same fantastične prikazni, ki te spominjajo bitij izven tega sveta. Kako srečni, ako vam ta nedolžna obleka ni pretežka!

Noben ptujec ne pozabi obiskati v Innsbrucku d v o r n e c e r k v e, ki je izredna mestna zanimivost, ne gledé stavbe, temveč gledé tega, kar je v njej. — Na obeh straneh ladije stojé v dolgi vrsti bronasti kipi, ki predstavljajo v nadnaravni velikosti vladarje in vladarice iz stare avstrijske zgodovine. Sredi med njimi se vzdiguje glasoviti mavzolej „zadnjega viteza“ cesarja Maksimilijana I. (1493—1519).

Ves dan, zlasti v poletenskih mesecih, je ogledovalcev dovolj, ki hodijo od kipa do kipa ter čitajo v knjigi, kaj pomeni vsaka podoba. Frančiškani, oskrbovalci cerkve, imajo velik križ ž njimi, t. j. s ptujci. Opo-

minjajo jih na tablicah, naj se vedejo dostojno, ker niso v muzeju ampak v cerkvi, naj ne govorijo glasno in vsaj med mašo ne hodijo gori in doli. Nekaj se na vse zadnje vendar doseže s svarilnimi napisi, gotovo je boljše, da so, kakor bi jih ne bilo. Sicer je pa opravičena opazka, da imajo katoliške cerkve bolj vzvišen namen kakor je panorama ali proučavanje svetne povestnice. Mislim, da v tej dvorni-frančiškanski cerkvi moli malokdo, saj tudi ne more, ako bi prav hotel.

Zvečer se oglasim v občeznani gostilni Breinössl na cesti Marije Terezije. Ob mnogoštevilnih svetilkah sedijo gostje raznih stanov pod košatimi kostanji, pri eni mizi je videti posebno vesela družba, kateri je pijača razgrela srce. Navdušeno se razlega iz krepkih prs: „Brüder, reicht die Hand zum Bunde!“ Akoprav neprijatelj popivanju, pomaknem se vendar bližje, ker mi je vseh živahna zabava. In ko so se drugi krepčali s kapljico, ki je dozorela doli okrog Bolcana ter trkali z zvenečimi kozarci, je umevno, da tudi jaz nisem pil — vode. Kdaj si podamo Slovenci „die Hand zum Bunde“ v složno delovanje?

Naslednji dan grem v menjevalnico, da dobim za preostali ptuj denar avstrijsko valjavo. Bankir se čudi, videč toliko penezov iz štirih držav, a vse mi plača točno po vrednosti. Potem sem se odpeljal skozi Wipphthal čez Brenner.

V Steinachu nam je deklica točila izvrstno vodo; kako se prileže hladen požirek! Elegantna gospa išče v denarnici drobiža, da bi ga dala mali Tirolki za to ljubav, a prav nič ne more dobiti, vrh tega še nobenega znanca nima, ki bi jej posodil groš ali par krajcarjev. Z veseljem jej pomagam iz zadrege.

Akoprav ni bil to kak kavalirski čin, sem si pridobil vendar kar v trenutku njeno naklonjenost, saj ni treba omenjati, kako so take dame večkrat visoke. Ko sem se peljal n. pr. iz Genéve v Bern, bi bil rad pri oknu gledal na jezero, toda neka „milostna“ vrže svoj plašček in slamnik na bližnji sedež samo zato, da se nisem mogel vnesti poleg nje. Do družega spola mora biti človek — kakor pravijo — dvorljiv, zato sem potrpel, da si bi bil lahko oporekal in napravil prepir. Ker mi je pa parfum naravnost zoprni, nisem želel se seznaniti z njegovo vonjavo.

Odgovor bi imel rad samo na vprašanje: Zakaj se vedejo nekatere ženske tako oholo, ko se jim vendar povsod, in mnogokrat po nepotrebnem, daje prednost v vsaki zadevi? Menda jih preveč obožujemo, odtod taka domišljavost.

Poglejte sedaj mladega žida, kako dobro se je vredil v kupeju. Bog zna, kaka čuda ima v kovčegih, katere vlači s seboj? Vidi se, da mu je vroče, zato sleče vrhnjo obleko, se napravi v drugo bolj lahko in začne čitati knjigo „Die Brennerbahn.“ Vpraša me več reči, ki mu niso iz berila dovolj jasne, toda nobenemu vprašanju ne dostavi običajnega „prosim“, in tudi zahvali se ne za pojasnilo.

Prijazno mu odgovarjam nekaj časa, a kmalu spoznam, da imam pred seboj arogantnega človeka, ki morebiti celo misli, da mi skaže kako milost, ako govori z menoj. Ne bom ti hlapčeval, dragi Jeiteles ali Moscheles, sva že zgovorjena za vselej.

Došli smo na vrh prehoda (1362 m.) Kaj vse železnica prinese s seboj! Nekdaj zapuščeni planinski svet je sedaj popolno preobražen: brzovlaki švigajo gori in doli,

imenitna gospoda prebiva v lepih vilah ter se izprehaja v senci drevoredov, v hotelu dobiš štručice, ki so bile to jutro pečene v Innsbruck-u, in najnovejše časopise, katerečitajo ravnokar po mestnih kavarnah.

Ko se nagne proga proti južni strani, zazija pred nami temen predor, ki nas po dolgem ovinku privede v Gossensass, kamor pride z vrha pešec prej kakor vlak.

V Franzensfeste smo imeli kratek oddih. Židek, kateremu sem za slovo pokazal hrbet, se je odpeljal s svojimi „kofri“ v laške Tirole, midva s popotnim tovarišem sva se pa vračala na Kranjsko skozi pustriško dolino, o kateri poje pesnik-domačin:

In unserm Thal
San kreuzbrave Leut',
Auf'm Hut haben's Federn,
Unter'm Hut san se g'scheid. "

K sklepu predstavim še nekega Ogra, ki se nam je pridružil v Toblach-u. Kako gladko je tekla temu človeku nemščina, kako zanimivo je znal pripovedovati, in vse v dovršenih perijodah! Največ je opisoval dogodbe leta 1859 iz avstrijsko-laške vojske. Ni mu zmanjkalo gradiva vso pot notri do

Beljaka, pa naveličal sem se ga poslušati. Bil je izmed tistih, ki v govorjenju ne omenjajo lastne osebe, toda vse znajo napeljati tako, da si misli poslušalec: ti si pa imenitna oseba! Kar je ta „Maulheld“ natvezel sopotnikom, ni več navadna „farba“, ampak dosega že lažnjivega Kljukca. Stari vojaki — in to je bil tudi on — so pač podobni eden drugemu. Hvaležno priznamo, da so prestali mnogo hudega; kolikor pa je njihovo pripovedovanje prepleteno z bujno domišljijo, naj jim bo v zabavo, saj zaradi tega ne bo imela nobene škode zgodovina.

Glej na oni strani Drave dolgo vrsto gorá, to so naše Karavanke. Čuj krepek in dolgotrajen pisk, vlak je privozil v B e l j a k ter namesto mene tako navdušeno zavriskal.

Srečno sem se vrnil v domovino, nobena posebna nezgoda se mi ni pripetila, in spolnilo se je voščilo onega blagega moža v Turinu, ki mi je rekel pri poslovu: „Deus sit in itinere tuo et angelus ejus.“

Sedaj, ko sem odložil popotno palico, mi hité mnogokrat misli izpod hladnega vznožja julijskih planin do žarečega solnca romanskih dežel. Osebe, katere sem spoznal,

in prizori, ki sem jih gledal, so mi kakor živa zbirka: vse se giblje, vse govori z menoj, vse me pozdravlja kot znanca. Ta celokupna slika mi je posebno draga, spomini pa, katere sem napisal, so v prvi vrsti meni samemu najprijetnejše razvedrilo.

Krasenski svet, in mi te poznamo tako malo!

